

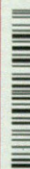
Josu Chueca: "Nabarrismoak babes instituzionala lortu du"

ARGIA

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

01741

Frantziako Hitzkuntza Gutxituak

PARISEK ZANPATUAK

Juan Mari Olano

"Greba orokorra egokia eta beharrezkoa da"

euskaraz aritzeko

berria jaio da

GARA egunkariak, AEKren laguntzari esker, gehigarri berezia kaleratu du. Elkarlan horren emaitzak

"AEK GARA" du izena eta astelehenero-astelehenero duzue eskuartean, egunkariaren erdiko orrialdeetan.

Bere helburua, bistakoa denez, helduen

alfabetatze eta euskalduntzeari laguntzea da.

Modu horretan, euskaltegietan euskara ikasten ari diren lagunei ez ezik, gainerako irakurleei ere zuzendurik dago gehigarria, euskaraz irakurtzeko ohitura har dezaten. Finean, Euskal Herri euskalduna lortzeko bidean lagungarri izan nahi du **"AEK GARA"**k.

Astelehenero

AEK gara

gara Euskal Herriko Egunkaria

- rekin

Irudia: «Askatasuna, populuaren gidari», Delacroix.
Diseinua: Aitzol Goikoetxea

■ Juan Mari Olano: «Greba orokorra egokia eta beharrezkoa da» 9

■ Frantziako hizkuntza gutxituak Europaren babes eske 18

■ J. Chueca: «Babes instituzionala lortu du nabarrismoak» 29

■ Jaurlaritzako HPSko diruak 2000. urteari begira 37

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. <i>Asisko Urmeneta</i>	4
Irakurleak mintzo	5
POLITIKA	
Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrietzeta: Juan Mari Olano.	
<i>Xabier Letona</i>	9
EKONOMIA	
La Guipuzcoana kontrolatu nahi du Alemaniako	
Postak. <i>Daniel Udalaiz</i>	12
EUSKARA	
Elkarrietzeta: Karlos Del Olmo.	
<i>Txus Arrieta</i>	15
GIZARTEA	
Frantziako hizkuntza gutxituak Europaren babes eske. <i>Mikel Asurmendi</i>	18
Emua: lapikorako hegazti australiarra.	
<i>Goretti Rodriguez</i>	26
Elkarrietzeta: Josu Chueca.	
<i>Patxi Larrion</i>	29
KULTURA	
<i>Euskal Kulturaren Ezpalak</i>	34
Jaurlaritzako HPSko diruak 2000. urteari begira.	
<i>Pello Zubiria</i>	37
«Gure Mendea»: Bilbo 1980: Hizkuntzaren oinak.	
<i>Iñigo Aranbarri</i>	40
Manolito plisti-plasta Adoseko familia berrian.	
<i>Beñat Doxandabaratz</i>	42
ASTIA HARTUTA	
<i>Argitalpenak</i>	44
<i>Agenda</i>	47
<i>Irrati-Telebista. Beñat Doxandabaratz</i>	48
<i>Bizia</i>	51
<i>Ihesi</i>	53
<i>Denborapasak</i>	56
IRITZIAK	
<i>Politika: Gorka Espiau</i>	8
<i>Kultura: Gotzon Garate</i>	36
<i>Azkena: Emilio Lopez Adan</i>	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura eta Euskara Departamendua

Argitaipenaren editatzaile laguntzaile

En la edición de esta publicación colabora:

fundazioa
fundación

ASISKO + XAMAR ©

EUSKADI

Atx !!! egin handiz

KULTUR ONDAREA

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.

Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
 Baleren Bakaikoa.

Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
 Onintza Irureta, Xabier Letona, Eriz
 Zapirain.

Maketazioa: Berdaitz Goia.

Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.

Administrazioa: Marijo Aierza.

Harpidetzak: Olatz Korta, Edurne
 Urruzmendi.

Hedapena: Ixabel Bereziartua.

Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
 Sorraluze, Bego Zuza.

Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160
 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45.

Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/

943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122
 Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3.
 eskuina. 31001 Iruñea.

Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria...15.600 pta./93,76 euro

Ipar Euskal Herria...746 lib./113,73 euro

Espainia...15.600 pta./93,76 euro

Beste atzerriak...20.100 pta./120,8 euro

Airez...31.450 pta./189,02 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
 Ametzagaina Taldeko partaidea da

Goian bego! (eta II)

Telekomunikazioetan urte gutxitara (ustel usaina botatzeraino) aberastuko den Euskal Herriko enpresa bat izango dugu.

Badaude ordea, beste diktadura ekonomiko batzuk. Izaera ideologikoagoak hartzen dituzten diktadurak.

Euskal Herria ezkerretatik eraiki nahi duten batzuen esaterako. Eredu izatetik urrun.

Egin-en militantziaz lan egin zuten 200 langileetatik erdiak baino gehiago kale gorrian gelditu zirelarik, inork gutxi esan zuen ezer. Mila milioi behar ziren hasieran eta 300 milioi gehiago lortu arren (zergarik ordaindu ez duen fundazio baten bidez) bertan lanean ari diren lan baldintzak zalantza izan dira. Zaku berean sartzen ditugu bere burua ezker abertzalekotzat jo eta langileen kontura aberastu den oro. Nagusia beti nagusi, ezkerrekoa izan edo eskuinekoa izan. Zoritarrez.

Tira, eskerrak orain Udalbiltza badaukagun! Ari gara ari herria eraikitzen. Zoriontzekoa da hori: poliki baina ari gara. NATOk kide izango gara baina berdin dio; herria harresiz itxiko dugu beltz mardikatu horiek lana ken ez diezaguten, baina aske izango gara; gutxi aberastuko dira eta asko miserian itoko.

Goian bego Euskal Herri hori!

IMANOL EPELDE
 RAMON TELLETXEA
 ZARAUTZ (GIPUZKOA)

Alokairu zaharren argi-ilunak

Jakin badakigu zer nolako arazoak dauden gaur egun etxebizitzaren inguruan, ze zailtasun izaten duten gazteek pisu bat topatzeko, nolako prezioak ordaindu behar izaten diren pisu bat erosi edo alokatzeko orduan.

Badira, ordea, zorionez (eurentzako behintzat) arazo hau ez duten hiritarrak. Alokairu zaharretan bizi direnetaz ari naiz. Duela urte mordoia lortutako kontratu babestuez baliatzen direnetaz. Hilabeteetan ordaindu beharreko kopuru ridikulo batzuen truke —mila pezeta ingurukoak badira— etxea dutenentzat.

Horiek etxetik botatzea ere ez da erraza izaten. Praktikan ia ezinezkoa dela esango nuke. Hori bai, etxeak berrikuntzaren bat behar izanez gero —teilatua berritu behar dela, instalazioak zaharkituak geratu direla...— gastu guztiak jabeak ordaindu behar ditu.

Alokairu merkeak babestearen aurka ez nago. Alokairuek orokorrean behera egin beharko luketela pentsatzen dut. Baina, kontratu zahar baten bidez pisua alokairuan dugin jabe pribatu txikiak ere babes bat beharko genukeela uste dut.

MARIAN ETXEBARRIA
 ALGORTA (BIZKAIA)

Hiruko Txikian

URRUNTASUNETIK

Etxetik urrun harrapatu nau ETArenek. Eta aitortu behar dut bere suetenaren garaian, orduan etxean idatzi banuen jokoz kanpo ikusten nuela neure burua, oraingoan ez nauela harritu, nahiz eta ez daukadan motiborik harridura ezarentzat. Bakea da, —bake eza noski— aipatzen dena etengabearen hedabideetan, bakea soilik bailitzan sueten haren ekarpena. Ezker abertzaleak ez du bakerik ezagutu ETArene suetenaren ondorioz. Eta horren hobenduna ez da bera. Txiki-txiki egin nahi izan dute frantzesek eta espainolek ezker abertzalea, beren aparato propagandistikoak horretara

makurtuz eta suetenaren oinarria eta arrazoina desitxuratuz, oraingo egoera erosoagoa gerta dakiekelakoan edo. Indartsu sentitzen dira. Lizarrak aztoratzen ditu eta lehergarazteko eginahalean ETArene jokaldia mozkinsua zaiela iruditzen zaie. Hori da nik inguru urrun honetan sentitu dudana. ETAk ez du bere esku guztion bakea. Ez eta gure nazioaren eraikuntza. Lizarrak behar zuen sortu gu guztiontzat bere estrategia. Ez du lortu. Espainolek eta frantzesek bonbardeatu dute sortzetik gordinki. Ez dezala ETAk ito. Eman aukera Lizarrari ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA

T E R M O

TXANPONA

MISERIAREN
MUNDIALIZAZIOA

Seattlen burutu Munduko Merkataritza Erakundearen (MME) goi bilera amaitu da. Lerrook idaztean ez dakizkigu bertan hartutako erabakiak. Alabaina, ez da zail bere norabidea ezagutzea. Norabide berau salatu dute, manifestazio gogorren bidez, GKE-k, sindikatuek, ekologistek eta kontsumitzaileek. Multinazionalak goratzen duten ekonomiaren globalizazioak, merkatuaren liberalizazioaren aitzakipean, miseria mundu mailakoa bihurtzea eragiten du. Eragiten du, halaber, eskubide sozialen desagertzea eta osasuna edo hezkuntzaren gisako zerbitzu publikoen pribatizazioa. Multinazional bakar batzuek mundua eta bere gobernuak kontrolatzen dituzte. Clintonen laguntza zinikoari esker, kondarren bat aterako zen herrialde txiroentzat. Ziur. Nahikoa kondar superesplotatuek prezio baxuetan ekoizten jarrai dezaten, gero multinazionalak eurek nahi bezala komertzializatu dezaten eta mozkinak areagotu ditzaten. «MME akabatu» izan zen Seattlen manifestatutakoek bota zuten oihuetako bat. Kapitalismoa akabatzea bezala litzateke. Gertatu ahal da.

♦ DANIEL UDALAITZ

PARISEKO AUZITEGIAN
LAIDOZKATUAK

Pariseko Korrekzio Auzitegian istilu gogorak bizi izan dira egunotan 25 euskal herritarren aurkako auziaren kariz. Auzitegiko ziegetan zaindarien presoei egin nahi zizkieten miaketek eragin zituzten istiluak. Presoen esanetan, galtzak jaitsi eta ipurdia miatu nahi izan zieten. Presoek aitzi egin zioten laidoari, baina zaindarien Raul Bezi preso atxiki zuten bere ziegan. Presoak aretora sartzean hasi ziren istiluak. Auziperatuek gertatu salatu zuten Oliver Perruset epailearen aurrean. Honek, berri, ez zien batere kasurik egin. Preso auziperatuek aretoa uztea erabaki zuten protesta oihuak eginez. Epaileek saioa eten zuten eta Jendarmeriak aretoan zeuden lagun eta senideak kanporatu zituen. Saioa beranduago hasi zen, aretoa huts-hutsik zegoela. Bien bitartean, kaleko protestak zirela-eta, 40 lagun atxilotu zituen polizia, komisaldegitik hiru ordu pasatu ostean libre geratzeko.

HB-K EZUSTEKOA EMAN DU

IBARRETXE lehendakariak eta Nafarroako Legebiltzarrak egindako deialdiekin bat egitean ezustea eman zuen HBk, eta hala islatu zen komunikabideetan. Bategiteak bere estilo propioa izan zuen, oster, Ajuria Eneko Itunaren nostalgikoei beren argazkia desitxuratuz. Iragan egunotan estilo propioa nabaritu izan da HBn zein

MONIKA DEL VALLE

ezker abertzaleko beste zenbait gunetan. Arazoaren sustraiak eta konponbideak non dauden ondo jakinda, jarduera armatuarekiko beste distantzia bat mantentzea izan liteke aurrerantzean HB edo EHren ezaugarrietakoa.

BATZUEN HAUTESKUNDE NAHIA

ETAk jarduera armatuari ekinez gero, Ibarretxe lehendakariak EHrekiko akordioa apurtu eta hauteskunde berrietarako deialdia egin beharko lukeela aipatu dute alderdi estatualisten inguruko zenbait aholkari. Ibarretxek eta EAJk gehiengorik osatu ezingo balute eta gobernu eratzeko beste gehiengorik gauzatuko ez balitz, beste edozein lekutan legez, hauteskundeak deitu beharko lirarteke. Errealitate horretatik urruti bide gaude eta batzuek nahiak eta errealtatea nola nahasten duten erakusten du asmoak; nahaste-borrastetik elikatze gogo.

JOYE LACALLE

■ HBko Mahai Nazionala Iruñean.

B A H E A

- «El Mundo»ko azaroaren 30eko editoriala: «Ulergaitza litzateke, hilketak, bahiketak eta estortsioaren itzulerarekin EAJ, EA eta beste erakunde demokratiko batzuk Lizarrako Akordioa sostengatzen jarraitzea».
- Nicolas Redondo Terreros: «Ibarretxe lehendakariaren lidergoa sendotzeko prest gaude, baldin eta enfrontamenduei amaiera emateko eta nazionalista eta ez nazionalisten artean elkarrikteta inposatzeko gai bada».

E T R O A

AB-K IBARRETXEREN BILKURA DEIALDIAREKIN BAT EGIN ZUEN

IPAR Euskal Herrian ere gertutik jarraitzen dira ETaren su-eten apurketaren ingurukoak eta izan da ezohikorik. Abertzaleen Batasunak, esate batera, bat egin zuen Ibarretxe lehendakariak eginiko bilkura deialdiarekin, «Ibarretxe ez di-tuela euskaldun guztiak ordezkatzeko jakitun izan-nik ere», bat egin zuten bere deialdiarekin, euskal gatazkak planteatzeko duen lurraldetasun arazoa gizarteratzeko. Baionako suprefektura aitzinean izan ziren ABkoak, «Bakea behar dugu. Herriak hitza eta erabakia» lelopean.

MERINALDEEN EGUNA NAFARROAN

XABIER-KO Frantziskoren egunarekin ba-tera ospatu zen Iruñeko Foruen Monumentuaren aurrean Merinaldeen Eguna, Orreaga taldeak

ORAINGOZ EUTSI ZAIO

Lizarra-Garaziko Akordioak gainditu du jadanik ETak iragarritako su-etenaren apurketak eragindako lehenbiziko efektu kolpea. Lizarra-Garazik 1998ko irailaren 12an hitzar-tutakoan sakontzearen alde egin du, gatazka behin-betiko gainditzeko bidean. Ez da ETarenganako gaitzes-penik atera, Madrilén eta Euskal Herrian batzuek espero zuten mo-duan. Ez da Ajuria Eneko Itune-ranzko itzulerarik, batzuk saiatu diren moduan. Iazko irailean hasitako bidea atzera ezina dela erakusten du Lizarra-Garazikoen jokaera honek, prozesua beste heldutasun fase batean sarraraziz. Ekintza armatue-kin edo gabe. Zailtasun handiak izango dira aurrerantzean ere, baina ETaren iragarpenak eragindako 'shock'ari behar moduko erantzuna eman diote Lizarra-Garazi osatzen duten alderdi, sindikatu eta gizarte erakundeek.

antolatuta. Edozelako euskal usainetik urruti egon nahi duten Nafarroako erakunde ofizialen ohiko ekitaldien kontrapuntua izan zen berriz ere. Poliki baina sortzen ari da Nafarroaren identita-tearen inguruko bultzada berri bat, egungo Na-farroa Garaitik harat doana gainera.

■ Nafar identitatea bultzatzen du Orreagak.

■ J.A. Cuerda.

IZPIAK

Jose Angel Cuerda Gas-teizko alkate ohia eta EAJ-ko kidearen ustez, EAJko norabidea txarra da gaur egun eta zuzendaritzak ondo azaldu beharko luke HB eta ETarekin dituen akordioak. Aldi berean Xabier Arzalluzek alder-diaren zuzendaritza utzi beharko lukeela uste du. «Zergatik ezin daiteke, adibidez, beste lider bat sortu Ardanza, Atutxa, Arregi... edo horrelakoen artean?». Abertzale, es-painiar, kristau eta ezker-tiartzat du bere burua.

Santiago Lopez Valdivieso Guardia Zibileko Zuzendaria Intxaurren-doko kuartelean izan da segurtasun indar desber-dinen arteko zereginak koordinatzen. Paris ere ez dago geldi polizia kon-tuetan: jadanik ehun CRS gehiago bidali ditu Ipa-rraldera.

■ Lopez Valdivieso.

- Josep Pique, Espainiako Gobernuako bozeramailea: «ETari sofrimendua eragiteko bere ahalmena erabiliko du Gobernuak».
- Arantza Quiroga, PPko parlamentaria EAEn: «Ez dut erreakzionatzen, batera datozkidan sentimendu mordoa dut, oso nahastua nago, baina beldur oso handia dut».
- Mixel Berhokoirigoin, ELBko kidea: «Azken denboretan, Euskal Herrian garatzen ari izan den mugimendua jasanezina bihurtu da Espainia nahiz Frantziako Estatuarentzat. Ekintza armatuen berrabiatzeak kezkatzen nau».

All Party Talks Now

ETaren su-etenaren amaieraren aldarrikapenari gobernuak egoerari politikoki aurre egin ez izana ghituz, Euskal Herrian bake-prozesua okertzeko eta hausteko arriskuan jarri da. Hemendik aurrera honako aukera hauek ditugu: lehen fase hau gainditzea lortu edo bestela egungo blokeoak prozesua behin betiko krisi egoera batetara eramatea.

Egoera hau desblokeatzeko zenbait ekarpen egiteko helburuarekin, Irlandako kasua adibidetzat hartuta bost gogoeta azalduko ditut.

1.-Gizartearen borondatea errespetatu.

Euskal gizartearen borondatea errespetatzeak, eraikiko den etorkizunaren forma eta edukia herriarren esku uztea eskatzen du. Zentzu honetan, euskal gizarteak behin baino gehiagotan adierazi du ez duela herri hau biolentziaren erabilarekin eraiki nahi. Euskal gizartearen autodeterminazio esku-bidearen errespetuak bere aniztasuna eta erabakitze gaitasuna onartzea eskatzen du, bide eta prozedura demokratikoetan sakonduz.

Irlandako kasuan, Britainiako gobernuak Downing Street-eko aldarrikapenean iparraldeko sei konterrietako herriarren borondatearen errespetua aitortu zuen publikoki. Baina honetaz gain, alderdi politikoei eta erakunde armatuek une bakoitzean kontsulta hauek artikulatzeko moduen inguruan paktu bat adostea lortu zuten.

2.-Pentsatzeko modu desberdina onartu.

Begibistako ideia dirudi eta publikoki denok onartzen dugu ñabararik gabe. Baina espainiar Gobernuak, adibidez, gaurko arazoa dagoeneko ez du kokatzen helburu politikoak lortzeko indarkeriaren erabilpenean, baizik eta abertzaleen aldarrikapenak benetan gauzatuko diren arriskuan. Modu honetan, praktikan ez da onartzen alderdi abertzaleek beren helburu politikoak aldarrikatzeko eta gauzatzeko duten eskubidea.

Zentzu berean, euskal herritarren kopuru esanguratsu batek bere burua espainiar sentitzea eta legitimoki aukera hori defendatzea, euskal gizartearen aniztasunaren berezko errealitatea da. Hau gure herriaren identitate konplexuaren faktore aberasgarri bat bezala ulertzea, errealitate irizpide bat onartzea esan nahi du besterik gabe.

Ostiral Santuko akordioetan aldeek beraien nahi politikoak aldarrikatzeko duten eskubidea jaso da esplizitoki, hala nola,

hauek gauzatu ahal izateko mekanismo politikoak.

3.-Autokritika egin eta prozesua berrirakurri.

Gatazkaren inguruan eman diren gertaerak ulertzeko moduak berrirakurketa posible egin behar du. Prozesuaren berrirakurketa, gertatutakoaren irakurketa berdinerari iristeko beharra egon gabe, lehenago edo beranduago eman beharreko faktorea da. Gai honetan akordiorako elementuak bilatzea nahiko ekarpena da.

Irlandan harritu egiten gaitu errepublikar mugimenduak nolako erraztasunarekin onartu duen unionismoan eragindako oina. Hala nola konterri hauetan historikoki gutxiengo katolikoei egon den diskriminazio historikoa protestanteek publikoki nola aitortu duten.

4.-Gatazkaren izaera konpartitu.

Aipatu dugun bezala, orain arte adierazitakoa ez da ulertu behar gertatutakoaren irakurketa historiko bat adostearrekin. Hau, seguruenik, ez da posible izango. Baina honek ez du kentzen oinarritzakoa den gatazkaren izaeraren irakurketa konpartitzea alegia.

Irlandan Euskal Herrian bezala, bizi ditugun gatazkak izaera politikoa dute. Bi herrietan denbora luzez gatazkaren jatorriaren interpretazio sinplista bat egon da, ordenu publikoaren arazo batetara murrizteko asmoz. Baina dagoeneko ez du inork zalantzan jartzen abiapuntu hau, izan ere negoziazio politikoak, adostutako akordioak eta hauen gauzatzea zentzua galduko bailute.

5.-Interdependenziak gidatuta jardun.

Ez da nahikoa konponbidea bestearekin konpartitu beharra adieraztea, beharrezkoa da baita ere kontsekuentei jokatzeko. Ez litzateke konbentzigarria PSEko edo UPNko mezuarekin bat egiten duten pertsonak prozesura batu daitezenean desioa publikoki adieraztea, ondoren hauek kanpo utziko lituzkeen konponbide eredu bat proposatzen bada. Bake-

prozesuak aurrera egin ahal izateko herri honetako sentsibilitate guztiak beharrezkoak ditu. Honela ez egiteak, esate baterako, Ajuria Eneko mahaiak egin zituen analisi akats berdinak egitea suposatuko luke.

Irlandako mugimendu errepublikarrak interdependenzia kontzeptu hau erabat barneratu zuen, bere kanpainako slogan ere bihurtu zuen. «All Party Talks now» (Alderdi guztien arteko elkarrizketak orain) lemapean defendatu zuen bere eta beste indar politiko guztien partehartzea Ostiral Santuko Akordioa posible egin zuten negoziazioetan. Hau da bidea ●

IMANOL OTEGI

Gorka Espiau

Elkarriko Bizkaiko Koordinatzailea

***“Irlandan Euskal Herrian bezala,
bizi ditugun gatazkak izaera
politikoa dute. Bi herrietan
denbora luzez gatazkaren
jatorriaren interpretazio sinplista
bat egon da, ordenu publikoaren
arazo batetara murrizteko asmoz”***

J U A N M A R I O L A N O

HBko Mahai Nazionalaren kaleratzearekin, Amnistiaren Aldeko Batzordeetako (AAB) koordinazio lanetara itzuli da Olano. Presoek egun daramaten borroka, amnistiaz eta, oro har, prozesu politikoak bizi duen egoeraz eta dituen erronkez jardun dugu Hernanin.

“GREBA OROKORRA EGOKIA ETA BEHARREZKOA DA”

Urte eta erdi ia iraun du ETA-ren su-etenak. Egin al daiteke zerbait egunotan erakunde armatuak su-etena bere horretan manten dezan?

Egin egin behar da, baina su-etenak jarraitu dezan baino gehiago, herri honek hartu duen bidea sendotzeko, zihurtatzeko eta bururaino eramane ahal izateko. Horren ondorioetako bat su-etenaren iraupena izango da eta ETaren borondate sakonena ere hori da. Eragile politiko eta instituzionalak, mahai gainean proposamen politiko garbia jar dezaten exigitu behar zaie. Lizarra-Garazik metodo demokratiko bat plazaratu du gatazka gainditu ahal izateko eta, egia da, hitza eta erabakia euskaldunoi dagokigula esaten da, baina hori metodo batez proposatu behar zaigu. Lurraldetasunari buruzko ponentzia, burujabetasunari buruzkoa eta erabakitze sujetoaren definizioa egiteke daude. Horiek ezinbesteko tresnak dira Lizarra-Garaziren garapena ziurtatzeko. Epelkeriatan ibiltzeko garaiak pasatu dira eta erakundearen agiri honek sortu duen eztabaida politikoa berandu dator; lehenago egin behar zen.

■ **Aipatutakoak su-etena salbatzeko baino prozesua salbatzeko lirateke.**

Biak lotuak daude. ETaren agiriari argi ikusten da bere kezka zein den eta prozesuan aktore diren batzuen ausardia falta. Baina prozesu honek erasotzaile asko ditu: estatuak, PP, PSOE, UPN, UDF, PSF, RPR, komunikabide espainiar eta frantziarrak ere... Horri guztiari egin behar diogu aurre. Egun hauetan batzuk «Bakea behar dugu» eta horrelakoei ari dira, ETari presio egiteko; historiak argi erakusten du, ETari presio eginda ez da gain-

ALBERTO ELOSEGI

■ «Presoen gaiak hartuko du zentralitatea datozen hilabeteetan».

dituko gatazka politikoa. Gainera paradoja bat ematen da: Euskal Herriko gizartearen gehiengoak ETA doan norabide politiko berdinean doala. Beraz, norabide horren aurka egiten duten politikari egin behar zaie aurre. Armaz borrokatzeko desiorik gutxienez dutenak, ETako gizon-emakumeak dira. PPkoak eta PSOEkoak ondoan ditue-

■ **Maltzagaraino behintzat elkarrekin joan behar dugu baina ez hamar urtetan, hori prozesua usteltzea litzateke eta**

la, Ibarretxe «Bakea behar dugu» pankartarekin ikusteak iraganeko irudietara garamatza, Ardanzen zereginean jarriko litzateke eta hori tamalgarria litzateke.

■ **Zuk uste duzu herritarrak ulertzen al duela su-etenaren apurketaren errua EAJri eta EAri bizkarreratzea?**

Su-etenaren amaiera ezin daiteke kokatu talde bat edo bien esku, Euskal Herriaren erantzukizun orokorra da. Erantzukizunak banatzerakoan batzuei gehiago dagokie.

Baina irtenbidea guztioi dagokigu eta hau ulertzea oso garrantzitsua da. Herri honek prozesu konstituentea definitu behar du; HBk egunotan egingo du bere proposamena, non dira besteenak?

■ **ETaren agiria irakurrita, EAJ eta EAri egindako akusazioa da ageriena. Edo ez da ondo azaldu edo hori esan nahi zen zehazki.**

ETak esaten du EAJk eta EAK ez dituztela bete ETarekin sinatuta zituzten konpromezuak eta hori egia da. ETak ez du inoiz gezurrik esan, eta EAJk eta EAK, publiko egin den bezala, ez dituzte akordio horiek bete. Gizarteak ulertu du ETaren jarrera, nahiz eta horrek ez duen esan nahi konpartitzen duenik berriro borroka armatura itzultzea.

■ **Posible ikusten al duzu aber-tzaleen egungo elkarlan maila mantentzea tartean ekintza armatuak daudela?**

Ez dut hipotesi horretan kokatu nahai. ETak borroka armatura itzultzeko dituen arrazoiak kendu egin behar dizkiogu eta hori ekinez egiten da, ez eztabaidetan arituz edo ETari presio eginez. Herri honek erabaki duena bururaino eramanez saihesten da hori; modu horretan inork ez du sentituko herri honetan bide guztiak itxita daudela eta armaz borrokatzeko premiarik. Hori da bidea.

■ **Eraikuntza nazionala dago zurrumbi-loaren erdian. Argi kontsen-tsuatu al da urte eta erdi honetan eraikuntza nazionala zer den eta nola garatu behar den aurrera egiteko?**

Hamalua hilabete hauetan Li-zarra-Garazi eta abertzaleen arteko beste akordio batzuetan hori argi geratu da. Eraikuntza nazionala da, Euskal Herria bere osotasunean hartu, egituratze nazional bat eman eta herri honen hitza eta erabakia betetzea. Estatutismoan eroso dauden batzuek tentazio handia izan dezakete 'bakea=ETaren desagertzea' identifikatzeko eta hori erru politiko izugarria da. Eraikuntza nazionalaren apustuari muzin egin eta egungo markoa berritzeko tentazioa badute batzuek, horrek ez digu ezertan lagunduko.

■ **Euskal presoek egun daramaten borrokan sartuko gara zuzenean. Euskal Herriko kontraesan politikoak bere kate ahulenean konzentratzen dira berriro, presoengan.**

Azken hilabete eta urte hauetan urrats garrantzitsuak eman dira. Urte askotan AABak eta Senideak elkarte aritu izan gara —ezker abertzalearen sostenguekin— presoek eskubideen defentsan. Gaur egun, gizarte sektore zabalenek ere bat egin dute zeregin horretan. Presoen giza esku-

■ «Agente sindikal, sozial eta politiko batzuen jarrera epelek larritzen naute».

bideak, zalantzarik gabe, arazoaren erdigunean daude. Hala ere, presoek egoerak berean dirau eta gure ustez ekimen politiko eraginkorrak burutzeko garaia da, epeak jartzeko garaia. Alderdi politikoak neurri eraginkorragoak hartzea bultzatu behar ditugu. Gobernu espainiar eta frantsesak

Epelkeriatan ibiltzeko garaiak pasatu dira eta ETaren agiri honek sortu duen eztabaida berandu dator

presoen instrumentalizatu egiten dituzte eta horretan ados gaude Batera plataforman; bai giza eskubideen alorrean, eta baita prozesu politikoak aurrera jarrai dezan ere.

■ **Presoen gaia erabat lotua doa herri honek bizi duen gatazka politikoarekin. Hala ere, behin-betiko akordio politiko**

bat lortu arte, preso eta gaine-rako errepresaliatuen egoerak ez al du irtenbiderik?

Hori ezin daiteke horrela izan. Gatazka gainditzeko akordio politiko orokor bat lortu eta bururaino eraman arte zain bargaude presoek afera konpontzeko, inoiz ez da koponduko gatazka. Lizarra-Garazik jarri du gatazka konpontzeko metodo bat, eta horrekin zenbait urrats eman beharko da. Presoen izaera politiko onartzen bada, presoari estatut politiko bat ere zor zaio; prozesu politiko, demokratiko eta nazional hori aurrera eramateko ezinbesteko da, hori dio Liza-

rra-Garazik, ez da guk asmatua. Batetik, kanpoko eskuharterik gabeko prozesua izan behar duela esaten da; beraz, kanpoko indar armatuak soberan daude hemen. Bestetik, herritarren partehartze librea segurtatu behar da eta kartzelan, exilioan edo ezkutuan dauden gizon-emakumeek beste edonork bezala parte hartu behar dute prozesuan.

■ **Presoen egungo gose greba: nola saihestu traumatikoa edo atzeraezina bihur daitekeen zerbait?**

Kolektiboaren komunikatua irakurrita, berehala konturatzeko gara borroka honen izaerak baduela plus bat. Azken urte hauetan presoek borroka mota asko eraman dute aurrera. Oraingoan, Euskal Herrian bizi den une politikoari erabat lotutako borroka da. Mahai gainean ez dago preso-

kiko elkartasuna aktibatzearena soilik, Madril eta Paris gobernuen jarrera dela eta, prozesu politikoak bizi duen arriskuaz ohartaraztera datozkigu; ekimen honekin prozesu politikoari bultzada ematera datoz. Presoek ez dute bilatzen beren irtenbide pertsonal edo kolektiboa, herri honen etorkizunari loturik dihardute. Gaizki egingo genuke une honetan presoek inguruan sortzen diren energia guztiak, giza eskubideak eta elkartasun ikuspegi soiletik baletoz.

■ **Bobby Sandse izpiritua airean al da borroka honekin?**

Jende askoren galdera da hori, baina galdera bera ere nahiko dramatiko da. Presoen borrokaldiaren dramatismoa Irlandako gertakizun haiekin neurtzen badugu, akats handia li-

ABB-ETAKO LIDERRA

Espetxeratua (75ean), kaleratua, espetxeratua (78an), kaleratua (83an), espetxeratua (1997, Mahai Nazionala).

44 urterekin, berriz kalean, AABen koordinatzaile gisa. Bere mundura —hor ari da 85etik— itzuli da. Energia dario jendetzaren aurrean eta grina pizten du oholztapean. Lidera da.

Deabru kutsua du espaloiairen bestaldean. Badaki zer den 35 eguneko gose greba espetxean.

tzateke eta gizatasun eza latza adieraziko genuke. Presoek gose greba mugagabea iragarri dute, bakoitzaren indarren arabera garatuko dena. Kalean borroka aitzinatu behar dugu haiek urrunegi joan ez daitezen. Horrez gain, presoek egundokoak pasatu dituzte urte hauek guztietan eta beren osasuna lehendik ere ukitua dago.

■ **Egun bizi dugun egoera politikoa 98ko irailaren ondorioa da, akaso horregatik da baina iazko sasoi honetako giroa epe-lagoa zen gaur egungoa baino.**

Iazko abendua oso indartsua izan zen eta urtarrileko manifestazioa ere bai. Geroztik makropolitikak hartu du gaina herri honetan: Lizarra-Garazi, Udaltzita, Kontseilua, Bai Euskarari... Baina, tamalez, eta agian arrazoi desberdinengatik, presoek aldeko dinamikak pixka bat jaitsi egin dira. Baina perspektiba nahiko itxaropentsuak ditugu aurrean. Azken finean, kontestualizazio politikoa egiteko oinarri demokratikoak planteatzen ditugu eta datozen hilabete askotxotan, presoek gaiak hartuko du zentralitatea euskal politikagintzan; mahai guztietako agenda politikoa egongo da.

■ **Batera plataformak sustrai sakonak ditu gizartean, baina ez dirudi biltzen dituen erakunde guztiek beren jendearengana mezua indarrez helaraztea lortu dutenik. Gutxi gorabehera ohiko jendea ikusten da ekitaldietan.**

Ekimen bateratu hauetan ikusten da inoiz mobilizatu gabeko jendea. Dena den, egia da, ez dakit erakunde batzuetan behar adinako indarrik egiten den beren eremu sozialetara helatzeko. Alde batetik kezkatzekoa da, baina bestetik, ulergarria ere bai. Hain kultura ezberdinetatik etorritako jendeak, bat-batean iragan guztia ahaztu eta elkarlanari ekitea ez da erraza. Denon artean egoera horiek apurka gainditu beharko ditugu. Emaizta ederrak etorriko diren esperantza dut.

■ **Azken asteotan greba orokorraz hitz egin izan da. Aurreikusten al duzue horrelako neurririk?**

Gobernu espainiarra eta frantsesaren jarrerak ikusita, derrigorrezkoa da urrats koalitatiboak ematea. Ez dut uste inoiz

■ «Paris eta Madril jokoan kanpo daude prozesuarekin eta presoena da beren arma bakarra».

egongo zenik hain justifikatua, baina horrez gain, baldintzak ere badaude. Hilabete osoko greba orokorra egiteko arrazoiak ikusten ditugu. Badakigu hau ez dela posible, baina prozesua aurreratzeko eta presoek egoerari behin-betiko irtenbide bat emateko ez da nahikoa izango ohiko mobilizazio, adierazpen eta abarrekoetan jardutea. Erantzun tinko bat emateko garaia da, eta greba orokorra egokia eta beharrez-

■ Lurraldetasunari eta burujabetzari buruzko ponentziak, eta erabakitze sujetoaren definizioa egiteke daude

koa da.

■ **Batzuk mantsoago joateko eskatzen ari dira.**

Ulertzen dut planteamendu hori baina besteren denborarekin jolasten ari gara. Gu ez gara inor presoek denbora administratzeko. Azken finean, amnistia behar dutenak ez dira presoak, amnistia herri honek behar du. Gartzetako giltza ez dauka Aznarrek, edo Jospinek edo Chiracek, gartzetako giltza herri honek dauka eta giltza

hori erabili egin behar da. Baldintza politikoak aproposak dira, eta ausardia politiko ezak porrotera eramanez herri honetan sortu den itxaropena eta baikortasuna.

■ **Zure berbetan EAJ eta beste batzuen aurkako zeharkako akusazio bat antzeman daiteke.**

Ez da akusazio bat, egiaztape-na baizik. Ibarretxe Lehendakariak ere esan du ez dela amnistiaren garaia. Ez dakit zein azterketa politikotan oinarritzen den, baina ni ez nator bat. Gizartean nahiko atxikimendu dagoenean amnistia-erikiko, orduan ez dugu guk joan beharrik, orduan lortuta dago. Herri honek presoak atera eta exiliatuak itzultzeko premia izugarria du, barrura begira, gure baitan bilduta, herri honek bere bide propioa jorratu dezan. Horretarako baldintzak eta indar nahiko ere badira. Kasu honetan, denbora gestionatzen hasteak, prozesu hau leher-tarazi nahi dutenei ere denbora eta oxigenoa ematen dizkie. Madril eta Paris jokoan kanpo daude hementxo prozesuarekiko, eta daukaten arma bakarra gatibuena da, horregatik kendu behar zaie arma

hori. Hasi besterik ez gara egin. Gu ez goaz planteamendu itxiek, gure hausnarketa elkar trukatu nahi dugu jendearekin, sozializatu, eta asko entzun. Bestalde, presoek ere izendatua dute bere mintzakidetza, eta ez bakarrik Gobernuarekiko, gizarte agenteekiko ere bai eta horiek iritziak elkar trukatzeko prest dira.

■ **Prozesuak bere une larrienak bizi dituen egunotan. Presoek daramaten borroka kopilatu egiten da testuinguru honetan.**

Ez dut uste. Egoera honetan eta edozeinetan ere, herri honek ulertu du presoek auziari behin-betiko irtenbidea ematea ezinbestekoa

dela. Hurrengo egunetan presoek aldeko dinamikak areagotu egingo direla uste dugu, baldin eta bidaia lagun izan ditugun batzuek bestelako gauza politikoekin txantaiarik egiten ez badute. Badakigu mundu guztiak ez duela gure estrategia konpartitzen, baina Maltzagarraino behintzat elkarrekin joan beharko dugu eta ez hamar urtetan, hori prozesua usteltzen uztea litzateke eta ●

◆ XABIER LETONA

Errepide bidezko merkantzi-garraioaren euskal sektorea, Europa guztian bezalaxe, aliantza estrategiko eta salerosketa prozedura zabal batean murgildurik dago. La Guipuzcoana, dagoeneko akordio batera iritsi da Alemaniako postarekin, Deutsche Post (DP) enpresarekin.

“LA GUIPUZCOANA” KONTROLATU NAHI DU ALEMANIAKO POSTAK

■ La Guipuzcoanak 1.635 ibilgailuko flota du, eta Espainiako Estatuan eta Portugalen 63 ordezkaritza dauzka.

Sektore estrategiko guztiak, batzuk besteak baino gehiago, aliantza eta salerosketa prozesutan sarturik dabilta. Garraio sektorearen liberalizazioa 2003. urtean gertatuko da Europan eta enpresa handiak hasiak dira harremanetan merkatu kontinental berrian leku bat aurkitu nahian. Espainiako Estatuan La Guipuzcoana euskal enpresa da indartsuenetakoa; 1998. urtean 30.000 milioi pezeta (1.200 milioi libera) fakturatu zituen.

Alemaniako Deutsche Post-ek euskal

enpresa hau hautatu du aliantza egiteko eta dagoeneko kapitalaren %49 eskuratu du. Haren helburua hiru urteko epean %51aren jabe egitea da, horrela euskal enpresa erabat bere kontrolpean hartuz. Operazio honen berri handirik ez da zabaldu gizartean, bi urte iraun duten elkarrizketak isiltasun osoz burutu baitira. Halako isiltasunean ezen, partaideek izan ezik, inork ez duen ezagutzen operazioaren kostu ekonomikoa. Dirudienez, enpresaren kudeaketak La Guipuzcoanaren jabe den Salegi Odriozola familiaren esku jarraituko du.

EUROPAKO BURU. Burututako operazioaren helburua Europa mailan ondo funtzionatuko duen garraio sare bat bermatzea da, beti ere euskal enpresaren kudeaketa ereduarekin jarraituz. Familiako iturriek jakinarazi dutenez, Gipuzkoako enpresa honetan Alemaniako talde hori sartzeak enpresetako pakete-garraio arloan Europako buru izateko aukera emango dio, dagoeneko Espainiako Estatuan eta Portugalen den bezalaxe.

Aliantza estrategiko honen arabera, La Guipuzcoanak Espainiako Estatu eta

■ Salegi Odriozolatarren euskal enpresa familiarra

Gabriel Salegi izan zen La Guipuzcoanaren sortzailea 1930ean. Gerra zibilaren ondoren, bere bi autobusak kamioi bihurtu zituen eta, bere zazpi seme eta iloba baten laguntzarekin, enpresaren oinarriak finkatu zituen. La Guipuzcoanaren gaurko lehendakaria, Gabriel Salegi, 15 urterekin hasi zen lanean aitaren enpresan, kamioiak bete eta hustutzen. 18 urte zituela, kamioi astunak gidatzen zituen Bartzelonara, euskal portuetako arraina garraiatuz. 1947an erregistratu zuen Salegi familiak Transportes La Guipuzcoana izena, aro berri bati hasiera emanaz.

70eko hamarkadan, negozioaren beste arlo batzuk baztertu eta enpresatako pakete-garraioan soilik aritzea erabaki zuen La Guipuzcoanak. Sortzailearen beste semeetako batek, 1929an jaioetako Esteban Salegi Odriozolak, hartu zuen erabakia. Familia jabeturik zegoen ezinbestekoa zela negozioa na-

■ Esteban Salegi Odriozola.

zioarte mailan garatzea, eta Europa aldera zabaldu zuen bere sarea, 1993az geroztik Portugalera, Frantziako Estatura eta Beneluxera hedatuz. Euskal enpresa hau Eurodis-eko partaide ere bada. Bertan Europako 18 herrialdek

eskuhartzen dute eta egunean 600.000 bidalketa inguru egiten dituzte.

Familia honen lanaren aitortpen gisa, Esteban Salegi Odriozola Euskal Enpresari Onenaren sarirako izendatua izan zen, Javier Egaña eta Pedro Luis Uriarterekin batera. Sari hori Empresa XXI, Euskadiko Kutxa eta ETBk ematen dute, eta aurtengo ekainean eman zuten. Erakunde horien iritziz, urteko enpresaririk onena Pedro Luis Uriarte izan zen, BBVko kontseilari ordezkaria. Egañak Corporación Egaña taldearen gidaritza darama.

DPrekin egin elkartze horren ondorioz sortzen den egoerari begira, Salegi Odriozola familiak oso bereziki azpimarratu du bere helburua La Guipuzcoanaren kudeaketan eta kapitalean jarraitzea dela. Baina ikusi egin beharko da etorkizunak zer dakarren eta kapitalaren gehiengoaren jabe egiteko Deutsche Postek hartzen duen erabakia zein den. Denbora lekuko ●

Portugaleko enpresetako pakete-garraioa eskusibitatez kudeatuko du eta, aldi berean, Alemaniako DPek sarbide bat izango du penintsulako merkatuan. Beraz, bien interesak eta helburu amankomunak izan dira operazio estrategiko garrantzitsu hau gauzatzea ahalbidetu dutenak.

La Guipuzcoana 50 elkarte juridikoz osaturik dago. 63 ordezkartza eta 15 eskualde-zentro ditu iberiar penintsulan, eta 1.635 ibilgailuko flota du. Bere plantila 2.535 langilekoa da, autonomoak barne. Euskal enpresa honen 1998ko fakturazioa 31.000 milioi pezetakoa izan zen, aurreko urtekoa baino % 13,5 handiagoa. Bere ibilgailuetan 35 milioi pakete garraiatu ziren. Espainiako Estatuko bigarren enpresa da errepide bidezko merkantzi-garraioaren arloan.

Euskal enpresa honek izan duen kudeaketa ona nabarmen ageri da 1992az geroztik bere fakturazioan izan duen bilakaeran: 1992an 12.191 milioi pezeta; 1993an 14.529; 1994an 16.700; 1995ean 19.800; 1996an 24.000; 1997an 27.300; eta azkenik, 1998an 31.000 milioi pezeta. Aurtengo aurreikuspenen arabera, % 15eko igoe-za izango dela uste da.

Alemaniako DP enpresaren garrantzia

■ Azkar enpresa garraio sektoreko garrantzitsuenetakoa da Espainiako Estatuan.

ez dago zalantzan jartzerik, eta horren adierazgarri dira datuok: 260.520 lagunek plantila, joan den urtean 28.689 milioi marko fakturatu zituen (bi bilioi pezeta inguru, 80.000 milioi libera), 625 milioi eurotako etekina lortu zuen (105.000 milioi pezetatik gora, 4.200 milioi libera inguru).

DPK, bere hedapen politikari jarraiki, dagoeneko Europako beste enpresa batzuen kontrola bereganatu du: Suediako ASG, Italiako MIT, Frantziako Ducros eta Britaniako SECURICOR.

Euskal talde honek 11.000 milioi peze-
ta inguruko inbertsioak egin asmo ditu

2001. urtera bitartean. Inbertsio horiek Espainiako Estatuako eta Portugaleko bere ordezkari-tzetan paketeak ibilgailuetan jaso eta hustutzeko instalazio mekanizatuak jarri eta bidalketa eta harrera antolatze-
ko izango dira ●

◆ DANIEL UDALAITZ

■ Azkar euskal enpresa, orain galiziarren esku

Azkar ere merkantzien garraiora-
ko enpresa bat da, eta 1947an
sortu zenetik duela gutxi arte
euskal familia baten jabetzakoa zen,
Lazkaoko Erauskindarrena. Familia ar-
teko liskarren ondoriozko enpresa kri-
sialdi larri baten eraginez,
1992an 63 urteko galiziar baten
eskura igaro zen, Luis Fernan-
dez Somoza enpresaren eskura. Ezere-
zetik sortu zen enpresaria zen,
familia pobreakoa eta aitarik ga-
be hazitakoa. Igeltsero, okin, bagoi ba-
natzaile izan zen, 17 urte zituela ka-
mioiak bete eta hustutzen hasi zen arte.
26 urte zituenean Azkarren frankiziadun
gisa jarri zen A Coruñan. 1999. urte
amaieran Azkar enpresak 27.000 milioi
pezetatik gora (1.080 milioi libera) fak-
turtatzea espero du; 1995ean 14.000 mi-
lio pezeta fakturatu zituen.

Eusebio Erauskin izan zen enpresa
honen sortzailea, Beasain eta
Bartzelona elkarrekin komuni-
katzeko. Haraino iristen ziren
burdinez beteriko kamioi tra-
kets eta deserosoak Gipuzkoa-
tik. 30eko hamarkadako kamioi
horiek izan ziren gaur egungo Azkarren
jatorria. Enpresa bezala 1947an eratu
zen, eta handik sei urtera, 1953an, ireki
zen Lazkaoko lehen ordezkari-tza. Hiru
urte beranduago, Eusebio Erauskinen
heriotzaren ondoren, elkarre anonimo-
bihurtu zen.

Hurrengo bi hamarkadetan Azkarrek

hedatzen jarraitu zuen, Bartzelonan, As-
turiasten, Valentzian eta Madril en-
ordezkaritza jarri. 80ko hamarkadan finkatu
zen erabat garraio enpresa gisa. Familia
arteko liskarrek eta beste hainbat gora-
beherak krisialdi larrian murgildu zuten

■ 1992an Luis Fernandez Somoza enpresari galiziarra egin zen enpresaren jabe pezeta bakar baten truke

enpresa 1990 urteaz geroztik, eta eraba-
teko porrotean amiltzeko zorian egon
zen. Luis Fernandez Somoza enpresari
galiziarra egin zen enpresaren jabe peze-
ta bakar baten truke, eta berregituraketa
eta eraldaketa plan bati ekin zion, 1998an
burutu zuen. Lan horretan guztian
Alberto Horcajo abokatuaren laguntza
izan zuen. Abokatu hau finantza gaie-
tan espezializatu zen 80ko hamarkadan Es-

1998tik 2000ra bitartean soilik, 10.000
milioi pezetatik gora inbertituko du Az-
karrek. Hedatzeko bi helburu nagusi
dauzka: nazioarteratzea eta logistika.
Lehenengo helbururako, dagoeneko ba-
ditu hainbat harreman aurreraturik, jada
sarturik dagoen Portugalez
gainera, Europa osora hedatu
ahal izateko. Bigarren helbu-
ruari begira, berriz, beren Al-
digasa enpresa filiala sektore-
ko lider bihurtu nahi dute.

Azkarrek bere elkartearen egoitza
nagusia Gipuzkoan edukitzen jarraitzen
du, eta sektoreko enpresa garrantzitsu-
netakoa da gaur egun; penintsulako baz-
ter guztietan dago zabaldu-
rik. 56 ordezkari-tza dauzka Espainiako Estatuan eta
Portugalen, 2.700 lagunek plantila, 310
ibilgailu errepideetan eta 920 bilketa eta
banaketarako. Azkar konpainiak lur sai-
lak eskuratu ditu, leku estrategikoetan
eta neurri egokikoak, Madri-
len, Bartzelonan (Prat de Llo-
bregat), Granadan, Gironan eta
Mallorcan. Instalazio horiek
guztiak prest egongo dira 2000.
urterako.

■ Azkar garraio enpresa duela urtebete baino gutxiago, otsailaren lehenean, hasi zen Burtsan kotizatzen

tatu Batuetan. Gaur egun bere kontseilari
ordezkaria da. Egoera berri horren ondo-
rio zuzena aurreko zuzendaritza guztia
bere kargutik kentzea izan zen, eta plan-
tilaren zati bat murriztea.

Enpresaren berregituraketak eta
modernizazioak inbertsio handiak eska-
tu ditu eta eskatzen ditu oraindik ere.

Teknologia aldetik enpresa honek
baliabide aurreratuak ditu eragiketei
eta informazio sistemei aplikaturik, eta
bereziki nabarmentzekoa da Bartzelona
eta Valentziako instalazioetako sailka-
pen sistema automatizatua. Duela ia ur-
tebete, aurtengo otsailaren lehenean, Az-
kar Burtsan kotizatzen hasi zen ●

■ Azkar-en historia bere kamioiena ere bada. Ezker-eskuin, lehen biak 30eko hamarkadakoak dira, hirugarrena 70ekoa.

Arauek lagunduko ote diguten euskararen erabilpenean, arautuegia ote dugun, jardun askeagoak zer ekarriko ligukeen... Horiek eta beste batzuk Karlos Del Olmo EIZIEko idazkari eta Donostiako udaletxeko itzultzailearekin landu ditugu.

“HIZTUNEK IRAUNGO DUTE, EZ HIZKUNTZEK”

ALBERTO ELOSEGI

■ «Hiztunek nahi duten artean euskarak bizirik iraungo du. Zelako euskara? Ez nau kezkatzen».

Senez» itzultzaile eta interpretarien aldizkariaren azken zenbakiko «Oratoria, akatsak, itzulpen-gintza eta kalkoak» artikulua eman digu bide ondorengo elkarrizketa EIZIEko idazkari Karlos Del Olmori egiteko. Itzulpen-gintzaz baino hiztunez hitz egin dugu, eta hauek darabilten hizkuntzaren kalitateaz. «Senez» —www.senez.com— Interneten ere baduzu).

■ Hizkuntz ereduak hautatzerakoan

garbizaleek hizkuntza arriskuan ikusten dute beti.

Hizkuntza garbiarena hizkuntza guz-

■ **“Hizkuntza hedatzeak berarekin dakar muinaren galtzea, eredu hiltzea eta beraz beste hizkuntza bat sortzea”**

tietan beti izan da ideal gisako bat, puripurian egoten da beti: «Nolako hizkuntz eredu, garbia behar du izan, hizkuntza ez da desitxuratu behar, gorde beharreko al-

txorra da...». Oso gordin esatea da behar-bada, baina kontua da, hizkuntzalaritzaren ikuspegitik hizkuntza oso bat galtzea ez dela ezer, berez; garrantzitsua da soziolinguistikaren aldetik: hizkuntzak aldatu egiten dira, urteak joan urteak etorri, batzuk hil beste batzuk jaio. Adibidez, gaur egungo euskara eta behinola inork eza-gutu ez duena —deskribaezina beraz— eta orain dela lauzpabost mende erabiltzen zen euskara gauza bera ziren? Bestela esanda, esaten dugunean euskara gaztelera bera

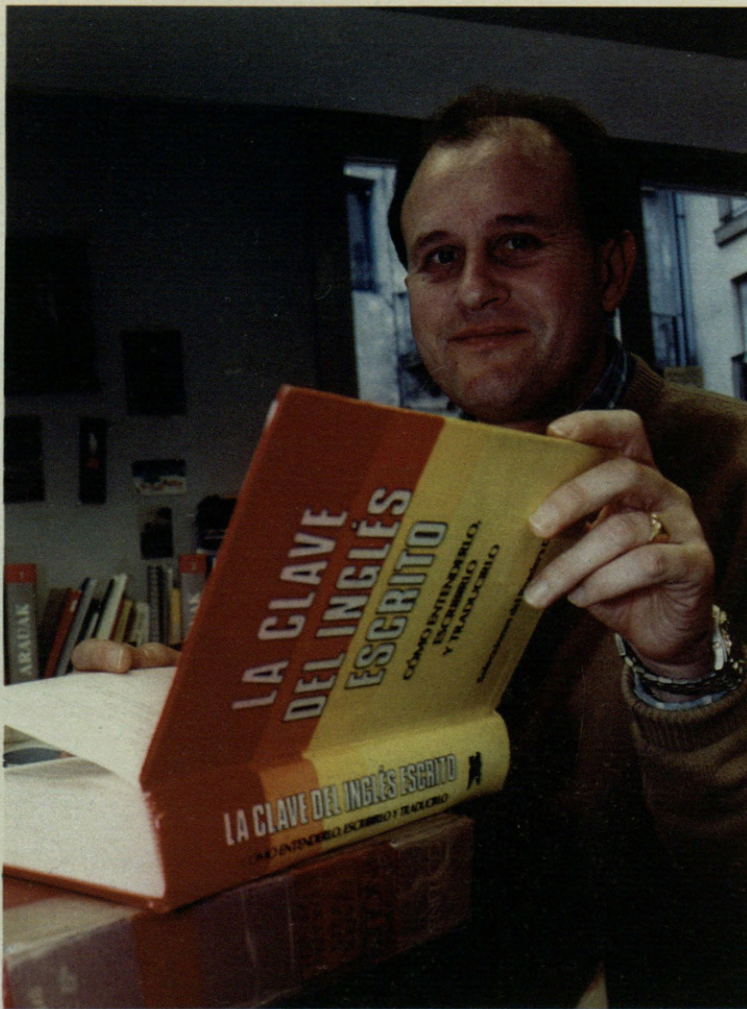
baino zaharragoa dela, zeren arabera esaten dugu? Gaztelera zer da, latinaren adar bat? Aldatu egin den adarra? Geure euskara eta lehengoa gauza bera dira? Edo behar bada dialektikaren ikuspegia erabili behar dugu eta hizkuntza aldatzen den gauza bat dela esan behar dugu. Azken finean izen bat jarri beste bat jarri oso garrantzitsua ere ez da. Hizkuntza zer da? Hizkuntza bera tresna den aldetik zerbait da ala komunikaziorako balio digun zeozer? Horretarako baldin bada, garrantzia galtzen du hizkuntzaren garbitasunak. «Euskara salbatu behar dugu!». Barkatu, euskara ez, euskaldunak! Hitzunak, izan ere, hizkuntza ez da ezer hiztunik ez badago. Zertarako nahi dugu euskara garbi eta gorde bat, inork erabiltzen ez badu? Hizkuntz eredu hau-tatzerakoan, gainera, esan beharko genuke euskara hori noizko euskara den; zein aldaki, zein euskalki zeuzkan, nork hitz egiten zuen... Beste hizkuntzetan gauza bera gertatzen da. Gaztelaraz, ingelesez...

■ **Hariaren mutur bi dira: batean garbizaleak, bestean «denak balio du» diotenak. Non dago erdibidea?**

Bi mutur horiek beti izan dira hizkuntzetan. Normalizatu gabeko hizkuntzetan areago. Baina eta gainera: noiz jo behar dugu normalizatutzat? Alor guztietara hedatzen denean, ala Bilbon, kasu, euskara edorzertarako erabiltzeko modua izaten dugunean? Definitu beharko genuke.

Hala ere, nekez uka daiteke guztiz normalizatu gabe dagoela euskara eta hortaz «denak balio du» defendatzen duen jendea oso indartsua ez izatea ez da harritzekoa. Ingelese, esate baterako, ez dago akademiarik eta idazleek eurek eratzen dute araua. Horrelakoetan ortografia urratzea oso normala izaten da, komunikazioak berak bideratzen ditu arauak.

Frantsesek, berriz, asko zaintzen dituzte arauak. Hala ere, idazleak eta beste zenbait gauzak haratago eraman nahian dabil-

■ «Ingelesak, esate baterako, ez dute akademiarik eta idazleek eurek eratzen dute araua. Horrelakoetan ortografia urratzea normala da».

tza. Gurean, aldiz, idazle batzuk urratzen dute, baina kalean denetarik topa dezakezu. Arau gabezia oso jende gutxi defendatzen du, nahiz eta horren aldekoak izan badiren. Azken hauek pentsatzen dute bidea ez dela lar arautzea, arau batzuk baino ez ematea baizik, eta hizkuntzak berak bi-

□ **“Hizkuntza oso bat galtzea ez da ezer hizkuntzalaritza aldetik; garrantzitsua da soziolinguistika aldetik”**

dea egin ahala, hiztunek erabakiko dute zerk balio duen eta zerk ez. Talde eratu moduan ez dago. Gero euskalkiak eta batuen arteko tira-bira ezaguna ere badago.

■ **Ondorioz, zuzentasuna erlatiboa da?**

Zuzentasuna definitzeko argitu behar da eredu zein den. Gizarte batzuetan eredu estandarra ez da akademiarena izaten, baizik eta aginte klasearena, edo literatur hizkerarena —kalekoa izan gabe—. Beste ba-

tzuetan administrazio eta irakaskuntzako estandarra izango da eredu, eragin oso indartsua duelako.

Bada beste eredu bat, urrakorra edo hauskorra dena. Araua definitu eta gero apurtu egiten da. Ondo zer dagoen jakiteko, sena eta belarriaz gain, kontuan eduki behar izaten da hedadura, izan ere, hedatu ahala muina bera ezabatuz joaten da, eta ezabatzen bada batzuentzat altxorra ere galtzen. Baina eboluzioaren aldetik aukeratu beharko genuke nolakoa nahiko genukeen: hizkuntza txikia, gordea, ala hizkuntza hedatuagoa, hiltun berriei bide emango diena. Hedatzeak berarekin dakar muiaren galtzea, eta eredu hiltzea, eta azkenean beste hizkuntza bat sortzea. Le-lokeria galanta baita esatea oraingo euskara eta orain seiehun urtekoa bera direnik. Harremanak badituzte baina aldaketa egon da, eta zer gertatuko da hemendik berrehun urtera?

Pentsatu behar dugu akatsa berez ez dela araua

urratze hutsa, aldaketaren sintoma baino. Baina zer gertatzen da gero eta hiltun gehiagok huts egiten duenean? Arau urratzea arau bihurtzen da eta zenbaitetan eredu estandar ere bai.

■ **Beste hizkuntza baten eraginagatik izaten da?**

Ez dago hizkuntza isolaturik, garbizaleen kezka beti hori izan da: «gure altxorra, gure sena galtzen ari dira!». Ezinezkoa dugu ahaztea euskararen egoera soziolinguistikoa, zeren eta hiltun gutxi izanda, arazoak gehiago dira.

■ **Hizkuntzaren biziraupena non dago?**

Onartuz gero hizkuntza gauza bizia dela, neurri batean, izaki bizidunen jokaera izango du hizkuntzak ere, eta adimena erakusten omen da ingurura moldatzeko gaitasunaren bidez; hizkuntzak ere bai.

Duela bi urte ikertu dute ume elebidunen artean, esaterako, kalkoak gertatzen direla hiztegi mailan, hein handi batean,

baina nekezago barne joskera mailan. Hau da, arriskua txikiagoa da gramatika aldatzearena, hiztegia aldatzerena baino. Hala ere zerbaiten falta somatzen badu hiztunak, zer egingo du izaki bizidun bezala? Moldatu eta hartu ez daukana. Ingelesa gaztelera gero eta gehiago erabiltzen da, baita euskara ere.

■ **Euskaltzaindiaren arauak eta gomendioak, ETBk hizkuntz estandarren apustu egin izan du... Zer jaso dezakegu horrenbeste arautik?**

Lehenbizi, onartzen bazaio Euskaltzaindiari arauak ezartzearen ahalmena, ondorioz dator betetzearena. Eredu akademizista dugu, baina ez da ahaztu behar euskara guztiz egin gabe dagoela, baita gaztelera ere —oraintsu aldatu dituzte azentuak—. Gauzak aldatuz doaz.

Bestetik, telebistaren eredu dela eta, aurpegiratzen zaio oso eredu artifiziala erabiltzea. Gaztelaraz erabiltzen dena ere, jakin nahiko nuke nongoa den? ETBkoa estandarra da. Baina euskaldunoi zer gertatzen zaigu? Zorrotzago epaitzen dugula gure telebista gaztelarazkoa baino. Adibidez, euskaldun emakume batzuei galdetu zaie ea zelan moldatu diren gaztelaniazko «kulebroia» ulertzeko orduan, eta erantzuna izan da hasieran kostatu zaiela baina gero ulertu egiten dutela; eta filmak eta telesailak... gaztelaraz edozein tonotan egin daiteke, baina ETBn ez bada geure etxekoan hitz egiten ez dugu onartzen.

■ **Kalitatea oinarri dela, nondik jo dezake euskal hiztunen biziraupenak?**

Hiztunek nahi duten artean euskarak bizirik iraungo du. Zelakoa? Ez nau kezkatzen, historiak, bilakabideak eta hiztunek eramango duten bidea. Kalitatearen auzia bestelakoa da. Denok onartuz gero Euskaltzaindiak arauak eman ditzakeela, bete beharko genituzke eta ezin onar liteke gutxieneko arauak betetzen ez dituzten testuak argitaratzea —Zupermercado zeta ez litzateke hain larria izango—.

Barne Ministerioaren azken kanpainaz, ordea, ez dago argi zer gertatu zen: itzulpena horren txarra izan zen edo halako tokitik zetorrelako zigortu beharrekoa izan zen? Kontua da horrela hizkuntz zuzentasunetik pasako ginatekeela soziolinguistikara edo soziologia hutsera, horretan bestelako faktoreek dutelako eragina. Euskarak iraungo du? Jakina. Baina zer izango den, hori ez dakigu. Hiztunek eurek erabakiko dute eta ●

◆ TXUS ARRIETA

Arturoren kaiera

OINARRIAK-EN KANPAINA

Euskalgintzako hainbat talde biltzen dituen Oinarriak erakundeak 25.000 sinadura lortu nahi ditu Nafarroan euskararen lege berria Parlamentuan eztabaidatzeko. Nafarroa osoan euskararen ofizialtasuna lortzeko xedez, apirila bitartean iraungo duen kanpaina abiatu du. Lege proposamen berrirako urtebete lanean daraman erakundeak Nafarroako populazioaren % 10en atxikimendua lortzea du helburu.

“BAI EUSKARARI” WEBGUNEA

«Bai euskarari» akordioaren Plan Estrategikoa azken faseko bileratan da, gizarte eragileek hartu beharreko konpromiso zehatzak finkatzen. Prozesu honen berri zehatza izateko webgune berria jarri du Kontseiluak: www.baieuskarariakordioa.org. Orain arte lanerako erabili diren txosten guztiak bertan aurki daitezke eta ekarpenak egin ahal izateko aukera eskaintzen du.

13.774 IKASLE AEK-N

1999-2000 ikasturteko matrikulazio datuak jakinarazi ditu AEK-k. Horien arabera, aurten 13.774 lagun ari dira euskara ikasten Euskal Herri osoko AEK-ko gau-eskola eta euskaltegieetan; 1998-99ko datuekin alderatzen badugu, 97 ikasle gutxiago, % 0,7 alde, alegia. Lurraldeei erreparatu, joera desberdina antzematen da: Araban dezente egin du gora, Gipuzkoan eta Bizkaian ere apur bat gora, eta Nafarroan eta Iparraldean behera egin dute ikasleek.

ANOETA UEMA-N

Igande honetan, hilak 12, Anoetako Udalak aho batez onartuko du ezohiko plenoan Udalerrri Euskaldunen Mankomunitatean (UEMA) sartzea. Erabakiaren karietara ospakizuna izango da herriko pilotalekuan, bai bezperan kontzertu batekin, bai egunean bertan dantzari, trikitilari eta abarrekin.

U r r e a

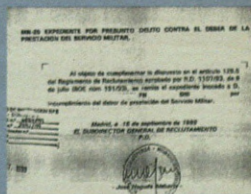

■ Arabako Foru Aldundia eta Gasteizko Udala gutxiengoan gobernatzen ari diren PP eta UA alderdien aldetik azken hilabeteotan euskara jasotzen ari den erasoari aurre egiteko, Arabako hemeretzi alderdi, sindikatu, elkarte nahiz taldek «Arabarrok Euskarari Bai» agiria izenpetu eta larunbat honetarako manifestazioa deitu dute.

■ Soldadutzan sartzeko espainolez jasotako agindua itzuli eta euskaraz bidal diezaioten eskatu zuen duela gutxi gazte batek. Idatzi horri «declaración de insumisión» deitu zioten, edukiari erreparatu gabe, antza, euskaraz bidaltze soilagatik «erruduntzat» jo baitzuten. Euskaraz erabili nahi izateagatik, gaztea insumisioa ote den ikusteko eta erabakitze dago.

I k a t z a

FRANTZIAKO HIZKUNTZA GUTXI

Frantziako hizkuntza gutxituak ez dira gutxi inondik ere. CNRSk (Zientzi Ikerkuntzarako Zentro Nazionala) egin inbentario baten arabera, Frantziako hizkuntzak 76 dira. Denek jasotzen dute

Europako Kartaren babesa. Euskara alde batera utzita, hauetako zortziren ezaugarriak ekarri ditugu orriotara: bretoiera, katalana, korsikera, kreolera, alsaziera-luxenburgera,

nederlandera, okzitaniera eta Oil-eko hizkuntzak. Hizkuntza hauek guztiak zaharrak badira ere, beren eskubideen historia berria da. 1992an, Europako Kontseiluak erregio hizkuntzen Karta sinatu zuenean bersortu ziren Europaren abarora. Alta, beren egoera larria da. Beren aldeko 150 neurri sinatu baziren ere, Frantzian, Konstituzioaren 2. artikulua erekin topo egiten baitute.

MIKEL ASURMENDI

FRANTZIAKO HIZKUNTZA GUTXITUAK

- Frantziako Estatuan 76 hizkuntza daude.
- Hauetako 10 bat hitz egiten dira egunero.
- 3.000.000 hiztun inguru dira guztira.

Indo-europearrak

- 1 Bretoiera: (zeltiarra) 240.000 hiztun
- 2 Katalanera: (erromanikoa) 100.000 hiztun
- 3 Korsikera: (erromanikoa) 150.000 hiztun
- 4 Okzitaniera: (erromanikoa) 1.000.000 hiztun
- 5 Alemaniera: Alsaziera-luxenburgera (germanikoa) 1.000.000 hiztun
- 6 Nederlandera: (germanikoa) 80.000 hiztun

Jatorri zehatzik gabeak edo definigaitzak

- 7 Oil-eko hizkuntzak: pikardera, normandera, galloa (hiztun kopuru zehazgabea)
- 8 Kreolera: (Frantziako uharteetan dagoen hizkuntz nahasketa) 1.500.000 hiztun
- 9 Euskara: 70.000 hiztun

Europako Batasuna 1951n sortu zen. 1992ko azaroaren 5ean, Europako Kontseiluak Frantziako Konstituzioaren harroina astindu zuen Eurokarta idaztean. Urte berean, 1992 urtean, Frantziako Estatuak Konstituzioaren 2. artikulua aldatu zuen, eta «Errepublikaren hizkuntza frantsesa da» berriatzi zuen. Alabaina, Konstituzio berean, bere 11. artikuluan, 1789ko Giza eta Hiritar Eskubideen Aitorpen konstituzional batek honela dio: «herriar orok hitz egiteko askatasuna dauka». Frantziako Estatuan daude hizkuntza gutxitu gehienak, Italiaren atzetik.

POIGNANT TXOSTENA:

Poignant txosten bezala ezaugarritua —Kemper hiriko auzapez sozialistak egin— Frantziako herri gutxituen hizkuntzen egoera aztertzeke egin zen. Txostena Nicole Pery diputatua sozialistaren eskutik hasi zen gauzatzen Frantziako lehen ministro Lionel Jospinen aginduz. Europako eta Frantziako Estatuak zuzenbidea alderatzen badugu Frantziako

zuzenbidea oso atzeratua dago hizkuntz eskubideen eremuan. Paradoxikoki, Europa gero eta kultur anitzagokoa den garaian, Errepublika gero eta elebakarragoa da. Hala izanik ere, Lionel Jospin gobernu buru duela, giza eta herri txikiaren eskubideen eremuan duen hutsunea betebeharraren dago Frantzia, Europako eta mundu-

□ **“Frantziako Konstituzioarekin bat egin dezake Eurokartak”, dio Guy Carcassonek. Zein neurrian, ordea?**

ko beste estatuekiko izan duen askatasunezko ospe eta prestigioari eutsiko badio bederen. Frantses hizkuntzaz beste, Hexagonoan bestelako hizkuntza ofizialik ez dagoelako inork dudaz jartzen bazuen, 1994 urteko Tubon legeak areago zigortu zituen babesik gabeko hizkuntza gutxituak. Teorikoki, frantsesa ingelesarengandik jaso dituen erasoetatik babes-teko sortu zen Tubon legea. Konstituzioaren sartu zen lege berri honen lehen artikulua haxe dio: «Frantsesa, ikaskuntzako, laneko eta zerbitzu publikoetako hizkuntza da». Bakarra, noski. Gainontzekoez ez baitute estatutu ofizialik.

TUAK EUROPAREN BABES ESKE

CARCASSONE TXOSTENA.

1998ko irailean, Lionel Jospinek Tourseko hautetsi sozialisten bileran Hizkuntz Gutxituen Eurokarta sinatuko duela adierazi zuen. Artean, Guy Carcassone zuzenbide irakasleari Eurokarta eta Konstituzioa zein neurrian diren bateragarri aztertzea agindu zion. Poignant txostena oinarri harturik egindako azterketa metodikoaren ondoren adierazpen hau egin zuen Carcassonek: «Eurokartak Frantziako Konstituzioarekin bat egin dezake». Zein neurrian ordea? Hortxe dago kokka. Izan ere, Eurokartako 150 neurrietatik 98 ez dira Konstituzioarekin bateragarriak.

Gainontzeko 52 neurriak bai, ordea. Eurokarta sinatzeko eta nazioarte mailako irudia garbitzeko gainera, 35 puntu sinatzearekin aski zuen Frantziak. Iparraldeko euskaltzaileen artean, erreakzio denetarikoa sorrarazi izan ditu adierazpen publiko horrek. Esaldi bakar batean biltzera, honelatsu idatziko genuke: «Pauso baikorra dateke, baina aldi batez, orain arte buruturiko ahaleginak desbideratzekoa». Eurokartaren izenpetzeak aurtengo maiatza arte itxaron behar izan zuen edonola

■ Hizkuntza Gutxituen aldeko manifestazioa. 1988ko urrian Baionan buruturikoa.

ere. Herri ekimenek hizkuntza gutxituei-ko babes juridiko murrizta somatzen dute eta hainbat mobilizazio burutu izan da. Baionako manifestazioaren ondotik, Ni-

«La Pensée libre» mugimendu laikoak, herritasunaren berdintasuna mantentzea aldarrikatzen du

cole Peryk —Formakuntzarako Estatu idazkaria— Eurokarta duintasunez sinatzea eskatu zuen. Izan ere, artean, Guy

Carcassonek Lionel Jospini adierazpen interpretatiboa egitea gomendatu baizion, hauxe esanez: «Hizkuntza gutxituen eskubideak eta publikotasuna mugatze beharra ikusten zuela». Hots, hizkuntza hauek irakaskuntza eta hedabideetara mugatuko ziren susmoa antzematen zen jada. Euskarak, kasu, bizitza publikoan, administrazioan eta justizian lekurik izan gabe segituko zuela, alegia.

150 NEURRITIK 39 ONARTUAK. Neurriak, lerroak edota puntuak, horrela deituak dira Frantziak hizkuntza gutxituen aldeko itunean onarturiko 39 artikulak.

Maiatzaren 7an, Europako Kontseiluaren 50. urteurrena ospatu zen egunean —Budapesten— sinatu zuen Frantziak Eurokarta. Frantziako Gobernuak ospakizun sinbolikoa baliatu zuen Hizkuntza Gutxituen Aldeko Europako Ituna sinatzeko, baita bere defizit demokratikoa zuzitzeko ere. Pierre Moscovoi Europako Aferetarako Estatu idazkariak sinatu zuen eta Lionel Jospinek, 2000. urtean Eurokarta onetsiko zuela aldarrikatu ere. Frantziak orain arte onartu dituen artikuluen neurriak

■ Bretoiera: indo-europarra (zeltiarra)

Bretainiako mendebaldean mintzatzen da batez ere: Finistère, Cotes D'Armor eta Morbihan eskualdeetan. Bretoi hiztunak badaude ere beste bi eskualdeetako hiriburuetan: Roazhon eta Naoned-en, baita Parisen ere. 240.000 hiztun dira egun. Bretoiera Britainiako hizkuntza izan zen. Britainia Handiko uhartearen konkistaren ondotik ihes egin zutenak «Are morica» penintsulan kokatu ziren, hots, «Itsasotik hurbil». V. mendeaz geroztik Armorika izan zen Britainia penintsularen izena. 1523an, Britainiako Dukerriak Frantziako Erresumarekin bat egin zuen. Frantses hizkuntzaren ezarpena 1789ko Iraultzaz geroztik eman zen. Alta, XX. mendearen hasieran literatur bretoi moderno sortzen hasi zen. Egund, Diwan elkarteak irakaskuntza eta 3 irratik hedabideetan da euskarri nagusia. Erregioiko FR3 telebistak 90 minutuko tartea eskaintzen du astean. Britainiako esaera zahar bat honela dio: «Was du heute kannst besorgen, DaB verschiebe nicht auf morgen». Alegia: «Ez utzi biharko, gaur egin dezakezuna» ●

■ Katalana: indo-europarra (erromanikoa)

Ipar Katalunian (Ekialdeko Pirinio Departamenduan) 363.000 biztanle daude. 200.000 dira katalan jatorrikoak. 102.000k baino ez dute katalana hitz egiten. Eskola publikoan erakusten bada ere, eskoletako ikasleen % 20k baino ez du ikasten katalanez Haur Hezkuntzan eta Lehen Mailan. 1.500 haurrek ikasten dute, baina hizkuntza gisara besterik ez. Eskola pribatuetan % 1ak besterik ez du ikasten katalana. Eskoletan erabiltzen den material pedagogikoa, Hego Katalunian edo Andorran egindakoa da. Irakasle katalan kopurua oso da urria, eta beste eskualdeetan ikasteko prestatu materiala egokitu behar dute Iparraldearen ezaugarrietara. Hegoko irratia eta telebistak ikus daitezke, baina ez dira bertako errealitateaz arduratzen. Erregioiko FR3 telebista publikoak 10 minutuko saio bat eskaintzen du hamabostero, eta irratia publikoak minutu batzuk. 1981ean zabaldu zen katalan hutsez ari den irratia bakarra. Ez dago katalanezko agerkaririk, baina egunkari batek orrialde bat eskaintzen du katalanez ●

honakoak dira, laburrean: «Irakaskuntza-ren artikuluan: 10 neurri. Justiziaren artikuluan: 7 neurri. Administrazioarenean 5 neurri. Hedabideen artikuluan: 9 neurri. Kulturgintzan 10 neurri. Gizarte bizitzaren artikuluko 9 neurri. Azkenik, Mugaz gaineko harremanen artikuluko 2 neurri». Honeraino Frantziako Gobernuak Eurokartaren alde emaniko urraspideak. Badaude, jakina, Lionel Jospinaren Gobernuak emaniko urratsa laburtzat jotzen dutenak. Alderdi politiko frantsesak zatituak dira herri hizkuntzen posizionamenduan, alde nahiz aurkako jarrierak baitira alderdi berean. Eurokarta ez dela aski, eta Konstituzioaren 2. artikulua aldatzearen aldeko kargudunak daude. Izan ere, ofizialtasuna erdietsi ezean nekez biziko dira etorkizunean; munduan, ofizialtasuna duten hizkuntza gutxitu asko hiltzen ari direlarik. Ez dezagun uste horregatik, Frantziako Gobernuak erraza duenik ere. Urtarrilean, «Eurokarta sinatzearen aurkako konbenio nazionala» lelopean bildu zen Parisen pertsona laiko multzo bat. «La Pensée libre» mugimenduak deituak, Errepublikaren batasunaren izenean, herritarren berdintasuna mantentzea aldarrikatu zuten. *Légalité* delakoak tira handia du

■ “Frantziako Estatuak eman pausoa baikorra izan daiteke eta aldi batez, buruturiko ahaleginak desbideratzekoa”

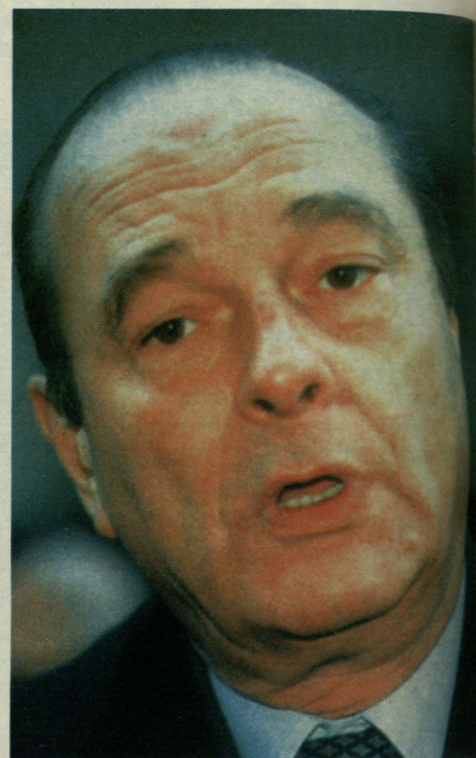
RPS) federazioak hainbat ekintza antolatu du azken bi urteotan. Ekimen bateratu honen bitartez, Ipar Euskal Herria, Britainia, Alsazia, Kortsika, Saboia, Flandria, Ipar-Katalunia eta Okzitaniako lurraldeetan hainbat ekintza burutu da. Eurokartaren aitzinean, honelako balorazioa egiten du HPA-RPS federazioak: «*Guy Carcassonek egin izan duen interpretazioa mugatzailea da, eta jakobinismoaren zantzuak*

Frantziako Estatuan, bistan denez. Irakaskuntzari begira, legearen aurrean berdintasuna eskatu dute jakobino hauek. Dagoneko, irakaskuntzaren eremuan eman izan diren urratsek beldurtu omen dituzte beren burua demokrata errepublikartzat jotzen duten hauek.

2000. URTEAREN ATARIAN. Europako Batasunaren eraketa berriak berau osatzen duten estatuen geroa aldatu zuen 1992 urtean. Hamarkada honetan estatuen egiturak aldatuz joan dira, hauen gogoaren

kontra bada ere. hizkuntza gutxituen kasuan, eta Frantziako Estatuari dagokionean, begi bistako aldaketa suposatu dio Europako Kontseiluak hizkuntza babesgabekoen alde emaniko urratsa. Azken bi urteotan eman diren urratsak ez dira gutxi, bai herri mailan bai tokiko instituzioetan. Ez dira itzelak ez alimaleak ere. Halarik ere, ezin uka, indar harreman berri baten sorrera eman dela Hexagonoan. Herri ekimenaren aribidean Herrialde eta Populuak Alkarrekin (HPA-

ageri dira bere jokamoldean. Frantziak askatasunaren herrialdea izan nahi badu, Eurokarta bere osotasunean sinatu behar du, eta kitto!».

■ Jacques Chirac presidentea eta Lionel Jospin

Kolektibo anitz honen iritzian, orainarte egindako ahalegin honen atzean, berealdiko beste urrats bat falta da: «*Frantziako Konstituzioaren 2. artikulua aldatzea*». Euskal Konfederazioa norabide honetan ari da lanean Ipar Euskal Herrian,

■ Korsikera: indo-europarra (erromanikoa)

Korsika uharteko hizkuntza da korsikera. 1982 urtean eginiko azterketa baten arabera, populazioaren % 96 korsikarra da, eta % 86k hitz egiten du. 250.000 biztanle bizi dira bi departamenduetan banandurik: Hego Korsika eta Korsika Garaia. Gainontzeko hizkuntza gutxituen antzera, ez du inolako estatutu ofizialik. Paradoxikoki, administrazio eta justiziako funtzionario gehienek hizkuntza mintzatzen dute. Haiekiko harremanak hizkuntza horretan garatzen badira ere, herritarrek beren desmatxa ofizialak frantsesez egin behar dituzte ezinbestez. Irakaskuntzan oso gutxi zabaldua da haatik. Ama Eskolan baino ez da erabiltzen gaiak erakusteko. Lehen Mailan hizkuntza erakusten da hiru ordu astean, eta Bigarren Mailan, gai gisara betiere, aukerako hizkuntza da. Hedabide alorrean, FR3k beste lurraldeetan baino denbora gehiago eskaintzen dio korsikerari: 2 ordu astean. Irrati publikoak ere tratamendu zabalagoa ematen dio. Korsikerazko agerkaririk ez bada ere, astekariekin leku dezente ematen diote

■ Kreolera: hainbat hizkuntzen fusioa

Kreoleraren oinarri lexikala portugesera, ingelesa, espainiera, nederlandera eta frantsesean aurkitzen da. Hizkuntza kolonialista hauek eta tokiko hizkuntzen fusioa da kreolera. *Criollo* termino espainiarra XVII. eta XVIII. mendeen erabiliz izan zen europar jatorrizko pertsonak izendatzeko. Frantziako Estatuak itsasoz harandian dituen lau departamenduetan bizi diren 1,5 milioi lagunek hitz egiten dute kreolera: Guayana Frantsesa, Guadalupe, Martinika eta Reunion uhartetan. Azken honetan % 93 kreoloak dira, eta % 83k erabil ohi du. Paradoxikoki, hizkuntza hau ez da Frantziako erregio hizkuntza bezala ezagutua; Frantziako Kultur eta Hezkuntza kontseiluek kategoria hori eskatu duen arren. Hedabideetan ez du ia lekuri. Irakaskuntzan, Reunion eta Martinikan, bi ikastetxetan irakasten da modu librean. Bizitza artistikoan erabiltzen da: musikan, ahozko literaturan nola antzerkian. Kreolera frantsesa 8,5 milioi lagunek darabilte herrialde independentetan. Haiti eta Seychelles uhartetan, konparazioe

Lehen ministroa: bi buru eta bi aburu.

KONSTITUZIOAREN ALDAKETA.

Konstituzioaren aldatzea ez da soilik herri gutxituen elkarrean xede. Pirinio Atlantikoak Departamenduko Kontseilu Nagusiaren xedea ere bada. Erakunde honetako François Bayrou lehendakariak aurkeztu zuen Konstituzioaren 2. artikulua aldatzeko proposamena joan den ekainean. Hezkuntz Nazionalerako ministro ohiak aurkezturiko testua termino hauetan laburbildu daiteke: «*Frantziako eskualdeetako hizkuntzak sustatzea ezinbestekoa da, hizkuntza horiek biziko badira. Kontseilu Nagusi honen ustez, kultur hauen garapena nazioaren batasuna atxikitzeko oinarri dira etorkizunean. Nazio honen baitan biltzen diren dibertsitate historikoak eta kulturalak errespetatuz, frantsesaren defentsa egiten dugu. Hartara, Eurokarta onetsi eta Kontseilu Konstituzionalaren erabakiaren ondorioak aztertu ondoren, Frantziako Konstituzioa aldatzea galdegiten dugu gisa honetara: 'Frantsesa, Errepublikako hizkuntza' nozioari, Frantziako Errepublikak Frantziako eskualdeetako hizkuntzak aintzat hartzen dituen nozioa gehituz*». Kontseilu Nagusiak emaniko urratsa modernitatearen baitan kokatua izan da. Orain, 2000. urteari begira, Jacques Chirac Errepublikako lehendakariaren esku dagoen auzia da neurri batean.

■ “Estatuek hizkuntza gutxituei buruz eraman politika, legearen poderioz eta ordenuaren menpeko politika da”

EUROITUNA BERRONESTEA. Euroituna izenpetu du Frantziak, baina murrizketa handiekin izenpetu ere. Izan ere, Kartaren berronespena ez da egin oraindik Frantziako Asanblea Nazionalean. Beraz, Frantziako hizkuntza gutxituen arazoa ez da trenkatuko 2000 urtearen karietara inondik inola ere. Lehen urrats batean, sinaturiko 39 neurriren aplikazioa onetsi beharko du Asanblea Nazionalak, eta gero, tokian tokiko hizkuntza ezaugarrien arabera ikusi beharko da zeintzu izanen diren Estatuak hartuko dituen konpromisoak.

Nicole Pery, Bernard Poignant, Guy Carcassone izenen ondoren beste bat jalgi da: Bernard, Cerquiglienena; Zientzi Ikerkuntzarako Zentro Nazionalaren zuzendaria (CNRS). Bere esku dago orain hizkuntza gutxituei buruzko beste ikerketa bat egitea eta lehen ministroari ematea. Ondoko koardroetan agertzen denez, hizkuntza bakoitza erreali-

tate sozial bat da. Filologikoki dituzten antzekotasunez beste —indoeuroparrak dira gehienak; baita erromanikoak ere— antzekotasun batek batzen ditu, hots, ez dute inolako estatu juridiko ofizialik. Nazioarteko hizkuntz eskubideen aitortpen unibertsalaren arabera, hizkuntza hauek herriarenak dira eta ondorioz ofiziala edo koofizialak izan behar dute. Herriar gutziek dute ikasteko eginbidea, baita bizitza

■ Alsaziera eta luxenburgera (germanikoak)

Alsaziera (Elsässerdeutsch) eta luxenburgera (Lëtzebuergesch) alemanieraren aldaerak dira. (Indoeuroparrak) Hainbat azpidialekto daude: Renania-ko dialektoa Alsaziako iparrean; frantziko-renan deitua. Lorrenan «Lottinger Platt» edo lorenasa mintzo da, baita luxenburgera ere. Aldaera hauen molde idatzia alemaniera estandarra da. Alsazian 1.625.000 lagun dira, eta % 60k egiten du alsazieraz. Luxenburgon 150.000 dira, eta % 25k egiten du. Hizkuntzen erabilerak behera egin du. 1989an, Ama Eskolan hasten ziren haurren % 36k besterik ez zuen ezagutzen. «Alsaziera dialekto bat da, bere espresio idatzia alemaniera izaki» diote Frantziako testuek. Alemaniera Frantziako erregio hizkuntza da beraz. Eskoletan leku sinbolikoa baino ez du alsazierak. Alsaziako FR3k 60 orduko emisioa ematen du urtean, eta irrti publikoek 600 ordu urtean. Mugakide den Alemaniako hedabideen emankizunak ikusten dira. Egunkari batek bertsio aleman-frantses bat eskaintzen du, irakurleen % 15k erosia ●

■ Nederlandera: indo-europarra (germanikoa)

Holanda eta Flandriatik landa ere nederlandera mintzo da. Nederlandera Holandako hizkuntza ofiziala da, eta flandesia, nederlanderaren dialektoa. Frantziako iparraldean, Westhoek eskualdean, mintzo da. 350.000 bizilagun dira eta 80.000k hitz egiten dute. Bideseinale zenbaitetan agertzen bada ere, tokiko herri elkarrean poderioz, ez du lekuri bitziza publikoan. Ez da erabiltzen irakaskuntzarako hizkuntza gisara hezkuntz sisteman. Atzerriko hizkuntza gisara erakutsia da ordea. 1981 urteaz geroztik, Ama Eskoletan eta Lehen Mailan, gurasoek kurtsoen antolaketa eskatu eta antolatzeko eskubidea daukate. Bigarren Mailan aukerako ikasgaia da. Irakasleek bere borondatez dihardute, inolako estatutik gabe. Lille-ko unibertsitatean filologiaren ikerketarako erabili ohi da. Frantziako telebista eta irratiek ez diote lekuri ematen hizkuntza honi. Bertako irrti mugakide batek hamar bat ordu emititzen du nederlanderaz edo mugaz harandikoa aldaeran. Ez dago prentsa egunerokorik ez astekaririk ●

publikoan eta pribatuan erabiltzeko eskubidea. Unesco-ren babesean landuriko neurriak hauek dira, baina Nazio Batuen Erakundeak ez ditu kontuan hartu orainokoa. Eurokarta da finean, hizkuntz gutxituen hiztunen eginbidea babes ditzakeen idazki bakarra: «*Lurralde hizkuntzak erabiltzeko eskubidea, nola bizitza pribatuan hala publikoan, ezin ukatuzko eskubidea da*». Alta bada, Frantziako ordezkariak printzipio horiek jasotzen dituen artikulua sinatu aurretik honako aitortpena egin du, baita idatzi ere: «*Hiztun multzoek ez dute eskubide kolektiborik sortzen; frantsesa da zerbitzu publikoetako hiz-*

kuntza; lurralde hizkuntzen ikaskuntza aukerako da eta gehigarria; nahitaezko ikasgaiak baztertu gabe; idazki publikoek frantsesezko bertsioan baino ez dute balio. Auzitegietan, konparazione».

HEDABIDEAK AIDURU. Hizkuntza gutxituen aferak leku dezente handia hartu du frantses hedabideetan. Ezkerreko prentsa idatzian bereziki. «*Liberation*» egunkaria izan da aitzindari, kasu. Egunkari ezkertiar honen editorialaren gaia izanik zenbaitetan: «*Hizkuntza gutxituei buruzko estatuen politika azken gizaldi hauetan, hutsaren hurrengoa izan da. Legearen poderioz eta ordenuaren menpeko politika izan da Europako bi hizkuntza nagusien joera.*

■ Nicole Pery, Formakuntzarako Estatu idazkaria. Bere esfortzuaren frogar sendoago bat nahi dute euskaltzaleek.

Esate baterako, ingelesez kasuan Erreginaren ingeleza, eta, frantziarren kasuan, karta errepublikarraren frantsesa. Modu batez nahiz bestez, hizkuntza gutxituak xehatuak izan dira». Honatx, «*Paranoia*» izenburupean, egunkari honek historiari buruz egiten duen hausnarketa. Eguntara etorriaz, honelatsuko terminoetan darrai «*Liberation*»ek: «*Jakobinoak ezkerretik eta monarkikoak eskubitik —napoleondarrak haien artean nonahi— herri xumeak adeitsu jokatu behar duela agintzen dute. Funtsean, nagusikeri batek 'fashismo linguistiko' bat posibilitatu du. Frantsesa, artean —ingelesek berak mehatxatua omen dena— Europatik datozen neurriek erasotua dagoela diote paranoiko hauek.*

Frantziako lurraldeetan dauden hizkuntzek ez dute deus ez inor mehatxatzen». Paranoia galochevenement-lepenista deritzo «*Liberation*» egunkariari.

PARANOIA UXATU BEHARRA. Paranoikotzat joa da bereziki Jean-Pierre Chevenement «*Paranoia*» izenburuko beste editorial batean. Frantses kausaren martiritzat joa da ere barne ministroa. Gobernu sozialistaren ministro honen esanetan, hizkuntzen garapenak Frantziaren balkanizazioa ekar lezake. Jean-Pierre Chevenementek «*Askotarikozko ezker*»ren baitan dagoen

hizkuntzen aldeko grina nimitzen amantatzen gonbidatu ohi du Lionel Jospin lehen ministroa. Anarte, Konstituzioa aldatzeko proposamen bat egin da Alain Madelin, Claude Goasguen eta José Rossi zentristen eskutik. Jacques Chiracek hauxe adierazi du bitartean: «*Konstituzioa aldatua izanik ere, ez da deus aldatuko datozen hogeitaz urteetan*». Bernard Cerquignin, hizkuntza gutxituei buruzko txostenarekin jarraitzen duenak, hauxe esan du korsikerrari buruz: «*Errepublikaren frantsesaren printzipioen arabera hizkuntza ondare nazional bat da. Korsikera ez da Korsika erregiorearen ondasuna, baizik eta nazioarena*». Berarentzat, jakina, nazio bakarra frantziarra izaki ●

■ Okzitana: indo-europarra (erromanikoa)

Lau okzitandar dialekto nagusi dira: Proventzera, Gascoia, Languedocera eta Limousinera. Okzitania OC hizkuntza egiten den lurraldea da. 12.000.000 miloi bizilagun dira. Okzitania ulertzen du biztanleen erdiak. % 25k baino ez du hitz egiten, eta % 9k erabili ohi du. Irakurtzea eta idazten dutenen zenbatekoa zaila da kalkulatzeko, baita orobat, hizkuntza honi buruzko datu zehatzik izatea. Okzitaniar ez du administrazioan beste hizkuntza gutxituek duten presentzia. Oso baztertua dago instituzioen inguruan. Kalandreta eskola da bere euskarri nagusia. 1.550 haurrek ikasten dute bertan. 100 bat irakasle ari dira, eta Bigarren Mailako lehen kolegioa ireki zuten iaz. Hedabideetan leku eskasa du okzitaniar. FR3 kateak 40 minutu eskaintzen dio astean. Aitzitik, Radio Pays irrati libreak ari dira eskualde zabal honetan barrena, eta horretan nabarmentzen da bereziki okzitania. «*La Setmana*» astekariak, bestalde, prentsa frantziarrak ematen ez dion leku sinbolikoa behintzat betetzen du ●

■ Oïl: indo-europarra (erromanikoa)

Oïl-eko hizkuntzak asko dira: pikardoa, normandoa edota Galloa, besteak beste. Picardera, Calais eta Picardie ingurukoa da. Normandera Normandiakoa (Caen eta Rouen hirietan). Galloa, berriz, Britainiako Loira eskualdean (Roazhon hirian). Zabalera askoz handiagoan entzuten dira Oïl hizkuntzak ordea: Poitiers-en (Poitevin-saintongeais), Akitaniako Girondan hitz egiten da; Champagne-Ardenne eskualdean (champanoisera), eta Morvan mendikate inguruan ere bai (morvandiera). Hiztun kopururik jakiterik ez dago; ez du lekuri instituzioetan. Galloa igurune akademikoetan apur bat agertzen da: Rennes (Roazhon) hirian. Hedabideetan leku eskasa du. FR3n doi-doi agertzen da. Irratiek tartetxoren bat egiten diote eta eskualdeko agerkeriek berdintsu. Gainontzeko hizkuntza erromaniko eta indo-europarrak bezala, latinaren aldaerak eta ondareak dira. Frantziako l'Île eskualdeko Oïl hizkuntza latinaren aldaera bat da, frantsesaren iturburu nagusia, «*francien*» edo «*frankoa*» ●

ERAKUNDEAREN ESKAINTZA ETA GIZARTEAREN ESKAERA

Frantsesaren nagusitasuna finkatzen duen idazki fundatzailea 1539 urtean finkatu zen; Villers-Cotterêts-eko manupean: «Frantsesa da zuzenbidearen hizkuntza». Herri hizkuntzei nolabaiteko publikotasuna eman zien lehen idazki ofiziala 1951koa da, Deixonne deitu legea. Azken honek posibilitatu zuen tokian tokiko hizkuntzek Hezkuntza Nazionalean sartzeko balmena ematea. Bien bitartean, eta mende erdi bat iragan ondotik, hizkuntz eskubideak bi zerrendetan sailkatzen dira, alde batetik, frantsesa erabiltzeko eginbideak, bestetik herri hizkuntzak erabiltzeko askatasunak. Bien artean jokatzeko da herri hizkuntzen aldeko borroka eta etorkizuna.

Hizkuntza guttituen salbatzeko bi baldintza beharrezkoak dira, hizkuntz erakundearen aldetik eta gizartearen hizkuntz eskaera. Biak elgarrekin doaz betiere: hizkuntza herriarena delakotz, erakundea hizkuntzaren zaindaria da. Baina ez da aski. Ikusi Irlandan zer gertatzen den. Hortakotz, hitzune beren atxikimendua erakutsi behar dute hizkuntzaren alde, familiako jarraipena segurtatzeko eta egunero erabiliz etxean eta gizartearen.

ZERTAN DA GIZARTEAREN ESKAERA? Hexagonoan eta itsas-handian badira 76 hizkuntza. Batzutan atxikimendua handia da, hala nola, euskararen, bretoiaren eta kreolearren alde. Dirudienek, eskaera ahulagoa da OC eta Oïl-eko hizkuntz eremuetan. Inork ezer ez du eskatzen Guianako 20 hizkuntzentzat alabainan. Hain zuzen ere, Frantziako hizkuntz legediaren oinarria gizartearen eskaera da. Adibidez, guraso multzo aski handiak nahi badu, eskola batek ikasgela elebidunak ireki ditzake. Gizarte zerbitzuen mailan ere, eskaera zerbait bada: jatorrizko toponimia, euskarazko helbideak, posta zerbitzuetan, harreman elebidunak udal-erretan eta saltegitan. Herri eman-

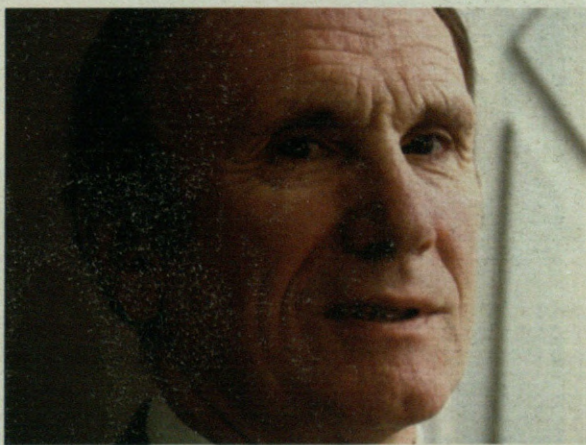
kizunak irrti eta telebistan.

Zorigaitzez, euskarari buruzko atxikimendua ahulduz doa egunetik egunera. Alabainan, nekagarria da beti eskale izaita: militantismoa beharrezkoa bada ere, ez da egoera normala, normalizazio falta frogatzen baitu. Familiako transmisioa guttitzu doa, kasu: bi gurasoak euskaldunak direlarik ere, haurren % 83 dira euskaldun,

guraso bat erdalduna delarik, haurren % 72 dira erdaldun.

ZERTAN DA ERAKUNDEAREN EGINBIDEA. Eskaera ahulduz doa, hizkuntz eskaintza ahula baita erakundearen aldetik. Frantziako estatuaren herri hizkuntzez axolatzen direnen helburu nagusiak bi dira: «hizkuntz legea» eta «izate konstituzionala» erdieste. Dirudi, gaur egun, Bernard Poignant eta Guy Carcassonne-en txostenak (1999) irakurritz itxaropena haizu eta zilegi dela. Alde batetik, gobernuak sinatu dituen Eurokartako neurriak, Kililea txostenak (1994) definitzen duen «legezko izate egokiaren» oinarriak dira. Bestalde, parekotasun bat agertzen da hizkuntzen artean: nola herri hizkuntzek Frantzian beren lekua bilatzen duten, halaber, frantsesak Europan berea zaintzen du. Borroka berdina daramagu. Legegileek gehi bezate «Frantziako hizkuntzek ondare nazionala osatzen dute». Helburu praktikoa da «hizkuntz antolaketaketa» programa zabal bat finkatzea eta urtez urte eramatea. Hortakotz, bilgune batzuek behar ditugu hautetsien, administratzaileen eta hiztunen artean. Paperean, Eskualde hizkuntzen Kontseilu bat bada, 20 urte hauetan loerian dagoena. Dinamika gizartetik etorriko da.

Alor honetan, Euskal Herria eredu bilakatzen ari da. Alabainan, Garapen Kontseiluak «Lurralde Antolaketa Eskeman» (1997) euskararen aldeko programa definitu zuen, eta Hautetsien Kontseiluak ildo beretik 11 ekintza onartu zituen. Helburuak finkatuak dira. Baina ikusiz Hizkuntz Kontseiluaren eraikitze zailtasunak, asma dezakegu gure esku diren elkarten ekimenak beharrezkoak izanen direla, erakunde politikoan mugiarazteko ●

Erramun Baxok. Hizkuntzalaria eta Euskal Kultur Erakundeko (EKE) lehendakaria

Frantziako hizkuntz borroka korrika baten moldean deskriba daiteke: militantismoaren eta legediaren arteko borroka. Lasterketa horretan, legea inoiz ez da aitzindari. Legeak a posteriori onartzen ditu militantismoz irabazi diren urratsak: ikaskuntza elebiduna, herri irrtiak, jatorrizko toponimia, eta beste. Gero hurbilari buruz, egoera normal batera heltzeko, daukagun legediaren bikoiztasunaz baliatu behar dugu

Anavari Chapalinek Kemper herriko udaletxean lan egiten du. Frantziako hizkuntza gutxituen bulegoaren presidentea izana da Europako Kontseiluan lau urtez. 1986 hasi zen bulegoan lanean, Britainiako ordezkari gisa.

“IDEOLOGIKOA BAINO POSIZIO POLITIKOA DA FRANTZIARENA”

Zeintzuk dira Frantziako hizkuntza gutxituen arazoak legeari begira?

Umore pixka batekin, esan dezadan, hizkuntza gutxituek ez dutela arazorik legearekiko. Frantzian ez baitago inolako legerik ez estatutu juridikorik hizkuntza gutxituentzako. Funtsean, hizkuntza gutxitu hauek egiten dutena —eskoletan, hedabideetan, gau-eskoletan, irratitelebistan— ez da izatezko estatu bat dugulako, ez legeak eskaintzen edo posibilitatzen duenari esker.

■ **Hizkuntza Gutxituen aldeko Bulegoan aritu zara presidente gisa. Zein izan da Frantziako Gobernuarekiko landu dituzuen harremanak?**

Azken urteotako harremanen une inportante bat Bernard Poignantek bere txosten ezaguna idatzi ondoren hasi zen. Nicole Peryk abiatu zuen lanari segida eman zion Poignantek, eta horrek posibilitatea eman zigun Lionel Jospin-ekin kontaktu edo harreman zuzenagoa ukan ahal izateko. Harrez gero, etengabe ari gara negoziatzen. Gure erakundearen ezaugarri positiboena da, arazoak arazo, beraiei soluziobideak bilatzen saiatzea dena. Diputatu eta senatoreekin maiz egiten ditugu bilerak hizkuntza hauen eskubideen aldeko ekimena ez dadin geldi.

■ **Bernard Poignant Kemperreko auzapeza izateak erraztu ahal zizuen bidea?**

Azken urteotako harremanetan bai Nicole Pery bai Bernard Poignant tarte interesantea izan da. Baina, ez Poignant-en kasuan, hizkuntza gutxituen aldeko pertsona delako. —errepublikar

■ Anavari Chapalain, Kemperreko herritar bretoaia eta hizkuntz gutxituen aldeko Frantziako Bulego-kidea.

zentralista kontsideratua dago Bretrai-nian—, ez zelako izan batere susmagarria bere kolega sozialistentzako baizik. Ho-

■ **“Frantziako Bulegoaren lehen xedea orain, sinaturiko 39 neurriak aplikaraztea da”**

rrek lagundu du bere konklusioak aintzatzat hartzen.

■ **Azken urteotako bilakabidean, Europako Kartari aurre egin behar izan**

dio Frantziako Gobernuak. Zer balorazio egiten duzue Karta-ren barneko sinaturiko puntuez?

Hasteko eta behin, sinaturiko 39 lerro edo puntu hauek aplikatzea lorpen bat izango litzateke guretzat. Izan ere, Kontseilu Konstituzionalak aitortu duenez, Europar Karta ez da konpatiblea Konstituzioarekin. Beraz, horra lehen arazoa. Bestetik, sinaturiko artikulua idatzita dauden terminoetan onartuak izan dira. Nik esango nuke Kartari buruz lehen hurbiltze honetan, Frantziako Estatuak posizio ideologiko bat hartu duela politikoa baino.

■ **Zein da zure Bulegoaren betebeharra etorkizunari begira?**

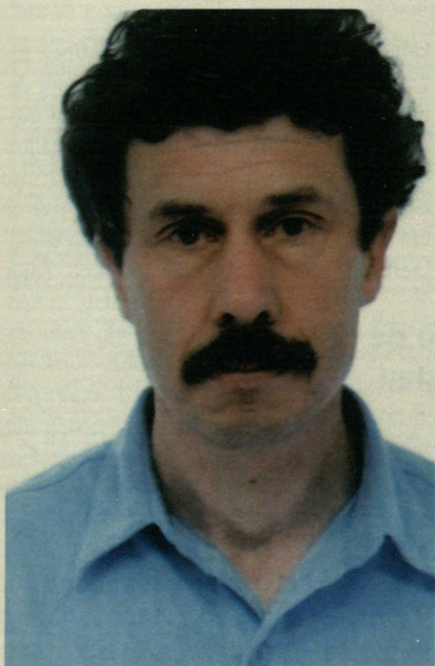
Bada, Frantziako Bulegoaren xedea epe laburrera sinaturiko 39 artikuluen edukia aplikatua izatea da, benetan aplikatzea. Horrek lan izugarri eskatuko du, egiazki gogorra. Erregioetan nahiz tokian tokiko udalerrietan, ez dadila oztopo juridikorik izan puntuak aplikatzeko lan gogorra.

■ **Zentzu horretan, non ikusten duzue arazorik gehien, bada?**

Lehenbizikoan, kontra dauden alde-tik. Karta ez dela osoa sinatua izan esanen diote beti, nolabaiteko estakuru edo aitzakia bezala jarriaz. Guk, berriz, Estatuak eman dituen eskuduntzak erabiliak izan daitezen fermu aldarrikatu behar dugu, errealitatea ezagutua izan dadin. Herri erakundeek esaterako bere eskaerak eginen dituzte, eta beti egongo da administrazio barnean, «hizkuntza erregionalak» oso garesti kostatzen zaizkugula esanen duen bat edo beste ●

Jean-Baptiste Coyos zuberotarra, Paueko Kontseilu Nagusiko hizkuntza gutxituen saileko burua da. Joan den uztailen hartu zuen kargu berria.

KONTSEILUA: HERRIAREN XEDEA

■ J. Baptiste Coyos, Kontseilu Nagusiko hizkuntza gutxituen saileko burua.

Zeintzu dira Kontseilu Nagusiko hizkuntza gutxituen saileko buru gisara zure betebeharrak?

Hasteko erran behar dut, nire lanpostu hau sortu berria dela, eta ez dut ez xede zehatzik ez baldintzarik. Nire betebeharra, Kontseilu Nagusiak agintzen eta dituen eskuduntzen arabera da, ez aboro. Oro-korki, bai gaskoiari bai euskarari sostengua emateko sortu da nire lanpostua. Erran behar dut alta, bakarria naizela. Ez naiz sail bateko burua. Buru bakarria naiz.

■ Azken sei hilabeteotan zein izan da burutu duzun lana, bada?

Ene lana, funtsean, Kontseilu Nagusia eta herri elkarten arteko harremanak sustatzea da. Kontseilu Nagusiak onartu du bere aurrekontuan diru bat ematea euska-

raz nahiz biarnesez ari diren herri elkarteei. Hori da azpimarragarriena nik uste. Eremu ezberdinetan ari diren elkarte hauekin harremanak zertan diren, eta plangintza bat aurkeztu berri dut Kontseilu Nagusian. Orain, plangintza onartzearen beha naiz.

■ Eta nolakoa izan da elkarte ezberdineko partaideekin izaniko harremana?

Goizegi da bilan baten egiteko. Besteak beste, AEK, IKAS, Seaska nahiz Kalandreta, Ikas-Bi elkartearen ordezkariekin bildu naiz, banaka. Haien proiektuak nola dauden aztertu ditugu. Nik beren txostenei jarraipena egiten diet, eta nire esperantza da elkarte hauen proiektuak Akitaniak Estatuarekin sina lezakeen hitzarmen batean sartzea. Horixe da gure helburua. Baina ni teknikari bat besterik ez naiz.

■ Hedabide alorrean ari diren elkarteekiko harremana ere landu al duzu?

Bai. Alor horretan bederen nire izendatzeak irekidura bat gehiago ekarri du, lehen ez baitzen nehor arduratzen. Euskal Irratiak edota Okzitaniako Radio Pays-ekin bildu naiz.

■ Nolako dinamika dago Biarnoko okzitanieraren inguruan?

Hemen ere elkarteak daude. Euskal Kultur Erakundearen antzeko bat «Etudes Occitaines» deitua. Oro har, Biarnoko kultur zentroak eta elkarteak egoera zai-lean daude. Ipar Euskal Herriko egoera ahula dela uste badugu, hemen are ahulago da herri mugimendua.

■ Hizkuntz Kontseiluaren aferaz zer iritzi duzu?

Oixtian aipaturiko Estatua eta Akitania Erregioaren arteko hitzarmena gauzatzen bada, naski, Hizkuntz Kontseilua eratuko da. Alta, afera biziki konplikatu da. Hautetsien artean ere diferentziak daude. Batzuzentzat Kontseilu hori gehiegizkoa da, beste batzuzentzako ez aski. Artean, euskaldunok gara petzero, bistan da ●

■ Konstituzioa oztopo

Frantziako hizkuntza gutxituen auzia ez omen da ezker eta eskuinaren arteko kontua. Gisa horretara uste dute behintzat, herri gutxituen alde lanean ari diren erakunde eta elkarte partaideek. Politiko frantziarrak —herri minorizatu- izenean kargudun abertzalerik ez dago— nagusiak izaki, intuizioz mugitzen dira auzi honetan. Politikaren eragilean arteko kontua da handi-handika; politikako bakoitzaren baitan garatzen ari den sentsibilitateen arabera, funtsean. Politikoen beren konbikzioak aldatuz eta eboluzionatzen ari dira hizkuntza gutxituei buruz, nolabait. Badago betiere, konbikzioak aldarazten dituen faktoreak naski. Hizkuntza gutxituen kasuan, eskualde bakoitzean, herritarren kontzientzia handitu da azken hamarkada honetan. Inkestek erakusten dutenez, herritar gehienak babes gabeko hizkuntzak salbatzearen alde agertzen dira. Frantzia Europar sartzarekin batera, herritar norberak kontzientzia amini bat gehiago hartu du bere nortasunaz, antza. Frantses herritarren nortasun mugatzailea Frantziako Konstituzioa bera da: hizkuntza frantsesa da bakarria Estatuan.

Hori dela-eta, Pirinio Atlantikoetako Departamenduko Kontseilu Nagusiak Frantziako Konstituzioaren 2. artikulua aldatzea eskatu du aurtan. François Bayrou kontseilari nagusiak aurkezturiko mozioaren alde agertu ziren hautetsi sozialista guztiak. Departamenduko ezkertiarrek eta zentristek bat egiten dute puntu honetan, Baigorriko auzapeza —UDFko— Marcel Monlog hautetsiak salbu. RPRko hautetsien artean, 13tik 6 Konstituzioa aldatzeko agertu dira. Konparazione, Garaziko Michel Intxauspe kontseilaria alde dago, eta Donibane Lohizuneko Michele Alliot-Marie kontseilaria kontra izan gabe, Jacques Chirac-en alde agertu ohi da. Honen ustez «Europako Kartari buruzko hainbat puntu nekez aplikatu ahal izango da» ●

150 bat ale daude Bizkaian. Emuen hiru haztegi dira eta hegan egiten ez duten hegaztiztar hauen 2.000 kilo okel ekoiztuko da abendua eta maiatza bitartean. Australiako etorkinaren koipeaz eta lumajeaz ere baliatzen dira zaintzaileak.

EMUA: LAPIKORAKO HEGAZTI AUSTRALIARRA

Australiako lautadetatik dator-kigu etorkin hau. Ostrukaren antzekoa da eta metro bateko altuera eta 50 bat kilo izaten ditu, batez beste. Emuaren bidaia luzearen arrazoa, ekonomikoa da. Bere haragia sal daiteke, koipea azalerako eta osasunerako oso ona omen da eta azken honetatik kosmetikoak ere sor daitezke. Erren-tagarritasun honi begira, Bizkaian hiru haztegi daude. Artzentalesen sortu zen Bizkaiko lehen emu etxaldea. Bertako arduradunak 20 bikote ekarri zituen. Guenesen beste etxalde bat ireki zen eta azkenik, duela bi urte, Muskizen sortu zen hirugarrena.

Animalia ezezagun honen berri jakiteko Muskiz aldera jo dugu, herritik bi kilometrotara dagoen Belutxi baserrira. Bertan Txomin Perez Lazak ordu asko igarotzen ditu bordan dituen animaliak jagonez. Altos Hornoseko langile ohia, gaur egun 52 urte ditu: «Aurre-jubilazioak gazterik harrapatu ninduen garai hartan lan egiten nuen lantegia itxi zutenean eta orduan betidanik amestutako zaletasunari ekin nion». Etxetik kanpora lanean ari zela ere, etxaldean abereak zituen eta pixkanaka kopurua haziz joan da. Indioilarrak, Vietnamgo bi txerri, basurde bat, Europako herrialdeetako usoak eta bestelako hegaztiak, oiloak, oilarrak... ditu. Kontu handia izan behar omen da arrano eta azeri asko baitabil. «Ditudan abere gehienak lagunek oparituak dira eta asko gustatzen zait beraiek zaintzea», aitortu digu Txominek. Horretarako gauero aipatu bi etsaietatik babesteko etxolan gordetzen ditu.

Azken urteotan muskiztarraren

arreta bereziki bereganatu duten abereak emu izeneko hegazti korrikalariak dira. «Nire emazteak sarritan esaten dit hegazti hauek bera baino gehiago maite ditudala dirudiela», azaltzen du Txomin Perez Lazak. Izan ere, emu jagole hau astean zehar goizero ordu erdian lurtean jarrita egoten da bere hegaztiak egiten dituzten bitxike-

Zorrotzako hiltegia arduratuko da 10 hilabete eta 30 kilo inguru dituzten emuak sakrifikatzeaz

riak ikertuz. «Bereziak dira benetan eta hiru urte hauetan beraiek behatuz asko ikasi dut Australiako hegazti korrikalari hauen inguruan».

Pozik daudenean «emuaren dantza» delakoa egiten dute. Beraien hanka luze horiekin saltoka hasi eta beheranzkoan

sabelarekin lurra jotzen dute. Adinez nagusienek 1,8tik 2 metro bitartean neurdeak eta arineketan egitea izugarri gustatzen zaie, orduko 60 km-ko abiadura lortuz. Erraza omen da emuak jagotea; oso hegazti indartsua da, gutxitan gaixotzen da eta Euskal Herriko girora primeran egokitzen da Australiakoaren parekoa baita.

Egunean birritan pentsu konposatua jaten dute emuek. Zaintzaileak azaltzen duenez, «askotan toki batetik bestera mugitzeko janaria erabili behar izaten dut, alferrik baita beraiegana hur-

bildu eta leku zehatz batera bideratzen saiatzea. Ardiekin gertatzen den lez, zuk adierazitako bidea izan ezik beste edozein hartzen dute». Ostruka baino mantsoagoa da, baina ez du gogoko jendeak laztantzea nahiz eta jendearen berotasun eta lagunartea gustatu. Emua harrapatzerakoan kontu handia izan behar da. Aurrealdetik hartuz gero hanketan duen indarra-ekin gogor jo dezake gizakia eta behatzeko azazkalarekin goitik behera zabal dezakete gizakia. Muskizko emu jagoleak, esate baterako, behatzak bendatu dizkie, askotan konturatu gabe beraien burua zauritu baitute.

1997an lagun baten laguntzarekin emu bikote heldu bi eta kume bikote bi erosi zituen Muskizeko herritar honek, eta orain 30 inguru ditu. «Garai hartan emu nagusiak 100.000 pezetatan (4.000 libera inguru) eta kumeak 35.000 pezetatan erosi nituen». Lehenengo bost kumeak bide naturala erabiliz errun zituzten, baina hurrengoak inkubagailu bidez jaio ziren. Zaintzaileak adierazitakoaren arabera, «badakit prozeduren inguruan eztabaida da-

MONIKA DEL VALLE

■ Gabon ostean merkaturatuko da emuaren okela.

goela baina nik holan egitea hobe deritzot». Emu arrek beste hegaztiak ez duten nolakotasun bat dute, emeak arrautzak errun eta beraiek arrautzok estaltzen baitituzte. Arrazoi honegatik prozedura naturala erabiliz gero, ekoizpen kopurua txikiagoa izango litzateke. Honela, 800.000 pezetatan erositako inkubagailuan arrautzak 49 egunetan mantendu eta emu kumeak arrautza mokokatzen duenean jaiotegian hiru egunetan izaten du. Arrautzak berdeak dira eta 500 gramotik 700 gramora pisatzen dute. Jaiotza datu guztiak egutegi batean gordetzen ditu Txominek. Emuen beste xehetasun bat monogamia da. Teorikoki hegazti korrikalari hauek bikotea aukeratzeko duenean betirako izaten da, baina Perez Laza harrituta gelditu zen bikote bat hirukote bilakatu zenean: «*Grazia egin zidan eta egun hartatik pitufo deitzen diot tamainaz txikia izan arren bi emerekin kumeak izan dituen lotsagabe horri. Emearen portaera ere harritzekoa da, zeren normalean jeloskorra izaten da eta beste eme bat bere arrarengana hurbiltzen denean eraso egiten dio*». Salbuespenak salbuespen hirukoteak batera jarraitzen du.

Emuak araldian daudenean «ikuste-koa» izaten da bata besteari bidaltzen dion amodiozko mezua. Emeak soinu bitxi bat kanporatzen du bere barrenetik eta arrak paparra kanporantza atereaz eta lumak harro-harro jarritz erantzuten dio.

EGUZKIA SORTU ZUEN GORRIN-GOA. Emu korrikalaria antzinakoa da, 80 milioi urte baititu. Australiako kondaira zahar batek dioenez, antzina zeruan izarrak eta ilargia soilik zeudenean, emua eta lertsuna eztabaidan aritu ziren. Biek esaten zuten beraien kumeak izango zirela munduko garrantzitsuenak. Bat-batean lertsuna haserretu egin omen zen eta emuaren habitik arrautza bat hartuz aierera jaurti zuen. Arrautza apurtu egin zen eta gorringoak zerua argitasunez bete zuen. Horrela, agertu omen zen eguzkia.

Bizkaian emu elkarte bat sortzeko asmoa dute hegazti korrikalari hauen jago-leek. Txomin Perez Laza xexu da: «*Euskal Herrian emuak komunikabideei esker ezagutarazi dira, udalek ez digute ezertan lagundu. Hau dela eta, gauden hirurak batu eta elkarte bat sortuko dugu hegazti bitxi hau ezagutarazi eta beronekin lan egiteko*». Gabon ostean merkaturatuko dute emuaren okela. Emuaren haragi gorria za-

■ Emu helduenek ia 2 metro neur ditzakete eta 60 km/h-ko abiaduran lasterka egin.

pore eta itxuran txahalaren antzekoa da, baina burdin, proteina eta A, C eta B12 bitamina gehiago ditu. Oilaskoaren okelak baino kolesterol gutxiago sortzen du eta kaloria aldetik indioilarraren parekoa da. Baina abantaila hauek guztiak gure poltsikotik ordaindu beharko ditugu hasieran behintzat, luxuzko jakia izango baita. Haragi kilo 1.800 pezeta —okela erretzeko denean— eta 2.800 pezetatan —gisatzeko

Erretzeko, haragi kilo 1.800 pezetatan salduko da eta gisatzeko haragia 2.800 pezetatan

haragia— salduko da. Txomin Perez Lazak aitortu digunez, «*nahiz eta hasieran ordaina altua izan, pixkanaka beherantz egingo du emuaren okelaren salmenta prezioak*». Abendua eta maiatza bitartean 2.000 kilo haragi ekoiztuko da. Zorrotzako hiltaria arduratuko da 10 hilabete eta 30 kilo inguru dituzten emuak sakrifikatzeaz eta ondoren luxuzko jatetxeetan eskainiko dute okela.

Emuaren koipea ona da bai azalerako eta baita osasunarentzako ere. «*Estatu Batuetan NBako saskibaloi taldean, esate baterako, jokalariei masajeak emateko erabiltzen dute*» dio muskiztarrak. Izan ere, emuak 5-6 litro olio sortzen du eta giharretako minak, artritis, erredura eta zauriei aurre egiteko baliagarria da. Emua salerosten den gainontzeko herrialdeetan —Australia, Kanada eta Frantzia— produktu kosmetikoak ekoizteko erabiltzen dute, hala nola, xanpua eta azalerako xaboi, krema, makilajea eta lurrinak egiteko. Emuaren azala eta gris koloreko lumak goi mailako berokiak, poltsak, eskularruak eta oinetakoak egiteko erabiltzen dira Euskal Herriko kanpo. Gueneskoek Bartzelonako enpresa batekin batera emuaren pateak eta urdaiazpikoa bezalako produktu eratorriak saltzen dituzte. Izan ere, Katalunia eta Extremaduran ere hazten dituzte emuak. Gaur egun, Bizkaian 150 emu daude Artzentales, Guenes eta Muskizen sakabanatuta ●

◆ GORETTI RODRIGUEZ

*Euskarazko eduki bila
zabiltza Interneten?*

HONA EGUNEROKO ZERBITZU BERRIA

► *Euskal Kulturaren hari@*

Hari@ zerbitzuak euskal kulturak prentsa idatzian eman dituen albiste, adierazpen eta iritziak biltzen ditu. Gure web gunean ikus dezakezu; eta nahiago baduzu, egunero zure elektropostan jaso dezakezu, dohainik.

www.argia.com

Euskal Prentsa On-Line

Ametzagaiñaren Teknologiaz

J O S U C H U E C A

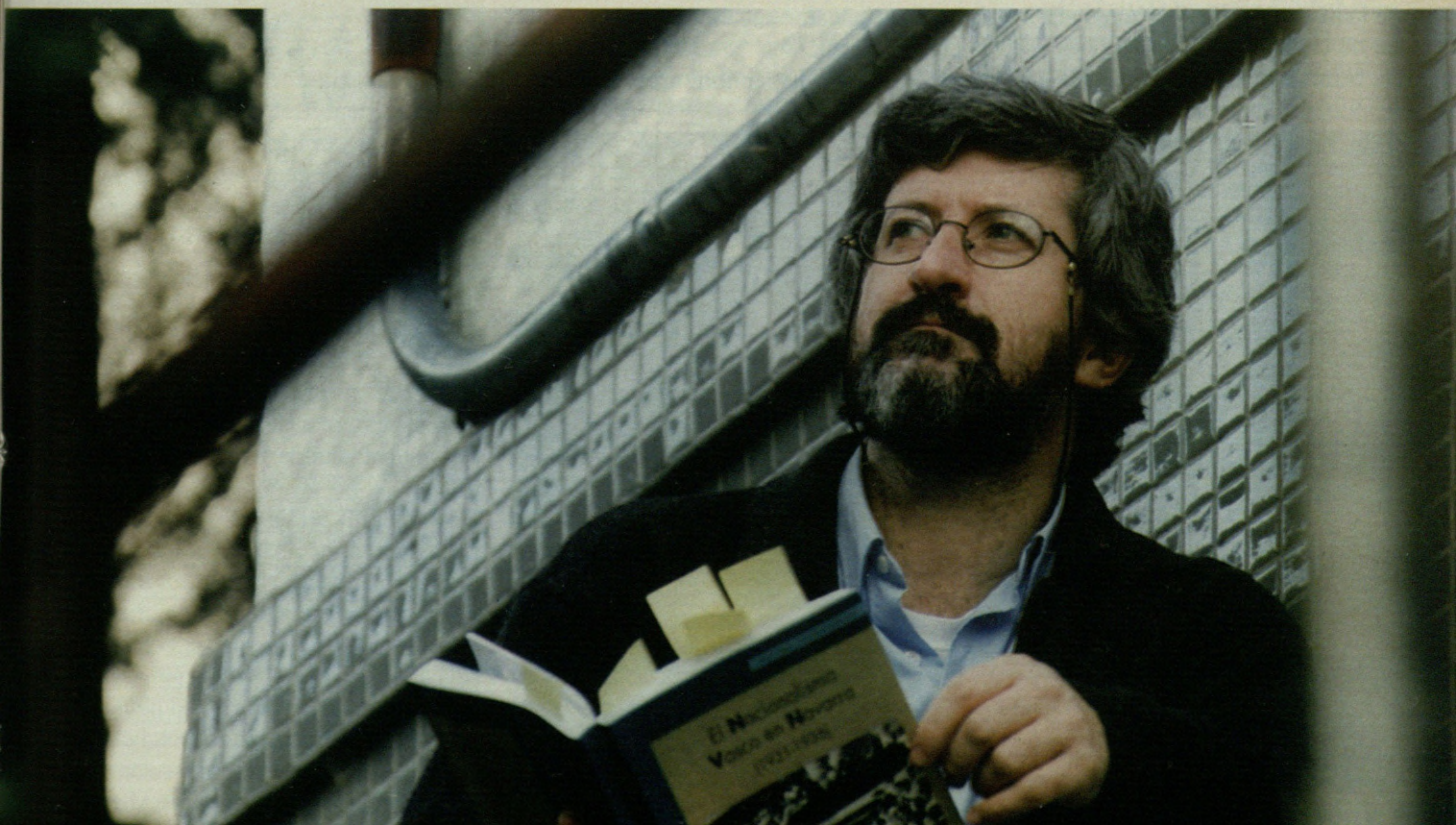
“NABARRISMOAK BABES INSTITUZIONALA LORTU DU”

Itxaropena, lilura, samintasuna, etsipena, Nafarroan era guztietako sentimenduak sorrarazi ditu II. Errepublikak. Anitz dira garai historiko hau ikerketa xede izan duten historialariak. Gaurko honetan, EHuko nafar irakasle honek, «El Nacionalismo Vasco en Navarra (1931-1936)» tesi-liburua argitara eman du. Aspaldi ginen Lerindarraren lan honen zain. Aurretik, Luis Fernandez kazetariarekin eginiko «Espainiako Gerra Zibila Euskal Herrian» liburuan, testigantzek duten balioaz ohartarazi zigun. Inoiz, artxibategi batetan ikertu ahal izateko dirua ordaindu behar izan zuen Josu Chuecarekin solastu gara.

ALBERTO ELOSEGI

Tesi-liburua Nafarroako euskal nazionalismoa II. Errepublika garaian buruz da. Zer dela eta aukeratu zenuen gai hori?

Mende honetan, bi abagune daude, non oso nabaria den nazionalismoaren eragina Nafarroan, Francoren ondorengo trantsizio politikoa eta Errepublikako urteak. Nazionalismoaren inguruan, Larrondek (1974) eta Corcuera (1979) tesi-liburuak kale-ratu zituztenetik gauza asko idatzi dira, baina Nafarroari dagokionez hutsune historiografiko hau zegoen. Ziuraski, batzuk, politikoki ez zuzena iritziko diote liburuari, gaur egungo ikuspuntu instituzionaletik euskal nazionalismoa eta Nafarroa uztartu ezinak baitira. Alta, Nafarroako historia

ofizialak, komunikabide boteretsu batzuk onartu ez arren, liburu honek frogatzen du nafar asko hasieratik euskal nazionalismoaren baitan egon zirela.

■ **Liburu hau egiteko zailtasun berezirik izan al duzu?**

Dokumentazioarena. Horrek jatorri zehatza dauka. Nafarroan, gerra hasi bezain laster, militanteek, beldurrez, iturri dokumental asko desagertarazi zituzten, eta beste dokumentu ugari, batzokiak hartu zituzten uneetan galdu ziren. Ziur nago, dokumentazioaren bat hor nonbait dagoela gordeta, karlista edo falangista ohi batzuen eskuetan.

■ **Dokumentazioa bilatze horrek maiz Amerikara eraman zaitu...**

Amerikara joan nintzen elkarrizketatzeko oraindik bizirik ziren eta zoritxarrez hil diren (Andres eta Josefina Irujo esaterako) protagonisten bila. Nazionalismoaren historia erbestertze prozesuaren testuingurua kokatu behar dugu. Jende asko hil da Euskal Herritik kanpo, nahiko ahaztuta.

■ **Estatutuarena da liburuaren gakoe-tako bat. 1931tik 1932ko ekainean egin zen asanblada famatu arteko aro horrek izan al zuen aurrekorik?**

Estatutuarenak nazionalisten estrategia politikoa markatzen zuen. Hau ez zen berria, 1917an nazionalistek eta zenbait sektore karlistak bultzatu baitzuten «El mensaje de las Diputaciones» eta han esaten zen, berreskurapen forala ez bada gauza-

tzen autonomia ahalik eta zabalena lortu nahi zutela, jadanik hor dago Estatutuaren filosofia.

■ **Jimeno Jurioren «Navarra jamás dijo no al Estatuto Vasco» liburuaz gain, badaude gai honen inguruko ikerketa batzuk. Zer berritasun dakartzazu?**

Jimenoren liburuak desegituratu zuen bertsio ofiziala. Hori ez zen berria, Errepublikako urteetan ere, nazionalistek salatu eta dokumentatu zituzten boto aldaketak. Asanblada iritsi aurreko bi urte horietan, nazionalistek diskurtso berezia gauzatu zuten Nafarroan eta 32ko ekainean Iruñeko Gaiarre Antzokiko Asanblada aurreko giroa islatu nahi nuen, besteak beste, balio-

■ **“Ziur nago dokumentazioaren bat hor dagoela gordeta, karlista edo falangista ohi batzuen eskuetan”**

garria izan daitezkelako egun dauden eztabaida eta jarrera politikoetarako. Egun, sektore abertzale batetik, Nafarroak gailentzeko euskal lurraldeen gainean izan duen hegemonia politikoa aldarrikatzen denean, dialektika aldatuz, haiek etorri behar dute guregana esanez, paradoxikoki hori erabiltzen zuten orduko eskuindar batzuek azken argudio gisa. Azken batean, nabarrismoak, politika eta taktika mailan, atzo eta gaur kutsatu dituelako sektore politiko guztiak.

■ **EAJ, II. Errepublikaren hasieran,**

gainerako indar eskuindarrekin bat zetorren.

Baina, EAJk garbi zeuzkan ildo estrategikoa eta helburu politikoak, hain zuzen ere Estatutuarena. Gailentzekoa ez zen garrantzia handikoa. Eskuindarrek galdu zuten bere erregimenaren zutabe nagusia, monarkia, eta gainera beldurrez ikusi zuten abiatzen ari zen prozesu aurrerakoi eta demokratiko—ez iraultzaile—sakona. Beste aliatu politiko batzuk bilatu zituzten, Euskal Herrian EAJ.

■ **Errepublikaren hasieran eskuinak Estatutuarekin bat egin zuen, noiz gauzatu zen jarrera aldaketa hura?**

1932rako eskuinak birruntolatze prozesuari ekin zion, tradizionalistak eta integristak batu ziren, eta ez zuten hain beharrezko nazionalismoaren laguntza. Bestalde, bazekiten, 31ko bukaeraz geroztik, Nafarroako zenbait sektore

errepublikarrek, ez guztiak, Estatutuaren alde jokatu zutela, karlistek, nagusiki. Estatutua ildo errepublikarretik abiatuko zela ikusirik, ekinbide horretatik bereizi ziren, eta asanblada famatua iritsi zenean, behin betiko aldatu zuten. Ordurako estatutua ez zen Errepublikak onartzen ez zuen prozesu bat, kontrakoa baizik, Estatutuak babesa emanen zion Euskal Herrian Errepublikari.

■ **Nafarroako ezkertiarren artean, era guztietako jarrerak somatzen ditugu Estatutuarekiko.**

Sozialisten «Trabajadores» aldizkarian oso gutxitan azaltzen ziren Estatutuaren gorabeherak, lehentasuna giza arazoek zuten. Errepublikaren hedabideetan, Estatutua defendatzen zuten artikulua agertzen ziren. 1936an Frente Popular osatzen zuten alderdi guztiak sinatu zuten testu bat esanez, Estatutuaren bitartez, bat egin nahi zutela gainerako euskal lurraldeekin. Nafarroa, bakartua egonik eta eskuinak zuen gehiengo politikoa kontuan hartuta, ibilbide politikoa amildegira zihoala ikusi baitzuten.

■ **Errepublikari eusteko, eskuinari aurre egiteko bide ona al zen Estatutua?**

Bai, batez ere, Nafarroan ziren indar politikoen erlazioa aldatzeko. Eskuinak euskarri instituzional guztiak kontrolatzen zituen, orduan ezkerrek bat egin zuen euskal estatutuarekin. Hor ez zen politika estrategikoa bat, arazo horri aurre egiteko egin behar zen taktika baizik.

■ **«Centro Vasco», Emakume Abertzale**

ALBERTO ELOSEGI

■ «Ziuraski, batzuk, politikoki ez zuzena iritziko diote liburuari».

Hamarrekoa

JOSE AGERRE

«Euskaldunberria izanik, euskarari merezi zuen tronua eman ziona»

SANTIAGO CUNCHILLOS

«Erbestean hil zen lehen orduko abertzale peto-petoa»

JAIME DEL BURGOS TORRES

«Garzonek epaitu beharko lukeen 1936.eko matxinatua»

LUIS FERNANDEZ

«Lagun mina. Kazetari zorrotz eta azkarrenetakoa»

CARLOS GARAIKOETXEA

«Galdu beharko ez genukeen sen handiko politikari fina»

MANEX GOIHENETXE

«Lapurdiko behatokitik Euskal Herri osoko historia egiteko gauza dena»

MANUEL IRUJO

«Barne muinetan nafartasuna zuen euskal abertzale nekaezina»

J.M. JIMENO JURIO

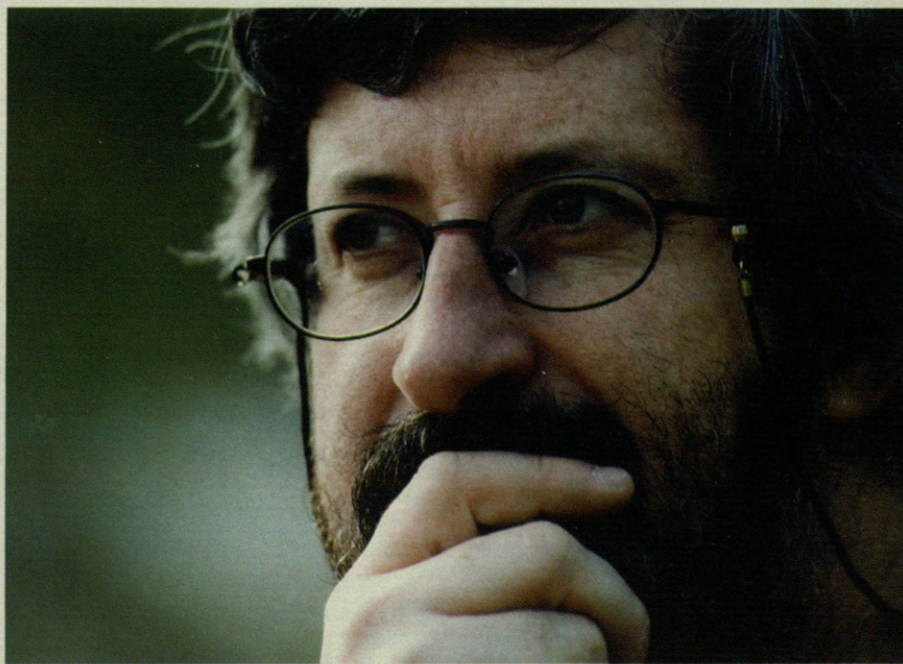
«Eremu latzenetan aitzindari izan dugun historiagilea»

MANUEL TUÑON DE LARA

«Espainiako historiara erbestetik haize berriak bidali zituena»

PATXI ZABALETA

«Ezker Abertzaleak gehiago baloratu beharko lukeen politikaria»

ALBERTO ELSOEGI

■ «Nazionalismoak kultura bultzatu du eta hein batean horri esker aurrera aterata da».

Batza, EGI, ELA, EAJk, organikoki, oinarri zabala al zeukan?

Talde horiek elkar elikatzen ziren. EAJk «La Voz de Navarra» (LVN) egunkaria zeukan. Errepublikari hasi zenean, Iruñea, Lizarra eta Tafalla alde batera utzirik, oso leku gutxietan zegoen. Elkarrekin nazionalisten garapena orduan gauzatu zen, batez ere, 34a arte. Gero urriko gertaeren ondorioz etena dago eta 36an berriro hasi zen hedapena. EAJk estatutuaren dinamika organikoki zabaltzeko baliatu zuen. «Centro Vasco» bat irekitzen zuten bakoitzean hitzaldiak eta abarrekoko antolatzen zituzten, eta orduan zeukaten ildo politiko-estrategikoa, estatutuarena, aurrera eramateko probesten zituzten horiek.

■ **Bestalde, nolabaiteko kolonialismo kulturala salatzen duzu?**

Aniztasuna eta batasunaren arteko dialektika ongi menperatu behar da. EAJk zenbait eskualdetako kultur adierazpide hedatu zuen Euskal Herrira eta zegoen aniztasuna ez zen hor islatua. Hori guztia nabarmena zen Nafarroaren kasuan. Kultur praxis horrek, maiz, hurbiltasuna baino urruntasuna sortzen zuen. Nafar askorentzat horiek *vascoen* gauzak ziren, baina ez gure gauzak.

■ **ANVk hedapen urria izan zuen Nafarroan. Beti ere, ba al zen EAJren bar-**

nean sektore aurrerakoi bat, Santiago Cunchillos eta Manuel Aranzadi ordezkari zituena?

Bizkaitarrekin gaizki eramatea gauza bat da eta beste bat ezkertiarra izatea...

■ **Orduan, zer dela eta ez ziren bat etortzen Irujorekin?**

Manuel Aranzadi 31ko hauteskundetako zerrendetan zegoen. Aranzadi izan baitzen 1918-1923 bitartean EAJk Madrilan izan zuen diputatuetakoa bat. Hor konpromiso bat zegoen, Agirre —Bizkaitik eta

Nafarroatik aurkeztu zuten—, bietan ateraz gero, Nafarroakoa utziko zuen Aranzadi sartzeko, eta hori ez zuten errespetatu, Bizkaitakoa Robles-Arangiz eman zioten. Hori zela eta, Aranzadik dimisioa aurkeztu zuen. Nafarroako EAJko sektore batek oso kontrako jarrera zeukan Bizkai Buru Batzarreko partaide batzuekiko. Bizkaitako sektore bat

■ **“Irujo izan zen gerra piztu zenean, Euskadin Errepublikaren aldeko jarrera hartu zuen lehenbiziko nazionalista”**

ibili zen Nafarroan beste sektore bat bultzatzen, baina arazoa ez zen ezkerria ala eskuina, barruko eztabaida baizik, eta oso arazo puntuala baina garrantzi handikoa Aranzadiren kasuan. Santiago Cunchillosek bat egin zuen Aranzadirekin, lagunak zirelako.

■ **Giza arazoak ba al zuen tokirik EAJren egitarau politikoan?**

Irujo, horretan ere, aitzindari dugu, ba-

zekien alderdiak nekazarien arazoari aurre egin behar ziola. Gainera, Irujo bera izan zen, gerra piztu zenean, Euskadi mailan Errepublikaren aldeko jarrera hartu zuen lehenbiziko nazionalista.

■ **Gerran nazionalistek egin zuten hau-tuak, zeresan handia eman du?**

Organikoki ezin dugu deus planteatu, Nafarroan EAJ, beste alderdiak bezalaxe, desagertu baitzen alderdi gisa, militanteek indibidualki jokatu behar izan zuten. EAJren baitan, jarrera ezberdinak ditugu, Nafarroako testu-ingurua ikusita askok halabeharrez joan behar izan zuten frankistekin. Hauetako gutxi batzuk gero frankismoaren baitan bere karrera politiko eta militarra egin zuten. Bestalde, nazionalista askok, erbestera joan baino lehen, bat egin zuten euskal miliziekin edo Errepublikaren aldeko sektoreekin.

■ **1931-36ko EAJren inguruko taldeetakoak zerrendatu dituzu. Zenbait abizenek bat baino gehiago harrituko du.**

Esaterako, Korellako J. Asiain Gurtzarren kasua, Francoren garaian falangista sutsua eta diputatu izan zena. Edo Ruiz de Alda familiarekin gertatu zena, anaia batzuk nazionalistak ziren eta Julio Ruiz de Alda falangista. Gerran, anaiaren

ospe frankistaz baliatu ziren erregimen frankistan inolako arazorik gabe jarraitze-ko. «Ezusteak» badaude zerrenda horietan, baina guztia dokumentaturik dago, alde horretatik ez dut beldurrik. Gehiago kezkatzen naute azaltzen ez direnek, eta ez dira azaltzen, arrasto dokumentalik ez dudelako.

■ **Elkarrizketan zehar, egungo egoeraren erreferentziak eskaini dizkiguzu.**

■ **“Eskuinak ordurako ikusi zuten Estatutua ez zela Errepublikak onartzen ez zuten prozesu bat, kontrakoa baizik”**

Egoera gazi-gozoa da. Alde batetik, zenbait eremutan asko aurreratu da, euskara zabalduz doa Nafarroan eta hori neurri batean nazionalismoari zor diogu. Nafarroan bada jarrera neutro eta «politiko» bat esaten duena, euskara, kultura ez dugula politikarekin nahastu behar, baina azken batean, nahitanahiez kontu politikoarekin nahasten da. Nazionalismoak historikoki kultura bultzatu du eta hein handi batean horri esker aurrera atera da. Baina beste aldetik, irakurketa politiko bat eginez, Errepublikako urteekin konparatuz, bada alde negatibo bat, nabarrismoa-

ren diskurtsoa, garai hartan eskuinaren diskurtsoa zena, egun nagusitu da...

■ **Arestian bezgauza aipatu duzu urte hartaz.**

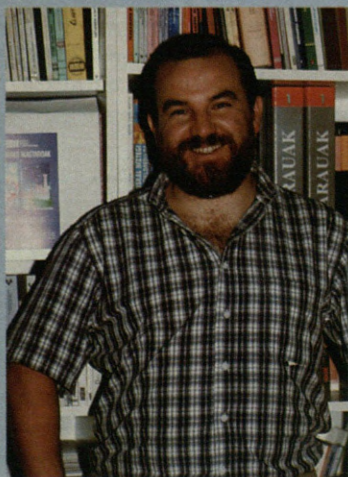
Kutsatu bai, baina ezkerak ez zuen bereganatu diskurtso hori. Esaterako, 1936an Estatutuarekin bat egin nahi zuten. Alta, gure iragan hurbilean, trantsizioa garatu ahala, alderdi sozialistak sekulako aldaketa eman zuen. Hasieran, «Frente Autonomiko»an zegoen, gero PSN eratu zenean, sozialistek nabarristen jarrera hartu zuten, eta are gehiago, alderdi sozialistari egokitu zaio nabarristek egin behar zuten lana; instituzionalizazio

prozesu osoa haiek eraman zuten aurrera. Nabarrismoaren diskurtsoak, egun, ikaragarritzko babes instituzionala erdietsi du. Nazionalismoa, hedapen eta aniztasun politikoaren aldetik, aberatsagoa da Errepublikan baino. Bestalde, errealtate politiko instituzionala oso sendotuta ikusten dut eta gainera Estatu mailan dialektika horrek sekulako adostasuna lortu du, Nafarroa euskal prozesutik kanpo uzteko. Horregatik esan dut hasieran, Nafarroako egungo *status quo* a defendatzen dutenentzat, liburua ez dela politikoki zuzena ●

◆ PATXI LARRION

T a n t o a

Zorrotza eta kementsua

■ **Mikel Aizpuru**
EHUKO irakaslea

Badira hamabi bat urte Josu Chueca ezagutzen dudala. Hasiera batean bakoitzaren lana zela medio ez genuen harreman handirik, baina denborak aurrera egin ahala bere lana eta bere pertsona hobeto ezagutzeko aukera izan dut. Izan ere, Josuk bere baitan gaur egun elkarrekin aurkitzea oso zaila den bi ezaugarri bere baitan biltzen jakin izan du. Alde batetik historiagile eta ikerlari bezala duen zorrozatasuna nabarmendu nahiko nuke. Gaitasun hori hainbat lanetan erakutsi du, gehienek Nafarroa eta abertzaletasunarekin zerikusia dute eta historiografia zientifikoak eskatzen dituen baldintzak ondo betetzen dituzte. Beste batzuekin parekatuta bere ikerlari bidea berandu samar hasi bazuen ere, tesiaren argitalpen honek bideak irekitzen dizkio hainbat gaietan erreferentzia izateko.

Beste ezaugarria, bere lanak azaltzeko orduan erakusten duen kemena da. Historia

aztertu ez ezik, gertaera historikoak bizi egiten ditu. Are gehiago, arreta berezia eskaini die beste historiagile batzuek baztertu dituzten talde, pertsona eta ideiei. Bi ezaugarri hauetan agertzen zaigu Josuren konpromezua bere lanarekin eta bere herriarekin, iragana arakatuz eta guztion artean zabalduz, Gerra Zibilari buruzko liburua leku-ko. Gainera bere iharduera ez da mugatu ikerketa estura; irakasteko duen grina nabarmendu egiten baizaio, baita beste irakasle batzuek kontutan gutxitan hartzen ditugun baliabideak erabiltzeko joera, ikus-entzunezkoak adibidez. Bestalde ez ditu baztertu ardura postuak, duela gutxi arte Eusko Ikaskuntzako Historia Sailburua izan da eta eza-guna da bere lankidetzak UEUn edota Jeronimo de Ustaritz Institutuan. Hau guztia kontutan hartuta, ezagutzeaz gain lagun estimatutzat daukat Josu Chueca, historiagile nafarra ●

ESAN OZENKI

R E C O R D S

1999

FERMIN MUGURUZA

Brigadistak Sound System • CD • MC

EH SUKARRA

Sua Urtean • CD • MC

2 KATE

Birziklatu • CD • MC

ETSAIAK

Askatasun Taupada • CD • MC

T.L.T.

3 • CD • MC

SKUNK

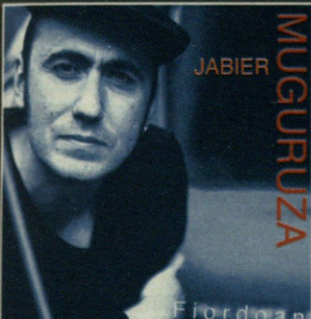
Enbata • CD • MC

XABIER MONTOLIA

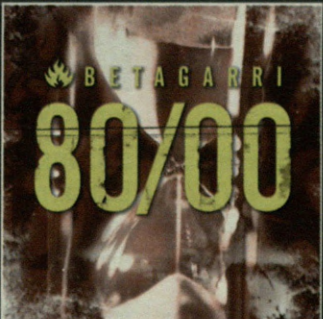
Lagunak, Adiskideak... eta Beste Hainbat Etsai • CD • MC

JABIER MUGURUZA

Fiordean • CD • MC

BETAGARRI

80/00 • CD • MC

KASHBAD

Hesiak • CD • MC

BASQUE ELECTRONIC DIASPORA

CD • MC

GORA HERRIAK

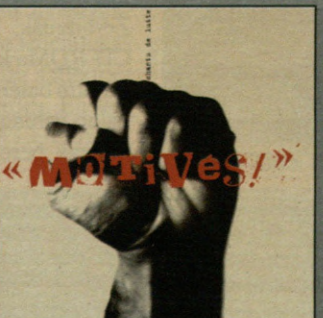

GARAJEH

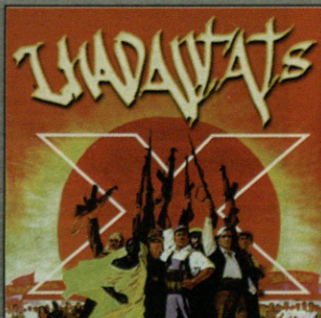
Al Duro y Sin Guante • CD • MC

MOTIVES!

Chants de Lutte - Borroka Kantak
Canciones de Lucha • CD • MC

INADAPTATS

X • CD • MC

LUMUMBA

Se Viene el Bum • CD • MC

Eguzkitza Karrika 13 • 20.304 Irun. EH
Tel:34 943-633137 Faxe:34 943-633130
<http://www.esan-ozenki.com>
E-mail:info@esan-ozenki.com

E Z P A

PRINTZA

BERTSO ESKOLEN
EKARPENAK

*Iñaki Muruak honela
zioen bertso eskolei buruz
«Euskonews & Media»n:*

«(...) Oraindik urte asko ez dela, transmisioa ia kasu guztietan ahoz gauzatzen zen; (...) memorian gordezten zituzten gehienek ez baitzekiten irakurtzen eta idazten. (...) lana errazteko era bat zen (eta da) errimatuz eta neurtuz jasotzea. (...) Orain ordea, idazten eta irakurtzen ez dakienik ez dago (...). Hemen ikasten dute txokorik urruneko haurrek ere bertsoaren berri, eskolako gaien artean. (...) Talde handian bertsoa lantzen ari garenean sentsibilitate handiz jokatu behar dugula. Gertatu da behin baino gehiagotan nik ez dakit zenbat bertso buruz ikasi, kantarazi, sortu,... eta gero, bertsoa entzun orduko tripako minez jartzen zen jendea bihurtzea. (...) Hainbestearaino aspertu ziren, orduan behintzat beren intereseak ez zuten gaia lantzen! (...) Zertan lagunduko dio ikasleari bertso eskolako ihardunak? (...) kantatzen trebatuko da (...). Hiztegia aberastu (...). Memoria landu (...). Komunikatzeko gaitasunaz oinarritzko taktika eta teknikak barnerratu ditugu (...). Pentsatzeko ohitura bereganatzen lagunduko dio (...). Gainera, umorea, alaitasuna, ironia... ahalik eta gehien erabiltzeko ohitura sustatuko du ikaslearengan(...)».

EUSKARAZKO ANTZERKIA SUSTATUZ

LAU antzezlan taularatuko dira guztira azaroaren 25ean hasi eta martxoaren 30ean amaituko den «Antzerki Garaia»n: «Dama eta Kardinala» izan zen lehenengoa, baina urtarrilean Hikaren «EuskalOFF 2050», otsailean Tanttakaren «Ozeanoko piano-jotzailea» eta martxoan Mas-karadaren «Ikaro» lanak ikusi ahal izango dira. Donostiako Kultur Patronatuak, Euskara Patronatuak eta Euskal Aktoreen Batasunak antolatu duten egitasmo honek Donostian euskarazko antzerki profesionala maiztasunez eskaini eta ikusleak antzokietara erakarri nahi ditu.

BASERRIKO EUSKARA CD-ROMEAN

JOXEAN Sagastizabalen «Kutsidazu bidea, Ixabel» liburuak arrakasta handia izan du 1994an kaleratu zenetik. Oraingoan liburu horren istorioa erabiliz CD-ROM interaktibo bat sortu du Aurtan Bai Fundazioak. Horretarako, Sagastizabalek bi pasarte berri idatzi ditu. Baserrira euskara ikastera doan kalekume baten gorabeherak kontatzen ditu liburuak. «Ixabel multimendiala» CD-ROMaren erabiltzaileak hiru ordu beharko ditu istorioko zirrikituak miatzeko. CD-ROMaren salneurria 2.500 pezetakoa (100 libera inguru) izango da. Liburuarekin batera erosiz gero, 3.000 pezeta.

■ Sagastizabalek bi pasarte berri idatzi ditu.

GAZTEEN ARTELANAK ERAKUSGAI

IRUÑEKO Udalak antolatutako Artista Gazteen Lehiaketara aurkeztu ziren 82 lanetatik, 50 daude erakusgai Iruñeko Gotorlekuko Mistoen Aretoan. Erakusketak azaroaren 25ean ireki zituen ateak eta urtarrilaren 16an itxiko ditu. Erakusketan estilo anitzetako lanak bildu dira. Ignacio Ardanaz Ruiz gazte intsumitua eta lehiaketaren irabazlea izan zen erakusketaren inaugurazioan.

PANTAILAN «IRAKURRI ETA IDATZI»

ORDENADOREAREN bitartez, ikasleen irakurtzeko eta idazteko grina piztu nahi ditu Nafarroako Gobernuak Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzuak. Horretarako, «Irakurri eta idatzi» CD-ROMa kaleratu du, Valentziako Edi5 enpresarekin batera. Lan honek 40 ipuin eta 1.300 irudi baino gehiago biltzen ditu. Eta gainera, gazte bakoitzak bere istorioa asmatzeko aukera izango

HITZ BITAN

- Iñaki Orbegozok zera esan zuen ikastolei buruz «Gara»n: «(...) Alderdi abertzale guztiek babesten duten gobernu batek ikastolentzako laguntza 600 milioitik 500etara jaisten badu non dago Partaideren gaitasun negoziatzailea?».
- «Euskaldunon Egunkaria»n Ramon Saizarbitoriak euskararen inguruan hausnartu zuen: «(...) Uste dut nazionalismorik gabe euskarak ez zuela iraungo, eta fabulatze historikoengatik ez balitz agian ez genukeela euskararik».

L A K

JAIALDI JAIOPERRIA BILBON

Bilboko Udalaren ekimenez sortu da Bilboko I. Antzerki eta Dantza Jaialdia. Abenduaren 11tik 19ra bitartean, 16 talde arituko dira Bilbon, hauetatik zortzi euskaldunak direlarik. Antzerki eta Dantza Jaialdiak lau eszenatoki izango ditu: Bilborock aretoa, non haurrentzako emanaldiak egingo diren; dantza garaikidea berriz, La Fundicion aretoan ikusi ahal izango da; Barrainkua kultur etxean formato txikiko antzerkia egingo da; eta Ayala antzokian berriz, egitarauko ekitaldi nagusiak eskainiko dira. Bertan izango dira, besteak beste, Hika taldea, Ados Teatroa, Leandre eta Teatro El Cruce. Jaialdi hau Arriaga Antzokiak urtean zehar eskaintzen dituen ekitaldien osagarria izango da. Bide batez, orainarte instituzioen aldetik laguntza gutxi izan duten antzerkia eta dantza alorrak sustatu nahi dira.

du. CD-ROMa doan banatuko da lehen hezkuntzako nafar ikastoki guztietan.

«CARAVAGGIO» BISITAN

MICHELANGELO Merisi, «Caravaggio»ren 15 lan Bilboko Arte Ederretako Museoa ikusgai izango dira urtarrilaren 23a arte. Lehenengo aldiz daude Euskal Herrian «Caravaggio»ren lanak eta Madrildik, New Yorketik eta Italiako hainbat galeriatik ekarri dituzte.

EUSKADI SARIAK BANATU DIRA

JAURLARITZAKO Kultura Sailak antolatutako Euskadi literatur sarien banaketa azaroaren 30ean egin zen Lehendakariaren egoitzan. Bertan izan ziren Juan Jose Ibarretxe lehendakaria, Mari Karmen Garmendia Kultura sailburua eta Imanol Agote Kultura sailburuordea. Euskarazko Euskadi Literatur Saria Anjel Lertxundik

jaso zuen, «Argizariaren egunak» lanagatik; gaztelaniazko Euskadi Literatur Saria Bernardo Atxagak eta Juan Kruz Igerabidek haur eta gazte literaturako Euskadi Saria. EITBk zuzenean eskaini zuen ekitaldi guztia.

■ Euskadi Literatur Sarien irabazleetako batzuk.

■ Elias Amezaga

IZENAK

Elias Amezagak «Apurtutako bizitzak» liburua aurkeztu du, Bidebarrieta Kulturgunearen eskutik. Nikolas Atxukarro doktorea, Juan Krisostomo Arriaga musikagilea, Sabino Arana eta Tomas Meabe politikariak, Nemesio Mogrobojo eskultorea eta Ramon Basterra zein Jaime Delclaux poetak dira liburuaren pertsonaia nagusiak.

Maixa eta Ixiar taldeak agur esango dio hil honen amaieran hamar urteko ibilbideari. Dena den, proiektu berriei ekiteko asmoa ere agertu dute. Talde moduan bederen, abenduaren 30ean eskainiko dute azken kontzertua Andoainen.

Ruper Ordorikak disko berria grabatu zuen Bilboko Kafe Antzokian emandako kontzertuetan. Zuzenean grabatutako lana udaberrian kaleratuko da.

■ Ruper Ordorika

- Erramun Baxok honela mintzatu zen «Zabalik»en: «(...) Izan ditugu euskararen aldeko lege zenbait, Deixonne legea, Jospin, Savary ala Bayrouren neurriak, baina beti lege horiek jin dira militantismoaren ondotik, ez dira sekula aintzindari izan (...)».
- Xabier Isasik, UEUko zuzendari berriak, honakoa zioen «Euskaldunon Egunkaria»n: «(...) Hasieran euskarazko proiektu guztiek zailtasun bereziak dituzte aurrera atera ahal izateko, (...) Euskaldunak lan bikoitza egin behar izaten du: batetik, proiektu erakargarri bat aurkeztu behar du; eta, bestetik, frogatu behar du bideragarria dela (...)» ●

Antonio Zavala

“Doctor honoris causa”

Antonio Zavala «Doctor honoris causa» izenda zezaten, orain hamarren bat hilabete dosier lodi bat aurkeztu nion Deustuko Unibertsitateko errektoreari. Dosier horren barruan gizon ezagunen sinadurak zeuden: Jose Maria Setien eta Karmelo Etxenagusia gotzaienak, Etxenike eta Txillidarenak eta beste askorenak.

Errektorea zalantzatan gelditu zen. Sekula holakorik! «Folklore» alorretan, bertsolaritzan ari zen gizona Doktore mailalara jaso?

Filosofia eta Letretako zenbait irakasle ere kordokatuta gelditu zen nire eskaera irakurtzerakoan. Erdaldunak dira eta euskal kulturaz orokorki eta Euskal Herriko ahozko literaturaz bereziki ez zuten berri handirik. Zavala bera ere bazenik ez zekiten.

Eragozpen guztiak garaitu, orde, eta azaroaren 17an Deustuk «Doctor honoris causa» egin zuen Tolosan, orain 71 urte jaio-tako jesuita.

Non datza Antonio Zavalaren meritua? Zenbat buru, hainbeste aburu. Askoren ustez, egungo egunean gutxi da bertsolaritzan Zavala bezain ongi jantzirik. Bai bertsolarien bizitza, bai bertsoen altxorra, saioak eta teknikak sakonki ikertu ditu Zavalak. Bere liburuak, bere hitzaldiak eta artikulak dira horren lekuko.

ASKORI entzun diot, berriz, Zavalaren lanetan aurki litezkeen folklore eta etnografia balioak goraki laudatzen.

Ni Zavala doktore egiteko batez ere uste batek sustatu ninduen: euskararen alde egin duen lanak.

Ni hamairu urterekin euskaltzaletu eta hemeretzi urterekin hasi nintzen euskaraz idazten, jesuita (guk geure artean «josalagun» esaten genuen) sartu nintzenean. Eta geroztik beti euskarazko gorabeheraz axoldurik ibili naiz.

Euskara gainbeheran doala ez da dudarik. Guk egiten dugun euskara geure gurasoek egiten zutenaren aldean nahikoa bestelakoa da.

Ni 32 urtean Euskal Herriko zazpi probintzietako baserrietan nabil. Baserrietan bertan ere aiton-amonetarik oraingo bilobetara aldaketa handia gertatu da. Lexikoan, esamoldetan eta atsotitzetan ageri agerian dago gainbehera hori.

Diglosia gorrian bizi gara eta erdararen eragina handia da geure bizitzan. Antonio Zavalak berak doktore izendatze egunean esaten zuen bezala, «Euskal Herrian gero eta gutxiago dira euskaraz pentsatzen dutenak».

Egia galanta! Erdal girotan bizi gara. Eguzkiz eguzki euskaraz pentsatzea ez da erraz. Baserritarrek eta banaka batzuek egiten dute horrela.

Zavalaren lana, hain zuzen ere, bide horretan barna joan da. 286 liburu eskaini dizkigu. Bai liburu bikainak. Batzuk bertsoekin. Beste batzuk hitz lauz idatziak.

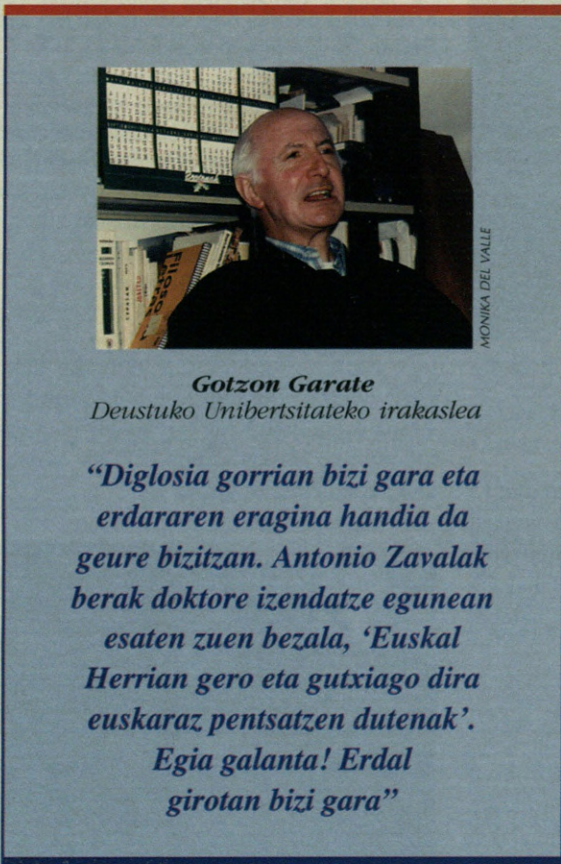
BERTSOLARIEK euskaraz pentsatzen dute. Euskaraz pentsatzen dutelako eta euskararen jabe direlako, bertsoak horren lirainki botatzeko gauza dira. Euskararen maisuak dira.

Lehenago bertsolariak batez ere, benetan euskaldunak ziren, hots, euskara-dunak. Txirritaren, Pello Errotaren, Otañoren... euskara zaulia, arina, aberatsa, joria, guztitarakoa da. Ez diezu haien bertsoei akats handirik harrapatuko.

Eta bertsoek bertsolarien trebetasuna eta dohainak erakusten badizkigute ere, hitz lauz idatzitako liburuek areago eskaintzen digute bene-benetako euskararen gordailua.

Liburu zinez zoragarriak bildu ditu Zavalak Auspoan. Atañoen, Alkainen, Azpiroren, M. Elizegiren, Beñat Karrikaren, Ostolaizen, Urruzunoren... kontakizunak Euskal Herrian euskaraz hitz egingo den bitartean miretsiak eta goratuak izango dira.

Euskaraz ongi hitz egin eta batez ere euskaraz ongi idatzi nahi duenak etengabe hiru iturritik edan behar du: klasikoan ura ematen duen iturritik, gaurko baserritar zaharren hizketa dakarren iturritik eta Auspoa-Sendoaren aberastasunak eskaintzen dizkigun iturritik ●

Gotzon Garate
Deustuko Unibertsitateko irakaslea

“Diglosia gorrian bizi gara eta erdararen eragina handia da geure bizitzan. Antonio Zavalak berak doktore izendatze egunean esaten zuen bezala, ‘Euskal Herrian gero eta gutxiago dira euskaraz pentsatzen dutenak’.
Egia galanta! Erdal girotan bizi gara”

MONIKA DEL VALLE

EUSKARAREN AURREKONTUAK (1)

EAJ-EAk osatu eta EHk babestutako Jaurlaritzak bukatzeaz du 2000. urteko aurrekontuak erabakitze prozesua. Hemen Kultura Sailaren barruan Hizkuntza Politikarako Sailordetzaren kontuak aztertu ditugu. ETAk su-etena bertan behera utzi aurretik gauzak nola zeuden, alegia.

JAURLARITZAKO HPS-KO DIRUAK 2000. URTEARI BEGIRA

■ Mari Karmen Garmendia eta Josune Ariztondo.

Berrikuntza bat izan da EAEko aurrekontuak 1999an (1998koak prorrogatuz baina horientzako neurri osagarriak planteatuz) EAJ, EA eta EHren adostasunaren gainean erabaki izana. Eta are berrikuntza garrantzizkoagoa gerta daiteke 2000. urteko aurrekontu berriak hiruko abertzalearen akordioaren gainean onartu eta martxan jartzea.

2000. urteko aurrekontu horiek EAJ-EA Gobernuak prestatu ditu; aurretik, hiru alderdien artean burutzea zegoen pentsatua, baina udaz geroztik halako harreman hozte bat egon da, eta EHk orain abenduaren 20-21-22an eztabaidatu eta agian onartuko diren aurrekontuei bere emendakinak aurkeztuko dizkie. Hori hola joango da ETAk su-etenen bertan behera uzteak bestelako ondorioz ez badakar Gasteizko

Legebiltzarreko orekan.

Aurrekontu berri hauek beste berezitasun bat ere badute. Kontseiluak bilkurak egin ditu bai gobernuan dauden bi alderdiekin eta bai babeslea den EHrekin aurrekontu hauei begira. Beraz, euskal kultur munduan dabilzan agente nagusiek ondo eztabaidatu eta aztertutako aurrekontu eta emendakinen aurrean egon behar dugu.

1999KO KONTUAK. Juan Jose Ibarretxe buru duen Jaurlaritza berriak hiru alderdien babesa jaso zuen udaberrian, eta hasieran 1999ko aurrekontuak oinarri horien gainean egitea pentsatzen zen. EHrentzako, hala ere, horretarako maniobra tarterik ez zegoen: Gasteizko Legebiltzarrean osoki parte hartzen hasteaz gain, EAJ-EArekin gobernu hitzarmena sinatu eta hilabeteko tartean aurrekontu berri batzuetan murgil-

tzea, abiadura handiegia zatekeen. Ondorioz, 1998ko aurrekontuak prorrogatu eta hiru alderdien artean hitzartutako helburu estrategikoei erantzuteko neurri osagarriak onartzearen bidetik abiatu zen Jaurlaritza. Gauza bera islatu da 1999an Kultura Sailako Hizkuntza Politikarako Sailordetzak erabili dituen kontuetan ere.

1999rako Jaurlaritzak diru kopuru berezi eta osagarri bat izendatu zuen, «Euskadi 2001» izen generikoz ezagunagoa izan dena, azpiegitura mailan egin beharreko inbertsio estrategikoetarako. HPSk eskuratu zuen horietako zati bat, kultur azpiegitura «ez hormigoizkoetan» —bertako iturriek grafikoki definitu izan dutenez— hiru proiektu nagusitan mamitu dena. Bata Habenet proiektua finantziazteko da. Izenak berak dioenez, HABE erakundearen ondarea eta produkzioa digitalizatzeko erabiltzen ari da, eta helduen ikasketak mailan helburu anbiziosoago batzuen lehen urrats izan nahi du. Bigarrena, Euskaltzaindiaren informatizazioa eta bere emaitzak on-line ipintzeko plana finantziaztera bideratu da. Eta hirugarrena, «Euskal Prentsa On line» proiektua da.

Ekainaren 14an aurkeztu zien HPSk «Euskaldunon Egunkaria», «Elhuyar», «Jakin», Topagunea eta ARGIAri euskarazko prentsa idatzi guztia Interneten jartzea finantziazteko bere asmoa, horretarako bi urtetan 71 milioi pezeta aurreikusi zituela argituz, aurtengoz lehen atala bazeen ere aurreikusia aurrekontuetan. Hainbat gorabeheraren ondoren, urte bukaera gainean dela eta deialdi zabala egiteko ezintasunean, «Egunkaria»-ri eta ARGIAri —plana martxan jarritakoan zeuden egunkari eta nazio mailako astekari bakarrak zirenak— beren proiektuak aurkeztu eta finantziazteko aukera eskaini zaie plan orokorraren lehen fase moduan; 2000.ean

abian ipiniko den fasean gainerako komunikabide idatzientzako deialdia zabaltzeko erabakia adierazi du HPSk.

HPS-REN ILDOAK. Komunikabide nagusiek jadanik publikatua dutenez, Hizkuntza Politikarako Sailordetzak 2000. urteko aurrekontuetan %25eko igoera ezagutuko du, Jaurilaritzak presentatutako proiektuaren arabera.

Kultura Sail osoak 2000. urterako 24.806 milioi pezeta dauzka izendatuak, 1999ko sosa 20.362 milioitaraino igo direlarik. Horietatik —2000.ean— 4.401 milioi dagozkio HPSri (99an 3.555 milioi izan ditu). Eta diru horietatik, HABEri dagozkionak 2.827 milioi dira.

2000ko aurrekontuak justifikatzekoan, Euskara Biziberritzeko Plan Nagusiaren garapena aipatzen du HPSk, «plan hori baita adostasunean eta partehartze zabalean oinarrituriko hizkuntza-politika baten bizkarrezurra». Horren arabera, lan-lerro nagusi hauek izendatzen ditu:

1.- Herri Aginteak Koordinatzeko Batzordeak (HAKOBA, Jaurilaritza, diputazio eta udaletako hizkuntza ahaleginak bilduz) hasitako lana indartzea.

2.- Euskara planak bultzatzea EAEko erakunde publiko eta pribatuetan.

3.- Helduen euskalduntze eta alfabetatzeko ekintza guztiak eta euskara planak norabide berean jartzea.

■ Aukene Astibia, Arnaldo Otegi eta Esther Agirre EHko parlamentariak.

4.- Informazioaren eta komunikazioaren teknologia berriak bultzatzea.

5.- Euskal Herriko toponimiaren inguruko jarraibideak finkatu eta bateratzea.

6.- Komunikabideen arteko lankidetzak sustatzea.

7.- Normalkuntzaren alorrean ekarpen berezia eragiten duten gizarte azpiegiturazko inbertsio proiektuak sustatzea.

2000. urteko aurrekontuak aztertzean

Euskara planek 353 milioi dituzte izendatuta atal berezi batean, horietatik 77 udal-letxeetako euskara planetarako eta 75 erakunde pribatuetakoentzako. HPSren gainerako sosa —4.048 milioi pezeta— Koordinaziorako eta Euskara sustatzeko atalean daude sartuak. Kopuru horren barruan, gastu arruntetarako transferentzia eta dirulaguntzak 3.459 milioitara iristen dira, eta hauen barruan 2.827 milioi HABEren ohiko gastuetarako dira. Hemendik joango zaie gero dirulaguntza AEK, IKA eta euskaltegi pribatuei.

Administratibotik kanpo aterata, Euskaltzaindiari 110 milioi izendatu zaizkio 2000.erako, euskarazko komunikabideei 336 milioi, Euskalgintza ataleko subentzioetarako 94 eta teknologia berrietarako 30, UZEIri emango zaizkion 26ez gain, nagusienak aipatzearen.

Inbertsio errealean kapituluari 150 milioi dauzka erabakita HPSren aurrekontu proiektuak. Eta atal honetan aurkitzen dugun lehenbizikoz aurrekontuen beste zenbait tokitan ere aurkitzen den berrikuntza: 20 milioiko partida bat dago kanpaina ibiltari batentzako izendatua eta horren ondoan 2001 eta 2002rako konpromisozko kreditu bat aipatzen da, azpiegitura ekonomiko eta sozialen plan baten barruan. Euskarazko erreferentzia obrak Interneten jartzeko 55 milioi daude, 2003a arte esan dugun konpromisozko kredituz lotuta dauden

■ Kontseiluaren gestioak Bai Euskararitik 2000.eko aurrekontuetaraino

Iazko abenduaren 21ean Kontseiluak Bai Euskarari akordioa sinatu zuen hainbat alderdi politikorekin. Gerorik, alderdi horiei eta batez ere EAEko hauteskondeen ondoren Jaurilaritza berriaren sustengu izango ziren hiru alderdi abertzaleei konpromiso horiek 1999ko aurrekontuetan islatzeko eskatu zien.

Udaberrian Kontseiluaren zuzendaritzako kideek bisita egin zieten euskal kulturako kideei, urte berriari begira beren diru beharrak zein izango ziren galdetzeko, alderdiek euskararentzako diru behar handiago horiek zertan mamitzen ziren jakin nahi zutelako. Xabier Mendiguren Kontseiluko idazkari nagusiaren hitzetan, batik bat aurrekontu berrietan euskarak behar dituen diru kopuru handiagoekiko keinu garbiak eta aurrera begirako metodologia bat finkatzea eskatu

du Kontseiluak aurten EAJ, EA eta EHrekin egindako gestioetan. Horrekin batera euskal kulturako erakundeen behar ekonomikoei buruzko dokumentu edo zirriborro bat prestatu zuten.

Irailaren 25eko Batzar Nagusian Kontseiluko zuzendaritzako kide den AEKren ordezkari gisa Erramun Osak honako proposamen hau atera zuen bozketara, aktan bildua gera zedin: «Kontseiluaren eginkizuna ez da euskalgintzako elkarte bakoitzaren subentzioak negoziatzea, partida orokorrak handitzen saiatzea baizik, nahiz eta kasuren batean hala behar dela iritiz gero hori egiteko aukera erabat baztertzen ez den». Bai AEKk proposamen hori egitea (berez datorrela diruen gauza bat espreski baieztatzea eskatuz) eta bai bozketa aurretik sortu zen giroak adierazi zuten ba-

zela egonezinen bat subentzioen negoziaketa prozesuaren inguruan. Proposamena 227 baiezeko, 55 ezezeko eta 21 abstentziorekin pasa zen aurrera.

2000.erako HPSk prestatu dituen aurrekontuez iritzi nabarmen bat ez du azaldu Kontseiluak, adieraziz bere irizpideak horietan mamitu zitezkeen udazken honetan ere egin dituela tripartitoarekin, eta aurrekontuen balorazio xehe bat egin gabe Kontseilutik eskainitako irizpideak betetzen saiatu eta keinu beharrari erantzuteko borondate bat ikusi dutela hiru alderdi abertzaleen aldetik.

Datorren asteko ARGIAN, euskararen aurrekontuen inguruan egin dituen gestioez, horietarako erabili diren zifrez, kontakto horien emaitzez eta abar, Kontseiluak berak dituen balorazioak eskainiko ditugu ●

HIZKUNTZA POLITIKARAKO SAILORDETZAREN AURREKONTUAK 1991-2000

Urtea	HP + ES(*)	%	HABE	%	GUZTIRA	%
1991	699.896.318	17,3%	3.350.000.000	82,7%	4.049.896.318	100,0%
1992	598.798.203	15,4%	3.302.000.000	84,6%	3.900.798.203	100,0%
1993	549.861.291	13,2%	3.621.000.000	86,8%	4.170.861.291	100,0%
1994	527.526.470	13,3%	3.435.124.000	86,7%	3.962.650.470	100,0%
1995	587.029.050	14,6%	3.443.000.000	85,4%	4.030.029.050	100,0%
1996	697.717.620	17,0%	3.402.400.000	83,0%	4.100.117.620	100,0%
1997	776.091.162	18,0%	3.540.100.000	82,0%	4.316.191.162	100,0%
1998	853.200.000	19,2%	3.599.500.000	80,8%	4.452.700.000	100,0%
2000	1.500.800.000	27,0%	4.063.900.000	73,0%	5.564.700.000	100,0%

H.P.S.-REN AURREKONTUAK ETA JAURLARITZARENAK 1991-2000

Urtea	HPS (Pezetatan)	1991 oinarri	1994 oinarri	aurreko urtea	JAURLARITZA OSOA (Miliotitan)	1991 oinarri	1994 oinarri	aurreko urtea
1991	4.049.896.318	100,0%			476.500	100,0%		
1992	3.900.798.203	96,3%		-3,7%	538.071	112,9%		12,9%
1993	4.170.861.291	103,0%		6,9%	619.598	130,0%		15,2%
1994	3.962.650.470	97,8%	100,0%	-5,0%	631.712	132,6%	100,0%	2,0%
1995	4.030.029.050	99,5%	101,7%	1,7%	662.200	139,0%	104,8%	4,8%
1996	4.100.117.620	101,2%	103,5%	1,7%	699.358	146,8%	110,7%	5,6%
1997	4.316.191.162	106,6%	108,9%	5,3%	709.878	149,0%	112,4%	1,5%
1998	4.452.700.000	109,9%	112,4%	3,2%	736.147	154,5%	116,5%	3,7%
2000	5.564.700.000	137,4%	140,4%	25,0%	860.841	180,7%	136,3%	16,9%

(*) Jaki honek 1994a arte Lehendakariakoa zen Hizkuntza Politikako eta Kultura Saileko Euskara Sustatzeko aurrekontuak biltzen ditu; biak daude HABEren Kultura Sailean urte horretatik.

165 milioien barruan. Gauza bera gertatzen da zabalkunderik handieneko aplikazio informatikoak euskaratzeko ipini diren 75 milioiekin, ondorengo urteetarako 225 milioi baitaude konprometitak.

Kapital eragiketarako transferentzia eta dirulaguntzak daude beste kapitulu batean, 283 milioierekin. Horietatik 150 milioi irabazi asmorik gabeko beste erakunde batzuen euskara azpiegiturak sendotzeko atalean daude, eta 2003. urtea arte gainera beste 420 milioiko kreditua dago hitzartua; eta azpiatal honetako gainerako 28 milioiak Euskaltzaindiaren informatiziorako dira. Aipatu dugun atal berean daude erabakiak HABEren inbertsioetarako 73 milioi eta euskal prentsa idatzia *on line* ipintzeko (gorago aipatu dugun proiektuaren bigarren fasean) 31 milioi.

Hizkuntza Politikako Sailburuordetzako arduradunek 2000. urteko aurrekontuak baloratzean, kopuru osoaren handitzea aipatzen dute. Atal guztietan gertatu da handitze hori, eta HABEren kapituluari dagokionez, berreuskalduntze mailan administratibotik kanpo dauden erakundeak dirulaguntzen igoera nabarmen dute iturriok. Azpiegiturretan egin beharreko inbertsioetan lehen aldiz ondorengo urteetarako planak aurrekontuan lotuta agertzearen garrantzia ere azpimarratzen dute.

HPSren aldetik interes nabarmena dago 2000. urteko aurrekontuen gaian bi osagai azpimarratzeko. Batetik, euskara susta-

tzeko diru kopuruak nabarmen hazi direla, atal guztietan. HABEren kasuari dagokionez, igoera hori gainera batik bat administratibotik ez diren berreuskalduntze erakundeek izango dutela diote. Beste aldetik, aurrekontu orokorren atal honek 91tik gaurdaino ezagutu duen bilakaera baloratzen dute HPSn. Alegia, Mari Karmen Garmendia 94an sailburu sartuz geroztik aurrekontuek ezagututako gorakada. Erreportaje honi lagunduz doa Kultura Sailak erabili duen grafiko bat, bai Jaurilaritza osoak eta bai Hizkuntza Politikak eta

HPSri 4.401 milioi pezeta dagozkio 2000. urtean. Horietatik 2.827 milioi HABErentzat izango dira

Euskararen Sustapenak Jaurilaritzan 91tik gaurdaino eta 94tik gaurdaino ezagutu duten bilakaera deskribatzen dituen. 91n 100 pezeta gastatu baziren, Jaurilaritza osoak 2000.an 180,7 gastatuko ditu eta HPSk 137,4. Alderaketaren oinarri 1994a hartuta, Jaurilaritzak 2000an 136,3 gastatuko du eta HPSk 140,4.

EUSKAL HERRITARROK talde parlamentarioan garbi utzi nahi izan dute komentatzen ditugun aurrekontuok EA eta EAJrenak direla. Hauetan ikusten dituzte kultur mundutik eta batik bat Kontseilutik egindako eskarietara hurbiltzeko keinu batzuk —euskalgintzako azpiegiturretarako

partida hazi dela eta euskara planetarako dauden dirutzen handitzeak, adibidez— badirela, nahiz eta EHren ustez aski ez izan.

EHren emendakinak honako ardatzotatik joango dira: motibazio kanpaina handi baterako partida, euskara planak areago sendotzea, euskalgintzako azpiegiturretarako zehaztea eta euskal prentsa sustatzea. Kapitulu honetan, instituzioetako publizitatea handitzea, harpidetzen sustapena, euskara teknologia berrietan sendotzea, herri telebista eta aldizkariak gehiago laguntzea, eta «Euskaldunon Egunkaria»rentzako gaur duen subentzioaz at gestiorako partida berezi bat.

Ikusteke dago guk EHko legebiltzarkideekin hitz egin genuenean lantzen ari ziren emendakinak azkenean zertan zehaztuko diren, ea EAJ-EAk zein hartuko dituzten ontzat, eta baita aurrekontuei orohar EHk zein boto emango dien ere. Garbi utzi behar da egoera politiko orokorra kontuan hartuz, batzuek bake prozesua eta besteek nazio eraikitzea deitzen dioten hori ondoko hila beteetan salbatu eta sendotzea dela helburu nagusia.

Emendakin hauetan islatzen da Kontseiluak EAJ, EA eta EHrekin aurten egin dituen gestioen emaitza. Kontseiluak euskal kultur munduaren dirulaguntzak gehitzeko egindako gestioak azkenean «euskalgintza» deitu daitekeen alorrean zentratu dira nagusiki. Ikastolen munduak, adibidez (Hezkuntza sailari dagokion alorra da) bere aldetik egin ditu gestioak bere finantziarioari buruz, eta Kontseiluak ere mundu hori gaurko bere gestio gintza mailarako handiegia dela deritza. Berreuskalduntzeko akordio eta partidak ere gestio horretatik at joan direla dirudi.

Aurrekontuei buruzko eztabaida abenduaren 20, 21 eta 22rako dago aurreikusia. Orduan jakingo dugu bai aurrekontuak EAJ, EA eta EHrenak diren (agian beste alderdiren batenak ere bai) eta esku artean dugun proiektutik eta emendakinetatik zer pasa den aurrera. Orduan ezagutuko ditugu euskal kultur munduan eragina duten beste atal batzutan (Kultura Saileko beste sailburuordetzan, Hezkuntzan...) nola geratu diren gauzak ●

◆ PELLO ZUBIRIA

Euskal kulturaren ehun urteko kronika

BILBO 1980: HIZKUNTZAREN OINAK

Presa du euskarak. Beldur da Unamunok Arriagan emandako hitzaldiak begizkoa egin eta betirako apo, betirako txiki eta zatar geratuko den. Eta gero eta txikiago, gero eta zatarrago, ez ote den itoko, ez ote den betirako ihetxetuko ondoan dituen erraldoi harroen saltsatan. Badu obsesio bat mintzaira honek, eta ez da mihiekin, oinekin baino. Presa zuelako ekin zion oinez, Kilometroak-ekin lehenbizi, Ibilaldia-rekin gero. Presa duelako arindu du pausoa, eta arin-aringa, lasterka, antxintxike, arineketan, saltaka, karran, galapan ekin dio bihotz eiteko lurraldearen mugak eta barne zainak ibiltzeari.

Eusko Ikaskuntza eta Euskaltzaindiaren sorreren lekuko izan zen Oñatiko Unibertsitate zaharretik abiatu da Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundeak antolatuen lehendabiziko Korrika hau. Jose Maria Satrustegi euskaltzainak eman dio ha-

siera gaueko hamarretan, Txantxiku Ikastolako lau haurrek hartu diote lekukoa honi. Oñatiko kaleetan, Eusko Jaurlaritzaren Barne kontseilarioorde eta herriko alkate den Eli Galdos izan da eroale. Bilbora garaiz heldu nahi badu, 1.820 kilometro ditu aurretik, 182 orduko bidea. Azaroaren hondarretan gaude eta elurra ari du. Eus-

■ Lana beltz egin da, eta milaka oinen ibiliaren bozkarioa da saria. Ezustekoa lekukoa zabaldu denean etorri da

kararen salbaziorako bidea, Arestik jarri gintuen jakinaren gainean, ez da samurra. Bidania gainean kateak behar izan dituzte lasterketa jarraitzen duten autoek. Nafarroako zenbait eskualdeetan, Zuberoatik pasatu denean bezalaxe, arazoak egon dira Remigio Mendiburu eskultoreak diseinaturiko lekukoa eramateko. Korrikalariak falta. Aurtan bertan sortu den Iparraldeko

AEK-k kostaldean baino ez ditu euskaltegiak, eta Nafarroak handitik du ederretik duena...

Une hunkigarriak ere ezagutu ditu gau eta egun, etenik gabe eskuz esku pasarazi den lekukoaren bideak. Santiago zubitik muga igaro duenean oilo ipurdia jarri dio bere barnean Rikardo Arregiren testu bat daraman lekukoari berari ere. Iruñean foru parlamentariak, udal zinegotziek, Osasunako jokalariek eta beste hainbat gizarte arlotako ordezkariak eraman dute, Bergaran Telesforo Monzonek, Laz-

kaon Aita Barandiaranek, eta 91 urte ditu...

Lekukoa Bilboko kale zabaletara heldu denean, poza da nagusi antolatzaileen artean. Lana beltz egin da, eta milaka oinen ibiliaren bozkarioa da saria. Ezustekoa lekukoa zabaldu denean etorri da. Rikardo Arregik 1966ko urtarilaren 16an Andoaïnen idatzitako mezua, falta da. Airearekin bat egin du, desagertu egin da, higatu, ihe-

■ 1980

- ✓ Gernikako estatutua onartu ondoren, Eusko Legebiltzarra sortu zen. Carlos Garaikoetxea izendatu zuten Lehendakari.
- ✓ Ramon Labaien Eusko Jaurilaritzako Kultur kontseilari izendatu zuten. Bere ekimenez sortu ziren ETB, Euskadi Irratia, HABE eta Euskadiko Orkestra Sinfonikoa.
- ✓ Martin Zabaleta, Pasang Temba sherpa lagun zuela, Everesteko tontorrera heldu zen. Munduaren gailurrean ikurri-na paratu zuten.
- ✓ 1980ko martxoan 15.000 lagun bildu ziren Iruñean «Euskara Nafar Hizkuntza» lema-pean.
- ✓ Ekainaren 18an, UPN, UCD eta PSOE euskara Nafarroan hizkuntz ofiziala izatearen aurka posizionatu ziren Nafarroako legebiltzarrea.
- ✓ Kaputxinoen jabetzakoa zen «Zeruko Argia» aldizkaria

- kooperatiba batek eskuratu eta ARGIA bilakatu zen.
- ✓ «La Voz de España» egunkaria desagertu zen.
- ✓ Azaroaren 14an, «Anaitasuna», «Jakin», «Herria» eta ARGIA aldizkariak «Euskal Prentsa euskaraz» kanpainari ekin zioten.
- ✓ Itzultzaile eskola sortu zen, Xabier Mendigurenen zuzendaritzapean.
- ✓ EHU Euskal Autonomia Erkidegoko unibertsitate publikoa sortu zen.

- ✓ Euskaltzaindiak Euskararen Gaitasun Agiria (EGA) titulua sortu zuen.
- ✓ Araba Euskaraz ikastolen jaialdia antolatu zen estreinakoz.
- ✓ Bertsularien lagunak Ipar Euskal Herriko bertsularien elkarte sortu zen.
- ✓ «El proceso de Burgos» filma aurkeztu zuten urtarilaren 11n.
- ✓ Dantzari Eguna zela eta, 150 dantza-talde bildu ziren Baionako errugbi zelaiaren maiatzaren 31n.
- ✓ Urtearen hondarrean, «Susa» literatur aldizkaria sortu zuten EUTGko filosofiako hainbat ikaslek.
- ✓ Xaguxarra izenez, hainbat euskal idazle garaikideren antologia plazaratu zen.
- ✓ Tere Irastortza idazlearen «Gabeziak» poesia-liburuak Espainiako Kritika saria jaso zuen.
- ✓ Joan Mari Irigoienek «Poliedroaren hostoak» nobelak Azkue saria jaso zuen

txetu, Unamunoren euskara bezalaxe. Antolatzaileak idazkiaren fotokopia baten bila doazen bitartean, AEK-k azken ekitaldirako prestatuturik duen agiria irakurtzen du Julen Kaltzadak. Aurreikuste guztiak gainditu direla dio, AEK euskara erakusteko erakundea dela, publikoa, ofiziala, autogestionarioa eta zazpi herrialdeetako. Gero, korrikan egoterik izan ez dutenak ekarri ditu gogora:

«Euskal Herriaren alde lan egitearren

bizia galdu dutenak. Euskal Herriaren alde lan egitearren kartzelan usteltzen daudenak. Komisaldegietan torturak sufritzen dituztenak, torturak hartuko dituzten beldurrez angustiatutik daudenak... Gora Euskadi Askatuta! Gora Euskadi Euskal-

duna! Gora langileria! Gora langileri euskalduna!», oihuekin amaitu du hitzaldia.

Ondoren eman den prentsaurrekoan Rikardo Arregiren testua irakurri eta ezagutaraztera eman bada ere, AEK-k Euskaltzaindiarekin, EAJ-rekin eta Eusko Jaurilaritzarekin dituen hartu-emanak oso kaltetuta geratu dira. Elurrak ez dira udaberriarekin lurmenduko ●

◆ IÑIGO ARANBARRI

Nafarroako Gobernuaren argitalpenak

Navarra por mil caminos

Javier Pagola Lorente

El parque natural de Urbasa y Andía

Luis Azpilicueta-José María Domench

Baztango Kontuak

Mariano Izeta Elizalde

Nafarroan zehar. Euskararen ibilbidea

Orreaga Ibarra. Patxi Gallego

Areso eta Leitzako hizkerak

Mikel Olano Iruñia

Goizueta eta Aranok hizkerak

Juanjo Zubiri. Patziku Perurena

Vascohablantes y castellanohablantes

en la historia del euskera de Navarra

Xabier Erize Etxegarai

Nafarroako Toponimia eta Mapagintza

55 liburuki argitaratu dira orain arte

Hitz lauuko lanak I

Aita Polikarpo Iraizozkoa

Los caminos de Santiago en Navarra

Román Felones Morrás

publicaciones
gobierno de navarra

argitalpen fondoa

c/ Navas de Tolosa, 21. 31002 Pamplona
Tfno. y fax: 948 42 71 23 • <http://www.cfnavarra.es>
e-mail: fpubli01@cfnavarra.es

Oholtzara igotzeko txanda heldu zaio Manolitori. Baina ez dago urduri, aurrez irrati, liburu eta zineman aritu baita. Orain, Elvira Lindo bere amak utzita, 10 urteko mukizuaren ardura hartu du Ados Teatroak. Ikusmin handiz estreinatu da obra, haurtzarora itzul gaitezen gonbitea eginez.

MANOLITO PLISTI-PLASTA ADOSEKO FAMILIA BERRIAN

■ Koldo Losada (Manolito) izan ezik, sei aktoreek dozena bat pertsonaia antzezten dute.

Radio Nacionalen aritzeko jaio zen Manolito; baita berehala arrakasta lortu ere. Halaxe, bere tiradizoa hobeki baliatzeko, Carabancheleko mukizuak gazte literaturara egin zuen jauzi sona handia irabaziz, dagoeneko bost liburu argitaratu baitira. Astero gainera, gehigarri batean agertzen dira bere gorabeherak. Hori gutxi balitz, iaz film duina egin zuen Miguel Albadalejo zuzendariak, Elvira Lindoren beraren gidoi batean oinarrituta. Orain, antzerkira eramatea baino ez da falta pentsatu zuen Ados Teatroko Garbi Losadak. «*Jai daukat*», esan zuen bere artean konpainia anitz lehia bizian zeudela bertsio teatralaren eskubideak nork eskuratuko jakitean.

Zein baino zein ezagunagoa. Baina tira, saiatzeagatik ez da ezer galtzen. Elvirari deitzean, ezagutu nahi zuela bota zion Garbiri. Elkartu ahala, kimika ona somatu zuten elkarren artean. Orduan, Lindok bere senari kasu egin eta Ados Teatrori eskubi-

Manolitoren unibertsoa helduok haurtzaroari buruzko ditugun oroitzapenekin egina dago

deak ematea erabaki zuen, beste guztiak esku bete hortz utziz. Ados konpainiaz ongi hitz egin ziotela argudiatu zuen. Halaber, zerikusi handia izan du Manolitoren liburuek arrakasta gehien Madrilén ondotik Euskal Herrian izateak.

MANOLITOREN SEKRETUA.

Hitzontzi eta kontakatitua dugu Manolito. Baina, itxurak itxura, bizitzari buruzko gogoeta dakarkigute bere pasadizoez, umorea, ironia eta samurtasunez beateak; munduaren ikusmolde radiografikoa da berea, umeak nahiz helduak liluratzen dituen. Hain zuzen, hor dago 10 urteko ume honen xarma. Lindoren arabera, Manolitoren unibertsoa orainarekin baino helduok haurtzaroari buruzko ditugun oroitzapenekin egina dago. Hala, mundu guztia-
rentzako moduko antzezlan izatea du xede. Dena den, komedia zuria izanda ere, bide batez helduen mundua ikusmiran jartzen du, gure gizarteari begi kritikoez errepara diezaiogun; Carabanchelen bizitzeak horretarako parada

ematen baitu.

Garbi Losadak prentsaurrean adierazi duenez, esketxak bata bestearen atzetik txirikordatu beharrean, hari nagusi bat nahi zuen. Hori da hain justu, lan hau taularatzekoan izan duten zailtasun nagusia,

Manolitoren menturak pasadizo laburrez baitaude osatuak. Beraz, taxuzko kontakizun bat atzeman behar zuten eta horren inguruan ordu eta erdiko istorio bateratua eraiki. Aitzakia, laugarren libu-

ruko eszena hura izan da non La Sita mais-trak klase osoa bakearen usoz jantziarazten duen kanta lehiaketa batean esku hartzeko. Lema haatik, ez da batere bakezalea: txikituko zaituztegu! Obran zehar, Manolitoren pentsamendu eta gertaerak abisatu

ADCS TEATROA

■ Obran zehar, Manolitoren bakarrikzeta eta gertaerak abisatu gabe nahasten dira.

gabe tartekatzen dira, hala nola: familia osoarentzako «Corte Ingles»era kimonoak erostera joango direnekoa, Yihadek betaurrekoak apurtzen dizkionekoa, karate egiten ari dela «Imbecil» anaiak aitona urrun-managailuarekin zafratzen dueneko, klasekideek «pelota» deitzen diotenekoa, ikastetxera M.M. iritsiko denekoa, maistrari kulero beltzak ote dituen galdeztzen dionekoa, matematiketan «zero»a aterra ondoren gurasoen zigorraren beldur ihesari emango dionekoa, eta abar.

Bere burutazioak biziartzeko, alde batetik bere ama, aita, aitona eta «Imbecil» anaia ditu lagun, baita La Luisa amaren bizilagun kuxkuxeroa ere. Bestetik, eskolako La Sita maistra mutxurdirin ozpindua, eta bere klasekideak: etorkinen semea den Yihad, beti futbol atezainez jantzia doan Orejones, Susana kulero zikin eta M.M., Manolitoren neska eta defendatzaile sutsua bihurtuko dena. Baita psikologo argentinarra ere. Pertsonaia hauek guztiak gorpuzten sei antzezle aritzen dira. Konpainiako ohiko aktoreez gain (Koldo Losada, Mila Espiga, Jon Ezkurdia eta Nagore Aranburu), Iziar Suarez eta Juanlu Escudero fitxatu dituzte.

Martxora arteko bira bat lotu dute, besteak beste Valladolid, Oviedo, Kordoba, Palentzia, Zamora eta Leonera eramango dituen. Hurrengo emanaldiak Euskal Herrian, hilaren 15ean Bilbon eta Iruñean urtarrilaren 7 eta 8an izango ditugu. Euskarazko bertsioa halaber, prestatzen hasiak dira urtarrian Getxon estreinatzeko ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

■ Manolito kafeinarik gabe

L kusmin handia zegoen «premiere»n. Adosek goraiatzeko moduko ibilbidea baitarama. «Lamiak» antzezlan estimagarrian erakutsi zuena, «Desperrados» langabeziari buruzko obra freskoan berretsi zuten. Oraingoan, Manolito Gafotasen karamelu gozoa esku artean edukita, pentsatzekoa zen gozoki dastatuko zutela; baina gure irudiko, ez diote ahal zitzaion zuku guztia atera. Jakina, askoz erronka makurragoa da Manolitoren egokitzapenari lotzea aurrekoei baino. Ez hainbeste pasarteak ongi kateatzeari dagokionez, jendeak liburuekin konparaketa egingo duelako baizik. Eta hor, ez zaigu iruditzen Manolitoren izpiritua osorik jaso dutenik. Hain zuzen, pertsonaia literarioa ezagutzen duenari, agian deskafeinatu samarra egingo zaio antzezlan, baina ez makala delako, gertaera eta algarez josia baitago, liburuen nabardurak ilunpean geratzen direlako baizik. Esaterako, liburuan oso present dagoen Carabanchelgo giroa, hots, kartzela, autobusak, umeak, presoak, amak eta drogazaleak, obran zeharka baino ez dira aipatzen.

Era berean, liburuan, Manolitok zer gertatzen den baino, zerbaiten aurrean zer sentitzen duen kontatzen du. Ba, be-

re bakarrikzeta horiek dira hain zuzen, obran lausotuak geratzen direnak, akaso erritmo biziak eraginda. Horren haritik, eszenaratzea abila da; arropaz ziztu bizian aldatzen diren aktoreak bi eremutan mugitzen dira: ezkerrean Manolitoen etxea irudikatzen duena, eta eskolakoak bestea. Erdiko espazioan bista-razten diren proiektzioak halaber, lagungarri dira gertaldiak girotu eta haizea emateko.

Aktoreen antzezpen bikoitzari dagokionez, Mila Espiga, Jon Ezkurdia eta Juanlu Escudero txukun dabilzala esan behar, helduen roletan bereziki umeetan baino. Iziar Suarez ere fin dabil andereño eta bizilagunarena eginez. Koldo Losada Manolitoen azalean, haurren keinu eta mintzamoldean sinesgarri egon arren, kilika hori falta zaio pertsonaia biribilago egiteko. Aktore trebea izanik, bere esku dago erabateko bereganatze hori lortzea. Baina sinesgarriena, Nagore Aranburu dugu, zenbait unetan Koldori berari itzala egiteraino. Bere gorputz espresioa eta ahotsa modulatzeko ahalmena apartak dira.

Laburbilduz, erdizka asmatu arren, Manolito hau ez da hankamotz geratzen, erraz eta irri bat ezipainetan duzula ikusten da-eta. Helduentzako baino umeentzako moduko lana izanik ere, arrakasta erdietsiko du ●

EUSKALDUNEN EGUNKARIA

■ Eszenaratze abila du antzezlanak. Proiektzioak ere lagungarri dira giroan sar gaitzen.

Astia Hartuta

L I B U R U A K

ROBOT TXIKI BAT

Paco Martín

Desclée de Brouwer
53 orrialde
550 pta.

TXIRULAZ II

Xabier Zabala

Hik hasi
109 orrialde
2.000 pta.

Umeek jostailuekin harreman bereziak izaten dituzte. Gauzak kontatzen dizkiete elkarri eta abenturetako pertsonaje bihurtzen dira. Inork ez ditu jostailuen istorioak sinisten, baina ipuin honek irakasten digu sarri egiazkoak direna. Robot txiki hau ere 11 urtetik beherako haurrekin bakarrik komunikatu daiteke, eta helduengandik ihesi ibiliko da. Baina lagun dituen umeek bezala, helduen babesa bilatuko du galduta sentitzen denean.

Paco Martín idazle galziarraren ipuinak bi zati edo robotaren bi bidaia kontatzen ditu, Manolo Uhiaren marrazki ugarietz lagundurik. Euskararako itzulpena, berriz, Bego Montoriorren eskutik datorkigu. Sail Laranja alea da, 8tik 11 urte bitarteko gaztetxoentzat pentsatua ●

A bestien hitz eta partiturekin osatutako liburu honek hirurogei kantu biltzen ditu. Doinu hauek guztiak txirulaz jotzeko idatzita daude eta lau ataletan sailkatuta dagoz: gabonetakoak, herrikoia, nazioartekoak eta klasikoak. Azken orrietan, berriz, musika nota bakoitza txirulaz nola jo azaltzen da marrazkitan. Abesti guztiak dira ezagunak eta oso garai zein estilo ezberdinetakoak: gabonetakoen artean ditugu «Ator, ator» eta «Gabeko izar». Herrikoien artean tanborradako «Tatiago», edo Itoiz taldearen «Lau teilatu» kantua. Nazioartekoetan «El condor pasa» edo The Beatlesen «Yellow submarine» dauzkagu. Eta klasikoetan Albinoniren «Adagio» edo Griesen «Peer Gynt» obrak daude besteren artean ●

JESSE JAMESEK IKASI ZUEN HEMEN

Tino Perterra

Desclée de Brouwer
146 orrialde
1.200 pta.

WHISKEY KOLOREKO GAUAK

Paddy Rekalde

Txalaparta
173 orrialde
1.800 pta.

Nobela honetako protagonista arazo asko dituen Eduardo gaztea da. Amak umetan utzi zuen, aitarekin harreman hotzak dituena eta lan kontuek beti hiriz hiri etxez aldatzera behartzen dituzte aita-semeak. Eduardo institutu berri batean hasiko da, hasera batean uzkur eta lagunik egin nahi izan gabe. Baina laster ikaslerik ezagunena egingo da, eta bere itxitasuna hautsiz, maitasunarekiko lehen harremanak biziko ditu...

Tino Perterra gijondar kazetari gazteak esperientzia handia du nobelak idazterakoan, eta bere ipuin liburu batek «Tigre Juan» saria jaso du. Koldo Bigurik egin du itzulpena eta liburu hau 14 urtetik gorako irakurleentzat da egokia ●

Poesia forman idatzitako zortzi apuntek eta zortzi ipuinek osatzen dute liburu hau. Whiskey eta boldan putzutan murgildutako istorioak kontatzen dira bertan. Amodioak, abandonatutako herriak eta bihotzak, lagunarteko hizketaldiak, abestiak eta istorio zaharrak... Taberna giroa eszenatoki duen Euskal Herri eta Irlanda bohemio eta lirikoak dakartzkigu liburuak, whiskey kolorekoak. Idazleen aipuak, musika letra ezagunak, eta beste hainbat erreferentziak aberastua, poesia eginaz idazten ditu ipuinak Paddy Rekalde deustuarrak. Ikuspegi neutraletik hurrin, pasarte batean berak aitortzen duenez subjektibotasun osoz idatzi du liburuak ●

BILA NAZATELA

Fernando Morillo

Ibaizabal

101 orrialde

900 pta.

Ainara, hamasei urteko neska sentibera da liburu honetako protagonista. Nerabezaroaren erdian, bizitzaren aro horren ezaugarri diren sentimenduak, beldurrak, kezak eta lehen maitasun eta sexu harremanak kontatzen ditu «Bila nazatela» ipuinak. Eguneroko forman idatzia, lehen pertsonan kontatuta egoteak hurbiltasuna ematen dio istorioari. Nerabeentzat puri

purian dauden gaiak aztertzen ditu, eta bereziki hauei zuzenduta egon arren, helduei ere ez zaie liburu hau gaizki etorriko gaztaroko garaia gogoratzeko.

Fernando Morillo azpeitiar gaztearen lehen ipuin luzea da honako hau. Filosofia eta fisika ikaslea da eta dagoneko sari ugari irabazi du: Donostia Hiria eta Bilbo Hiria literatur arloan, eta Elhuyar saria berriz zientziaren ildoan ●

«Erdarakadak sartu ditut hizkera bizitzeko»

Sari dezente jaso duzu orain artean. Zer ekartzen dio horrelako aipamen batek zu bezalako idazle gazte bati?

Idazten hasi nintzenean ez nintzen editoreengana joatera ausartzen, akats asko niretuela banekielako, baina aurrera jarraitzeko gogoia nuen. Eta sari hauek niri balio izan didate hobetzen ari nintzela ikusteko, eta editoreen artean izena hartzen joateko ere bai.

■ **Gazteentzako idazteak nolako ahalegina eskatu dizu istorioari forma ematera-koan?**

Saiatu naiz biziago idazten, eta hizkera ari-nago egiten, gazteentzat ezin delako kontakera astuna erabili. Hizkuntza aldetik aha-lerinak egin ditut euskararen mailari euste-ko, adjetiboak eta abar erabiliz, irakurleek forma berriak jaso eta ikas ditzaten. Baina batzutan erdararakadak sartu ditut, beti ere aitzakiaren batez baliatuta, hizkera bizitzeko.

■ **Zergatik aukeratu duzu eguneroko forma liburua egituratzeko?**

Ipuin laburrak idazten ohituta nago, baina ipuin luze bat osatzera ez nintzen ausartzen. Eta eguneroko formak aukera ematen du istorioa ipuin txikitik zatitzeko. Horrela, egun batetik bestera, gertakizunetan egon daitezkeen hutsuneak estalita geratzen dira.

■ **Zergatik hautatu duzu emakume bat liburuko protagonista?**

Agian topiko bat izango da, baina nire iritziz nesken pentsaera ezberdina delako. Beste idazlanetan ere dezente erabili izan dut, mutilenekin tartekatuta, beste ikuspegi bat emateko. Liburu honen gaiean, hots, nerabezaroan, mutil eta nesken kasua orokorra da: nahasmena. Baina agian neskek sentiberatasun ezberdinarekin biziko dute... Hala ere neskekin komentatu dut idatzi dudana, badaezpada ere hanka gehiegi sartu ez dudala ziurtatzeko.

■ **Zure nerabezaroa islatu al duzu liburuan?**

Noski, ezinbestekoa da idazlearen nortasuna agertzea, baina saiatu naiz urrutitik aztertzen gaia, eta nire bizipenez gain inguruan ikusi ditudan eta asmatuak idatzi ditut ●

■ **Fernando Morillo**
«Bila nazatela» liburuaren idazlea.

LENTE PROGRESIBOAK
3 punturen arteko distantziarik erosoena

urruti

tarteko distantzia

hurbil

Edozein distantziatar ongi ikus dezazun, MULTIOPTICA Sen itenbiderik onena dugu. INDO betaurreko progresiboak. Erosoak eta eraginkorrak. Ikusmen nekatua ahan-t dezazun. Gainera, gure MULTIOPTICA S en txartelarekin ordainketa hiru hilabete erosotan egin ahal izango duzu inolako gainkargurik gabe. Eta Travel Club puntuak lortu ahal izango dituzu. Del ezazu 900 34 35 36 telefonora eta informazio gehiago erango dizugu. INDO DISTANTZIA GUZTIAK BETAURREKO BAKARREAN

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOE TAN 1a

Hernani, 4 - DONOSTIA

ZALDUN TIGRE- LARRUDUNA

Xota Rustaveli

Alfaguara
207 orrialde
1.000 pta.

BETI BERANDU

Mikel Errazkin

Hirusta

D I S K O A K

eta bertsolari hondarribitarrak jarri die hitza. Hamar kantuk osatzen dute diskoa, eta hauetan musikariaren bizipen eta gogoeta pertsonalak islatzen dira: geltokian bere arreta erakartzen duen begirada, itsasertze-ko maitasun eszena, minari zaion beldurra... eta gizarteko gaiak ere aztertzen ditu, hala nola, mende berriak ekarri ditzakeen onura eta kalteak edo homosexualen bazterketa.

Kantuak doinu alai eta tristen arteko muga dabilta, inoiz bat edo bestea nabarmen nagusitzen ez delarik. Instrumentu ugari uzartzen du, hala nola, bateria, baxua, gitarra elektriko eta akustikoa, esku-soinu eta trikitixa, bibolina, txeloa eta ahotza. Eta musikari ezagunen laguntza izan du disko honetan: Alaitz eta Mainerrek egin dituzte koruak, Urbil Artolak jo du gitarra akustikoa, Aitor Furundarenak eskusoinua eta Iker Goenagak trikitixa. Kantu denetan protagonista den ahots gozoa, berriz, Nieves Arillarena da.

Georgiako literatura zaharreko obra gorena da hau. Heroi nagusi den zaldun tigrelarrudunak bere nekakagunaren bila mundu osoa zeharkatuko du. Bidean lagun izango dituen beste bi zaldunekin egiten du topo, eta hiruren artean arriskuz betetako abenturak biziko dituzte. Arabia, Persia, India, Txina eta beste hainbat lekutako kulturak, paisajeak eta pentsakerak batzen ditu liburuak. XII. mendean Tamar erreginaren gorteko poeta zen Xota Rustavelik idatzia, munduko hizkuntza askotara itzuli da. Xabier Kintanak euskaratu du zuzenean, ongi ezagutzen baititu georgiar hizkuntza eta kultura.

Bigarren diskoa kalean du musikari hondarribitarrak. Bere estiloari eutsiz, pop akustikoko doinuak dira bildu dituenak, batzutan musika herrikoiera inguratzen den arren. Moldaketan aberastasuna (hauen artean sokazko instrumentuentzat egindakoak) eta soinu akustiko eta elektrikoaren arteko konbinaketa nabarmentzen dira. Mikel Errazkinek berak egin ditu musika, moldaketak eta hitzak. «Selena» eta «Lehen Hegada» abes- tiei, berriz, Jexux Mari Mendizabal idazle

Herri Irratia
RADIO POPULAR
www.herri-irratia.com

URTEETAN EUSKAL HERRIA GURE UHINETAN

LEIOA abenduak 15
"No me digas más"
Kontsumo ohiturek eta merkataritza gune erraldoiek sortutako ondorioak dira Zanguango Teatrotan obrak islatzen dituenak.
EHUKo areto nagusia
12:00

GALDAKAO abenduak 11
Anje Dubalde
Kontzertua eskainiko du kantautore arrangoiztarrek.

ORDIZIA abenduaren 19a
arte
Erakusketa
Christine Etchevers
baionarraren lanak daude ikusgai.
Barrena Kultur Etxea

BILLABONA abenduak 10
"666"
Yllana taldeak deabruaren etorrera iradokitzen duen lana taularatuko du.
Gurea aretoa
22:30

HAZPARNE abenduak 10
Bertso afaria
Bapo afaldu ondoren, Maialen Lujanbio eta Aitor Mendiluze ariko dira elkarri zirika.
Italtola
20:00

BILBO abenduak 15
4. urteurren jaia
Kafe Antzokiak lau urte bete ditu dagoeneko. Ospatzeko, Urbeltzen dantza ganbara eta zenbait ikuskin berezi izango da.
Kafe Antzokia
20:00

ERMUA abenduak 14
"Euskara ikasi, zertarako?"
Euskararen gaineko gogoetak egiten ari dira azken bi asteotan Ermuan. Hontan, Teresa Calo aktoreak eta Ludger Mess EHUKo irakasleak.
Udaletxeko ganbara
19:00

BERGARA urtarrilaren 10a arte
"Amodiozko gutunen VIII. Berrigara lehiaketa"
14 urtetik gorako euskaldun orok eskuhar dezake gutun lehiaketan, bi orrialde baino gehiago idazten baditu. Lanak Jardun elkartera igorri behar dira: Juan Irazabal, z/g (Gartzela Zaharra), 20570 Bergara.

LATASA abenduak 11
Kontzertua
Berri Txarrak eta Hemendik A! taldeen kontzertua izango da Imotz bailarako herrian, bertako Esan-Erran Irratiak antolatuturik.

LIZARRA abenduak 11
PILT
Mungiarrek kontzertua eskainiko dute.
Gaztetxea

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen ediziozko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

 kutxa

fundazioa
fundación

IÑURRATEGI ANAIEN DOKUMENTALAK

Zerutik gertuen eta maizen egon direnen klub bitxian sar litezke bi anaiak. Aitzakia, Iñurrategi & ETB proiektua dugu, zortzi dokumental eta bi saio berezi egiteko. Erronka ordea ez da makala, bost hilabetetan falta zaizkien 4 zortzimilakoak igo beharko baitituzte 14etara iristeko.

LAU ZORTZIMILAKO ZERURAKO

■ Dokumentaletan Yosemiteko paretak edo Zeelanda Berriko alpeak mirestu ahal izango dira.

Dagoeneko Patagonian ditugu Felix eta Alberto; Paineiko dorre itzelean zintzilikatuta ETBrako lehen dokumentala grabatzen. Hori ordea, berotze ariketa baino ez da. Inoiz egin den euskal espediziorik gotorrena etorriko baita gero. Behin Paineikoa burututa, ez dute beste bidaiarik egingo, martxoan lau zortzimilakoen erronkari taxuz heltzeko. «Batik bat, aurtengo udaberrian Juanito Oiartzabalek hamalauak egin eta gero hasi ginen horretaz pentsatzen. Gure inguruan dagoen jendea egin behar genuela hasi zitzaigun esaten. Baina gure burua bultzatzeko, modu erakargarri batez ekin nahi genion. Azkenean, ETBren interesa ere ezagututa, animatu eta laurak epe labur samar batean igotzea da erron-

ka» azaltzen digu Felixek. «Berria zabaldu denez geroztik, jendea beste irakurketa bat egiten ari bada ere, guk ez dugu mendizaletasuna kirol lehiaketa batekin parekatu nahi; hain zuzen ere, erreportajeak aurrera ateratzeari emango diogu garrantzi gehien, bestea horren baitan sartuz».

■ Annapurnan (8.091 m.) elurrolde eta eguraldi aldaketei egin beharko diete aurre. Ia 70 lagun hil dira bertan

Halaxe, Nepalera joan eta aklimatazioa ongi ezagutzen duten Manaslu inguruan egingo dute. —Duela bi urte, negu gorrian Manaslura igotzen saiatu arren, ezin izan zuten tontorrera iritsi, eguraldi zitala egiten baitzuen—. Oraingoan haatik, eguraldi ho-

bea dagoenean helduko diote bi mendiak garaitzeari, igobide errazena erabiliz baina, beste ezerk eragin ez diezaion. Manasluren (8.163 m) ondotik, Annapurna (8.091 m) izango dute zain, gizakiak igo lehen zortzimilakoa hain justu, makurra eta tranpez beteta dagoena. Elurrolde eta eguraldi aldaketa bortitzei ere egin beharko diete aurre. Ia 70 lagun hil dira bertan. Bi mendizarrak egin ostean, eta ia atsedetik hartu gabe, Pakistango Karakorum mendikatera joango dira Gasherbrum I (Hidden Peak izenez ere ezaguna), eta Gasherbrum II, Nepalekoen ondoan zailtasun gutxiakoak biak.

KAMERA LAGUN DUTELA. Igotzeaz batera, ezin aherentzi kamera aldean eraman

beharko dutela. Eginbiderako, lantalde txikia bezain eraginkorra moldatu dute, lan dinamika gogor horretan malgutasuna erakutsiko duena. «Eskalatzaile taldea hiru lagunok osatzen dugu; ni neu, Alberto anaia eta Jon Lazkano, bereziki hormako igoeretan eta antolaketa lanetan ariko dena. Alderdi teknikoak, ETBren plantilakoa da: alde batetik, Go-tzon, kanpamendu baseraino kameraz arduratuko dena. Igoeren azken zatiak berriz, barruko partak barne, geuk egingo ditugu. Makurragea egiten da, beste abiadura batean mugitzera behartzen baizaitu planoak hartu beharrak. Indarrez makal gabiltzanean ere nabaritutako da, baina tira garbi dugu zertara goazen. 'Al filo de lo imposible' saioan hartu genuen eskarmentua la-

gungarri egingo zaigu. Beste-
tik, Asier Arangurenak lagun-
duko gaitu. Kazetari gisa eto-
rriko den arren, denetik egin
beharko du» diosku Felixek.
Lau zortzimilakoak igotzeko
ahaleginean, zuzeneko kone-
xioak egingo dira irrati nahiz
telebistan, non bi saio bereziez
landa, laburpenak eta balantzea
ere eskainiko diren.

Tamainako balentria buru-
tuz gero, «Hamalauen klube-
ko» gazteenak bilakatuko lira-
teke Iñurrategitarak, Reinhold
Mesner hegotiolarra, Kukuc-
zka poloniarra (1988an Lho-
tsen desagertu zena), Krystof
Wielicki erkidea, Erhard Lo-
retan suitzarra, Carsolio, Ser-
gio Martini italiarra eta Oiartzabalekin batera. Gisa horre-
tan, Euskal Herria litzateke he-
rrialderik ordezkatuena klub
horretan. 1992an Everest oxigenorik gabe igo zutenez geroz,
anaia aretxabaletarrak mendizaleen elitean
dira. Indarra eta zuhurtzia berdin nahasteaz
gain, gutxi batzuen dohaiak dit uzte, hots,
era alpinoan eskalatu eta baldintzetara
egokitze ahalmen izugarria. Himalaian
egin 13 espedizioetatik hiru porrot baino ez
dituzte jaso.

Zenbakie dagokienez, zerrendan le-
hena Kukuczka poloniarra dugu, hama-
lauak 9 urtetan igo baitzituen, Iñurrategi
anaiak bigarrenak izan litezke, lortuz gero,
10 urtetan egingo bailituzkete. Atzerrita-
rren artean, bik baino ez dituzte lau gailur
kateatu urtebeteren buruan: Carlos Carsolio
mexikarrak eta Kazajistaneko Anatoli
Boukreev-ek, duela hiru urte Annapurnan

zendu zenak. Oiartzabalek oster, hiru
igoera lotu zituen urte batean (Makalu,
Broad Peak eta Lhotse).

Indarrak neurtzen jakitea, mendi gai-
tza, hatz eta behatzak izozteko arriskua beti
present... Nola jakin non dagoen muga?
Felixen irudiko ez dago sekreturik, «ele-
mentu asko sartzen dira hor: norberaren
egoera fisiko eta morala jokoan egonda,
zentzuzko erabakiak hartzeko prest egon
behar duzu. Orain arte, atzera egin dugu-
netan aho batez hartu dugu erabakia. Pre-
siopetan baldin bazoaz berri, arriskua bi-
derkatu egiten da. Ez da batere lagun ona
halako zereginetarako. Alde horretatik gu
oso lasai goaz, nahiz eta epe motzean egin

beharreko erronka den, konpromisoa lor-
tzen saiatzea da. Inork ez gaitu presionatu,
egotekotan geure buruari ezarritakoa da».

Gertatuak gertatu, lasaitu ederra har-
tuta murgilduko dira gainontzeko doku-
mentalen grabazioan. Gisa horretan, uda
aldean, abenturaren azken txanpan mundu-
ko hainbat bazterretan ibiliko dira, hala
nola, Estatu Batuetako Yosemiteko pare-
tetan, espedizio bat Maliko basamortuan
eta Zeelanda Berriko alpeetan dauden
mendi zoragarrietan. Lehen dokumentala,
Paineko erdiko dorreari eskainia, hilaren
hondarrean izango da ikusgai. Gainontze-
koak berri, datorren urtean gaindi ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

■ Era alpinoan eskalatu eta baldintzetara egokitze ahalmen itzela dute ezaugarri bi anaiek.

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

■ «PETRA DELICADO»REN KASU ARRAROA

Kantitatea ez da kalitatea. Hori da bede-
ren, Tele 5ean derizotena, ostegun
gauetako «Petra Delicado» saioak an-
tenan segitzen baitu, audientzia baxua
izan arren. Zergatik? Tartean doazen
iragarkiak oso errentagarriak direlako.
Telesaila ikusten duen jende gehiena 54
urtetik beherakoa da, eta % 65 berriz,
klase ertainekoa eta goi klasekoa ●

■ PAILAZOEN ITZULERA «BARREBUS»EN

Iaz 25 urte bete zituztelarik, eta
aspaldiko partez saio finko bat eduki
gabe egon eta gero, indarberiturik
etorriko zaizkigu Txirri, Mirri eta
Txiribiton pailazoak. Ikuskinak
ekoiztuko duen saioak «Barrebus» du
izena eta astero grabatuko dute
Miramongo estudioetan, Kike
Amonarriz zuzendari lanetan dela ●

■ MIKEL LEJARZA FUTBOL EMANALDIEN KONTURA

Mikel Lejarza Tele 5eko zuzendari
nagusiak datu argigarri bat bota du
berriki: Espainian iaz 37.500 milioi
pezeta xahutu ziren 700 futbol
emanalditan. Ba, horren erdia bakarrik
eman izan balute, gainontzeko
aurrekontuaz 13 telesail, 175 telefilm eta
350 milioiko 300 film egingo ziratekeen,
bidenabar ehundaka lanpostu sortuz ●

Sos bilketa abiarazi du Lapurdiko irratiak Hegoaldeko udalen artean. Nahikaria, diru iturri anitzak atzematea baita. Baionako Udalak gainera, dirulaguntza luzatuko dio lehenaldikotz.

HEGOAK HEGALDARAZI GAITZAN

Publizitatea ez da aski. Irrati libre izanik ere, diru publikoa du iturri nagusi. Sosen biltze-ko, Pau, Bordele eta Pariserat begira jartzen dira, Eusko Jaurlaritzatik berriz, % 8 inguru jasotzen dute. Halaxe, Baionako lokala erostearen kariaz, bi ardatz nagusi dituen kanpaina iraunkorrari ekin zioten: entzuleen sustengua bilatzen zuena batetik (jada arrakastaz burutua), eta herriko etxeetara zuzendurikoa bestea, biztanle bakoitzeko libera bat jasotzea ahalbidetuko lukeena. Ondorioz, Lapurdiko 42 herriko etxeetatik 37k laguntzen dute. Baionako udalak gainera, lehenaldikotz laguntza emanen dio Gure Irratiari.

Datu zinez adierazgarria, emisora hasi zenetik 18 urte iragan direlarik, laguntzak beti ukatu izan baitizkio. Beskoitzeko Udalak ere beste hainbeste egin du.

Orain, Hegoaldeko udaletara jo dute. Nahiz eta batzuen ustez, horrek eskale ku-

■ Abenduaren 24an 18 urte beteko ditu Gure Irratiak. Eta Olentzerorako zer hobe Baionako Udalaren laguntza baino.

tsua hartu, zenbait arrazoi dago horretarako. Alde batetik, Frantziako Estatuak euskarari ofizialtasuna eman arte, euskara kinka larrian dagoelako Iparraldean. Euskaltzaleek aldapa malkartsua dute zernahi egiteko. Bestetik, Gure Irratiaren izaera

bera dugu, Euskal Herria bere osotasunean hartzen dute-eta, ikusmolde nazionala emanez, bai kontzeptuan, bai mamian, baita aipatzeko eran ere. Gauzak horrela, Hegoaldeko udal guztietara jo dute. Momentuz, 25 udalek eskaera aztertzen dihardute. Beste 11k aldiz, baietza eman diete. «Harrigarria da Gure Irratiaren eremuaren barnean diren Hondarribia, Irun, Bera eta Lesaka arraposturik eman ez izana» diosku Agus Hernan Gure Irratiko zuzendariak. «Baina tira, aldeketa sakon bat somatu dugu Hegoaldeko udaletan; interes

handiz hartu dute gure ekimena, baina ez diru kutxa soila izateko, zerbait sendoagoa egiteko xedez baizik. Tokian tokiko informazioa gaindituz, haien herriak irratiaren ezagutarazi ditzagun nahi dute» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

A u r p e g i a

■ *Inigo Arbiza*

«Ahotsarengatik ezagutzen naute»

«Musutruk» magazina egiten du Herri Irratiko goizetan.

batean botaz. Askotan bertigoia sentitzen dut. Baina aldi berean, autokritika egiteko gaitasuna eduki behar duzu». Jendearengandik hain gertu egonik, opariak oso maiz iristen zaizkie, bonboiak, pastelak, pintxoak, edo loreak direla. «Batzuetan ahotsarengatik bakarrik ezagutzen nau jendeak. Lehen-goan, ogitaranihoala, 'zu irrati Inigo zara' bota zidan emakume batek» ●

B a g a k

■ KAHFA TALDEA MAKETA LEHIAKETAN GARAILE

Euskadi Gazteako 9. maketa lehiaketak badu irabazlea: Kahfa talde eibartarra, 500.000 pezetako saria eskuratuko duena, gaur egungo doinuak hain nortasun bereziz eginiko proposamen indartsuagatik. Entzuleek halaber, Asgarth, Harlax (heavy) eta Eguzkian (pop kutsua) taldeak hautatu dituzte ekainean plazaratuko den CD bilduman parte har dezaten. Era berean, Euskadi Gazteak bere esker ona azaldu nahi die maketa aurkeztu duten ia 200 taldeei. Bestalde, epaimahaiak aukeratu maketak Interneten entzun ahal izango dira, honako helbidean: Canal 21.com/egaztea ●

L A N D A R E A K

Urteari, mendeari eta (batzuen aburuz) milurteari agur esateko garaia iritsi da. Agur honetan loreak nonahi ikusiko dira. Etxe barruko berotik atera itzazu hezetasunera, freskurara.

LILURAREN KONTRA

Urteko egun motzenetako eta gau luzeenetako garaitsu honetan urtero nahi eta nahiezkoa bihurtu den lelo leloarekin nator.

Arrazoi asko izan daitezke negu sarrere-roko buru arintze kolektiboa dela-eta, lelo hau zabaltzea premiazkoa egin dutenak:

✓ Argi eskasiarekin tontotzeagatik edo ilunpeko lilurak grina animalekoenak azalerarazten dizkigulako edo bien eraginez.

✓ Aparteko soldatarekin, duenak, patrika ohi baino arinago darabilgula jarriko gara. Txepelkeriaren mukurua.

✓ Sekta batzuentzat datozen egunek aparteko esanahia dute eta hurkoarekiko emana oparien lazoaren edo txibistaren tamainaz adierazten dutela dirudielako, agian.

Arinkeria horren ondorioz landareak oparitzeko histeria zabalduko da datozen egunotan. Eta aurtengoan, milurtea, edo mendea, edo dena delakoa bukatu edo has-ten dela-eta ederra datorkigu. Gabon-ize,

ziklumen, azalea eta pazko-lore edo poinsetia gajoak... Diru edo mesede truke hor ibiliko dira eskuz esku, non dabiltzan asko konturatu gabe, etxe-barru bero eta leho-rrean bukatzeko. Hor egongo dira gure otordu pantagruelikoetan, gogaituta, lot-satuta seguruenik.

Bestetxeko semeari lanpostua lortu diozula eta lorez gainezka dagoen landa-reren bat oparitzen badizute, zuzen zuzenean kanpora, freskurara, hezetasunera, neguko ilunpera atera, landareak Eguberri ondoren guztietan korrika eta presaka antolatzen diren fosa komun horietakoren batean bukatzea nahi ez baduzu ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es

O S A S U N A

Barrabletako minbizia tumore ohikoa da gizonen artean eta azken 30 urteotan detektatutako kasuak bikoiztu egin dira. Dena den, adituen ustez, kasuen % 90 senda daiteke.

BARRABILETAKO MINBIZIA

Barrabletako minbizia da 20-40 urte bitarteko gizonezkoen artean tumorarik ohikoena. Dena den, ikerketa berriek itxaropen gehiago eskaini die gaitza dutenei. Estatu Batuetako Minbiziaren Elkarteak dioenez kasuen % 90 sendatzeko modukoak dira. Gaitzari aurea hartzeko modurik onena gizonetzkoak bere buruari erreparatzea eta aldian behin azterketak egitea da.

Tumore hauek oso gutxitan agertzen dira pubertaroaren aurretik edota adinean aurrera doazen gizonetan. Gaixotasunaren prebalentzia baxua da —100.000 gizonetzkoatik 4tan diagnostikatzen da—, baina kopuruak gora egin du azken urteotan. Na-

hiz eta oraindik gizonetzkoari erasaten dioten minbizi-kasu guztien % 1 besterik ez izan, detektatutako kasuak bikoiztu egin dira azken 30 urteotan.

Handituren bat nabaritzea, —baita garbantzua baten tamainakoa baldin bada ere— zona horretan mina sentitzea edota barrabletan gogortasunak atzematea barrabletako minbiziaren sintometako batzuk izan daitezke. Barrabletako kantzerrak gonada bietako bat bakarrik ukitzen du normalean, ez biak, eta sarritan semena edo hazia produzitzen duten zeluletan hasten da. Normalean kozkorra ez da mingarria izaten gaitzaren hasieran ●

◆ JABIER AGIRRE

ARGIAren Harpidedunentzat Zozketa Berezia

Nekazalturismoa eta
landaturismoa
Euskadin

Azaroko sarituak:

- Nekane Ariz (Usurbil)
 - Jesus Peñagarikano (Ibarra)
- Zorionak!**

Nekazalturismoko baserri-etxe batean
naturarekin egonaldi lasaia izateko aukera paregabean

Argia eta Nekazalturismoaren eskutik

Abenduan 2 pertsonentzako 2 astebukaera zozketatuko ditugu.

Zurriola Hiribidea 1, Kursaal
20002 Donostia

Tel.: 902 13 00 31

Faxa: 943 32 67 00

Posta Elektronikoa: agroturismo@nekatur.net

<http://www.nekatur.net>

BIZKAIA
Durangaldea
Arratia-Nerbioi
Urdaibai
Lea-Artibai
Enkarterriak
Uribe-Kosta

GIPUZKOA
Goierri
Deba
Donostialdea
Urola-Kosta
Tolosaldea
Bidasoa Behea

ARABA
Iparraldeko Haranak / Aramaio
Gorbeialdea
Arabako Lautada
Mendebaleko Haranak
Arabako Mendialdea
Arabako Errioxa

Zozketan parte hartzeko ondorengo datuak bete eta postaz bidaltzea besterik ez duzu:
(Bidaltzen diguzun txartel bakoitzeko zozketarako aukera bat izango duzu)

Harpide-zenbakia: Izen-abizenak:

Helbidea: Herria: Posta-Kodea:

Tel.: Data:

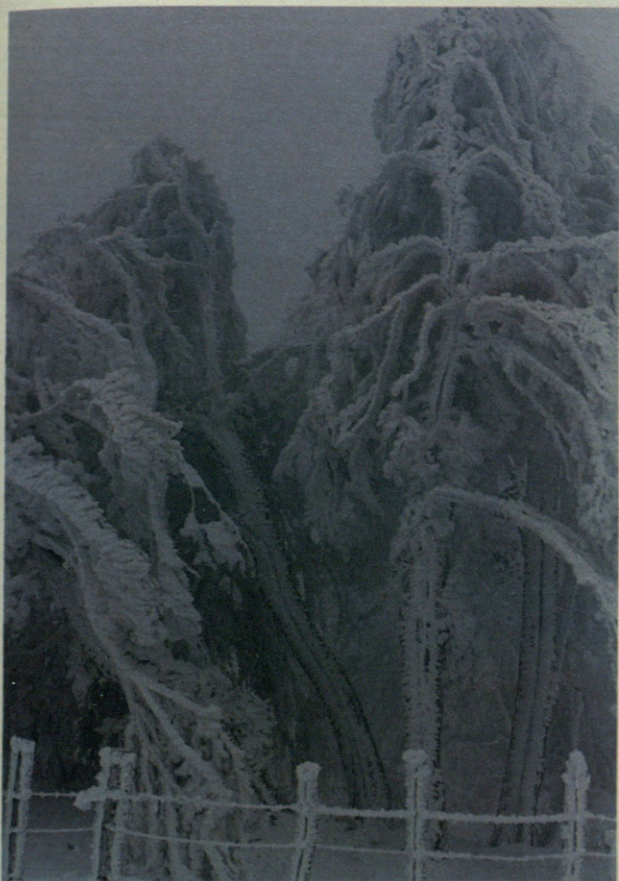
Sinadura:

Bidali txartel hau honako helbidera: **Argia, Harpidetza Saila. Industrialdea 15-20160 Lasarte-Oria**

Atxuri: mantu txuriz

Azaroko lehenengo elurteaz gozatzeko asmoz, Etxalar, Sara eta Zugarramurdi arteko mendi aldera jo genuen, bertara iristeko traba handirik topatuko ez genuela jakinda, aipatutako herrien mendi portuak, altuera urrikoak izanik, idekiak baitziren. Ibilaldi hartan historiaurreko oroitgarri aunitz ikusteaz gain, Bigarren Gerra Karlistaren eszenario garrantzitzuenetariko bat bisitatzeko parada izan genuen, garai hartako gertaera eta tragedia imajinatuz. Aurkeztuko dizuegun ibilbide hau hasteko asmoz Urbiako leporaino hurbilduko ginela erabaki genuen. Urbiako lepora igo zaitezke Zugarramurditik, Oronoz aldetik edota guk egin genuen bezala, Etxalarko Orizki auzoa iragan, Exkisaroi aldera doan errepidea utzi eta Obeneako errotatik leporaino iritsi.

INGO TINTURRETA

INGO TINTURRETA

■ Atxuri mendiaren bisai garbia. Goikoak ez du zeruaren urdinik, elurrak ilundu ditu bazterrak.

■ *Etxarteako haritzia estal zuriz eta eguzkipean.*

Bidearen ertzak elurrez estalirik agertzen zitzaizkigun, baina artoski gidatuz, ez genuen arazorik izan lepora iristeko. Haizparratzeko malarrean bizi diren saiak guri so zeuden eta haiek izan ziren Ibañetako lepo aldera abiatzen ikusi gintuzten bakarrak. Berehala geunden Etxeberriko ardi borda eta bere artegi handiaren alboan. Joxemiel Barandiaranek trikuharri bat aurkitu zuen borda honetatik 30 metrotara, 1949an Zugarramurdiko mendi hauetara egindako ibilaldi batean. Guk jarraitu genuen Ibañetako lepo aldera Airagarri gaineko Ipar mazela zeharkatuz. Gorago geratu zen Airagarriko iruinarri erdi eroria.

Ibañetako lepora hurrantzen ginen heinean, nabarmenago ikusten genituen bertako trikuharriaren tumulua eta ganbarako harlauzak, handienak 2 metro baino gehiago neurtzen zuelarik. Trikuharriaren alboan eta Airagarri aldera, mairuen baratzen

■ *Atxuri mendia elurtuta.*

harrizko zirkuluak zabaltzen ziren, 12 kontatu genituelarik. Zugarramurdiko artzaiak otoitz egiten zuten harri zahar hauen aitzinean, beihalako usaia jarraikiz. Mairuhilarriak deitzen zieten kondatu zion Dominika Gilsuk, Zugarramurdiko andre zaharrak, Joxemiel Barandiarani. Gazte zelarik, Dominikak ere otoitz egiten zuten mairuhilarrien aurrean, etxeko artaldean larre haietara bazkatzeraz eramaten zuenean.

Atxuriko tontorra biziki hurbil ikusten genuen eta denbora gehiago galdu gabe brauki ekin genion patarra igotzeari. Altuera irabazten genuen ahal, bidearen alboetan eta Atxuriko tontorraren aurrean

doazen zelaitxo harritsuetan, Bigarren Gerra Karlistako eraikuntzen aurrien artetik igaro ginen. Lubaki haiei beha denboran atzera jo genuen, 1873. urtera arte, eta Dantxarinearik egindako Carlos errege-gaiaren sarrera ospatzeko kainoi burrunbadei ohiartzunak berriro gortu zitzaizkiguten gure belarriak. Hiru urte beranduago, 1876an, beste motatako kainoikadak entzungo ziren Atxuri mendian, liberal eta karlisten arteko borroka garrantzitsua hemen agitu baitzen. Urte hasieran, geroxago bisitatuko dugun Orizki mendia liberalen eskuetan erori zen. Handik bonbardatu zituzten Atxuri gotorlekutaz hartu

zuten karlistak. Bi hilabete iraun zuen setioak; Irumugetako lepoa eta Usategiata okupatu ondoren, borroka lazarri baten ostean, otsailaren 20an Alfontso XII.aren armada Atxurin sartu zen, milaka karlistarrek erbesterako bidea hartzen zuten bitartean.

Orain gure begiak Lapurdiko lautada zabalean galtzen ziren. Bestaldean, soilik bistarekin Pirinioetara iritsi gintezke, Gipuzkoa eta Nafarroako mendiak aurreaurrean genituela. Hurbilago, Larrun eta Ibantelik, Atxuriren anai-arrebak ematen zuten.

Atxurik eskaintzen zigun ikusmira paregabeaz gozatu ondoren, aguro jaitsi ginen Etxalar eta Zugarramurdi lotzen zituen bide zaharra jarraitzeko asmoz. Gure asmoa Irumugetako leporaino iristea zen, handik Orizki mendira igotzeko. Etxalar,

■ *Ibañetako mairuhilarrian. Gibelean Atxuriko malda, mendizaleek noiz helduko zain.*

Sara eta Baztan banatzen dituen muga horretarako bidean, Soroaundiko trikuharriaren albotik igaro ginen, zutik irauten duen harlauza garbi nabarmentzen zelarik ote eta iratzearen gainetik.

Orizki alderako igoera hasi genuen. Pinuen artean hastapenean eta zonalde garbalean geroago, aise lortu genuen Orizkiko baratzetaraino iristeko behar genuen

INIGO TXINTXURRETA

■ Etxarteako trikuharria hondatuta; baina oraindik erakusten du bere 4 metrotako estalki itzela.

■ Orizki mendirako bidean burdin aroko baratza topatuko dugu.

biztanleei galde egin genien eta, Ibañeta lepoko garai karlistetako hilobien berri bazuten ere —berez ez dira karlista garaiko hilobiak—, ez zekiten non kokatzen zen auzo hartako historiaurreko oroigarria.

Etxarteako trikuharri ederretik, gorako pista hartuz eta Telletxeko Bizkarreko Hego isurialdea zeharkatuz, Etxarte baserri-iritsi ginen. Handik Urbiako leporako bidea garbi markatu zitzaigun, galtzada zaharren antza hartzen zuen harlauza zabal eta landuen bidea ●

◆ INIGO TXINTXURRETA

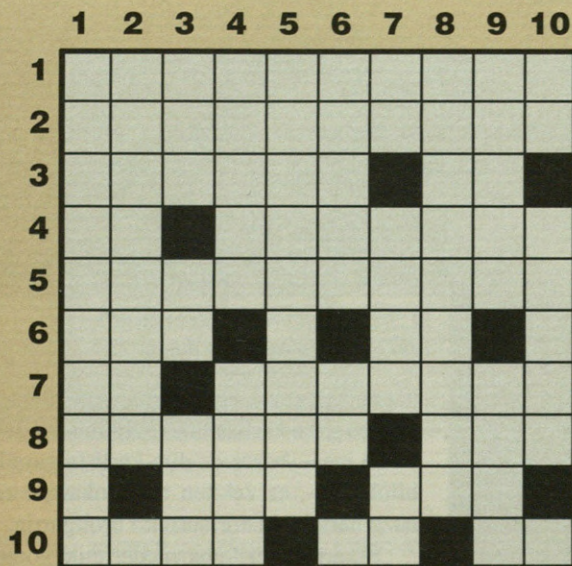
altuera. Haien harri zaharretatik, Atxuriko aurpegi zohardia ederki bisitatzen genuen. Metro bakan batzuk ibili ondoren, Orizkiko gailurrean ginen. Gerra karlistetako garaietan Zentilmendi edo Centinela deitzen zitzaion honi. Oixtian aipatu dugun bezala, gain honetatik aritu ziren liberalak Atxurin babesturik zeuden karlistarrak bonbardatzen.

Gure bidea jarraituz, Irazako lepora jaitsi ginen eta hango pistatik Etxalartik datorren errepidera ateratu ginen. Mundruna denbora gutxitan zapaldu genuen, Bondariena baserrira doan pista berehala hartu baikenuen. Horrela, Ezkurbi osoa zeharkatzen duen bidetik, Obenea aldera jaitsi ginen. Beherago, erreka aldera geratzen da izen bereko errota ospetsua. Orabideko bailara osoa menperatzen duen bidea jarraitu nahi bagenuen, amañi bat igo behar genuen, Gaztanaldea baserriraino iritsiz.

Handik hurbil, pisten bidegurutze batean, Etxarteako trikuharri itzela topatu genuen. Harrigarri suertatzen da trikuharri eder eta nabarmen hau oso berandu deskubritu zela. Gainera, oraindik ezezaguna izaten da bertako auzokideentzat. Trikuharriaren xerka genbilela, Etxarte baserriko

Gurutzegrama

EZKER ESKUIN

1.- Pluralean, arrain-mota. 2.- Izugarri. 3.- Goiena. Nor atzizkia. 4.- Indioa. Har ezazue! 5.- Irudi eta deskribapen adierazgarriak erabiltzen dituzten idazleak. 6.- Haur. Bostehun. Istu. Bat. 7.- Naizen hau. Nafarroako ibaia. 8.- Informazio xeheak. Euskaraz eta kitto! 9.- Bokala. Naizen honek. Infin., ukitu. 10.- Agiri-mota. Ez eme. Aluminioa.

GOITIK BEHERA

1.- Mugimenduak. 2.- Ondasun materialen administrazioa. Potasioa. 3.- Su. Egile atzizkia. Leherkari ezaguna. 4.- Gela. Krustazeo-mota. 5.- Lanean ematen diren orduak. 6.- Asko. Arkuaren erdian. Bokala. 7.- Zamorako ibilgailuetan. Tu. Oinarizko edari. 8.- Hatzetako apaingarriak. 9.- Uztaita. Deialdia. 10.- Modu atzizkia. Eguzkiak. Kontsonantea.

Kikeren Umorea

OHE, OHE, OHE, OHE

Kalean harro eta ohean horra! Ez besterik probatu zuelako, baina aditzera zituenengatik eta pelikuletan ikusitakoengatik, Ferminak ongi asko zekien bere senarrak ez zuela "007 Bond"en tankera handirik. Ez kalean, eta are gutxiago ohean.

Gau batez, jolasean ari zirela ("ari zela" Ferminaren ustez) Ferminak:

- Min eman al dizut?
- Zergatik galdetzen didazu hori?
- Ferminak-.
- Mugitu egin zara eta!

EDERTASUN ARETOTIK

Kattalin Mirenengana hurbildu da. Presaka edo norbaiten bila dabilela dirudi:

- Miren, ikusi al dun Agurtzane?
- Bai, orain dela bost bat minutu gurutzatu naun berarekin eta edertasun aretotik zetorrela esan zidan... (eta irribarre maltzurrez) Nire ustez, itxita egongo hunan.

Letra Zopa

U	K	D	A	R	K	O	G	A	A	U	T	Z	U	B	A
A	R	A	X	A	T	N	R	L	O	N	E	J	O	N	D
B	O	T	I	S	E	I	E	M	A	I	A	T	Z	A	E
T	I	L	A	T	O	T	I	A	R	E	I	L	L	B	A
A	K	I	R	R	A	E	T	R	N	A	A	I	G	S	L
Z	L	R	U	R	R	I	A	I	A	N	R	K	A	U	I
A	I	D	O	T	S	I	O	R	K	I	A	I	A	H	A
R	A	D	A	K	H	A	L	I	P	A	L	A	K	O	T
O	X	P	A	O	X	T	R	A	M	K	O	A	O	K	Z
A	E	T	S	N	T	A	U	D	N	E	B	A	R	K	U

Aurki itzazu letra zopa honetan urteko 12 hilabeteen izenak. Hitzak ezker-eskuin, goitik-behera edo diagonalean azalduko zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

★	J	★	S	★	A	★	A	★	B	★	O
N	A	H	A	S	T	A	I	L	E	A	K
★	I	A	I	O	★	H	E	L	D	U	A
A	N	T	O	I	S	I	N	★	E	Z	★
★	K	O	A	L	A	★	E	U	R	O	A
★	B	★	A	★	S	O	R	★	K	I	K
F	A	L	T	Z	E	S	★	B	I	L	A
★	K	A	★	E	T	A	I	U	★	A	B
K	A	R	E	L	A	★	O	L	A	★	A
★	I	R	R	A	T	E	N	T	Z	U	L
A	L	A	I	T	S	U	★	Z	A	★	A
★	A	I	★	A	U	S	K	A	L	O	★
Z	O	T	I	N	★	L	E	T	A	N	I
★	A	Z	A	★	M	E	N	U	★	A	L

Gurutzegrama

Ezker-eskuin: 1. Zentzuduna. 2. Alaiak. Dar. 3. Ler. Lokabe. 4. Garaia. Tea. 5. Ukana. Zia. 6. R. Sa. Izaki. 7. Datila. R. R. 8. Ihia. Irria. 9. Aia. Gora! T. 10. Kakaoa. Kai.

Goitik-behera: 1. Zalgurdiak. 2. Eleak. Ahia. 3. Narrastiak. 4. Ti. Anaia. A. S. Zalla. L. Go. 6. Ukoa. Iaiioa. 7. D. K. Zz. Rr. 8. Udatiarrak. 9. Nabeak. I. A. 10. Area. Irati.

B	E	S	A	P	E	A	P	N	E	H	T	J	O	X	U
A	A	Z	A	T	Z	G	L	A	D	L	A	B	R	O	S
N	E	E	H	E	A	K	H	N	I	J	X	T	U	L	M
E	R	A	S	Z	U	J	X	A	G	U	J	A	S	R	U
P	R	E	S	K	U	M	U	T	U	R	R	A	I	E	K
R	U	T	Z	A	U	A	R	A	I	E	Z	O	J	T	O
J	A	X	K	L	D	A	K	B	D	T	E	H	R	X	N
O	S	T	U	K	A	B	I	L	A	F	U	V	J	I	D
Z	E	S	H	Z	E	R	A	H	O	H	A	K	A	S	O
E	B	U	A	X	A	Z	M	L	A	G	L	J	X	O	A

Hitz Gezidunak

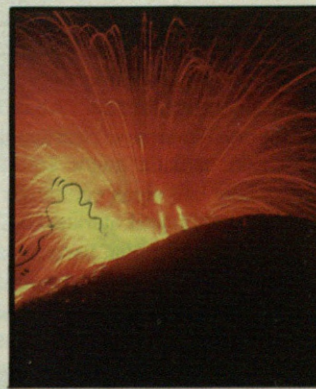
	Izena	▼	Unatu, akitu	▼	Musika nota	▼	Haien	▼	Lasaia, zabala
	Betebehar		Lekutan!		Katuaren kumea		Zaren hori		
		▶		▼		▼		▼	
	Korda	▶				Oinarrizko edaria	▶		
	Krustazeo-mota					Uso ar			
Sakonera handikoak	Amaitu	▶	▼				Einsteinioa	▶	
Lehen-tasuna	Abizena						Ugaztun-mota		
▶		▼						▼	
Akuri		▶		Hegazti tropikala	▶			Iodoa	▶
Gorantz				Musika tresna				Itxura	
▶			▼			365 egune-ko epea			▼
						Sexu eme			
Naizen hau		▶		Askapen higikundea	▶		Hamaika	▶	
Noka, baduzu				Utik!			Boroa		Nor atzizkia
▶		▼			Janzki-mota	▶			▼
					Tona				
Zorrak ordaindua		▶					Euskaraz eta kitto!	▶	

Pertsonaia: Musikari arabarra, *Diez melodías vascas* obraren egilea

Denborapasak: LUMA • Txisteak: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO HARMSPACH

ERROBIKO PIRANJAK

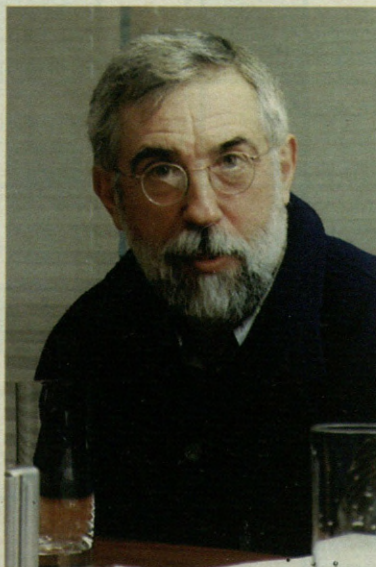

GAIA

Hamalau hilabete borroka armaturik gabe, presoak beti barruan, militante klandestinoen atxiloketak aurrera, eta Lizarrako fruitu politikoak gartzetxe. Bake prozesua gelditua zen eta ETA aspertzen hasia. Orain, su-etena bukatutzat jo du. Berriz ere sartu gaituzte enfrontamentu gorriaren zuloan eta hobe da zerk eta non trabatzen zuen ulertzea. Hortaz beste artikulu bat? Irakurlea dagoeneko aspertua dago, zerbait berri esatea ez da batere erraza, baina gaia da gaia, eta mihia joaten da mina den lekura.

Bake garaia dea? Gauzak onduak direnean korapiloak arin aska daitezke, baldin protagonistek borondate eta argitasun politikoak badituzte. Ikusiak ikusi, egoera nahikoa garatua zenez galdetu behar genuke. Abertzaleen aldetik, baietz ematen zuen. Bazirudien ezker abertzaleak barnatu zuela borroka armatua ez zela bide egokiena; nahikoa argia ikusi da EAJ eta EA prest zirela ETArri bidea errazteko, armak duintasunaz utz zitzen. Denek onartu zuten eraikuntza nazionalari lehentasuna ematea, politika amankomun berriaren bidez. Eta giroa aldatu zen. Abertzaleen arteko liskarren bukatzeak eragin baikorra izan zuen jendearengan, elkar-laneko iniziatibak ageri dira, eta giro aldatze hori oso fruitu gozoa izan da gehientzat.

BERRIZ, espainolotasunaren zaleak, eta bereziki gobernua, ez ziren bakerako prest. ETak zergatik utzi zituen armak esplikatzeko, Estatuaren efikazia errepresiboa eta sozietatearen erretxazoa aipatu dituzte, ETaren bilakaera politikoa eta komunitate nazionalistaren oniritzia mesprextatuz. Gero, frankista amorratuek bezala heldu diote presoan arazoari, eta zigorraren logikan atrintxeratu dira. Argi utzi dute ez dutela deus mugituko ezker abertzalearen eskakizun politikoak bideratzeko. Derrota eta zigorra onartzea baizik ez diote utzi klandestino, preso eta haien lagunei. Hots, bakea ikusi dute errendizio hutsa bezala. Ahaztu zaie ETaren inguruko multzo soziala handia dela, eta indar aski daukela gogor erantzuteko. Gobernuak bere kalkulak egokituko balitu, onartuko luke geldiunetik ateratzeko ETaren arrazoi politikoak kontutan hartzea ezinbestekoa dela: amnistia eta marko politikoaren aldatzeko borondatea legitimatzea eskuetan ditu, eta bakerako minimoak dira. Badirudi horren ulertzeko beste hamaika dozena aten-

EMILIO LOPEZ ADAN

tatu behar dutela; logika harro eta errepresiboan tematzen badira, prozesu luze baterako abiatu gara.

Baina, bakerako bidez azaldu egokia zuen ETak? Armen trukez amnistia lortzea itsusia zitzaien, «edukirik gabeko bakea» omen delako. Postura askoz zabalagoa hartu zuen, Lizarratik abian status politiko berria lortzeko. Herriarengan utzi zuen ETak marko berria lortzeko protagonismoa, eta nola hitz horiek (herriaren eskuetan utzi...) formula lanbrotsuak diren, EAJ eta EArekin elkar-lanari eman zion Espainia eta Frantziarekin hausteko ardura, instituzio nazional berriak sortzeko manua eta, garaipenez garaipen, autodeterminazioa eta presoan askatasuna lortzea. Tamalez, irrealismo hutsa zen eta hasieratik sartu zen ETA politika-fikzioaren bidetik. Euskal Herrian, «herria» ez da hain heldu, trinko eta abertzalea bere oldarraz sistema osoa hankaz gora jartzeko.

Eta nondik asmatu zuen ETak jeltzaleek jarraituko ziotela? Interes sobera dute instituzioetan, eta gobernatzeko lankide anitz sozialisten eta popularren artean. Kontserbadoreak dira, hausturen eta erradikalismoen etsaiak; tradizioaz, ongi apailatu dira autonomismoarekin. Anitz arriskatu dute, baina beren koordinatzaileak propioen arabera. Lizarrako garaian adorea izan zuten ETaren aldatzea errazteko, antzinako lagunengandik nahikoa irain entzun dute, eta ez diote gero etekin elektoralik atera. Hasieratik bake prozesurako intentzio propioen jabeak ziren, eta ez ziren heldu ETak eman zien leku soilak onar-

tzeko. Udalen Biltzarrera bakoitzak eraman ditu bere intentzioak eta, dokumentuetan idatzitako edo ez, egoera erreala ez da ETak idatzitako gidoia.

HOTS, ETak ez du indar harremenen oso irakurketa errealista egin. Gauzak helduak dira borroka armatuaren bukaera duin eta politikoa lortzeko eta, denbora berean, ezker abertzalearen lana demokraziaren barruan aurrera eramateko, oinarritzko baloreak ukatu gabe. Berriz, ez gaude alderdi nazionalisten aliantzaren bidez lurraldetasuna eta autodeterminazioa laster lortzeko garaian. ETak Lizarra-Garaziri eman zion egitekoa ez da beste protagonistek eman diotena, besteak bereziki bakegintzari lehentasuna eman diotelako. Nahasmen horretan izan gara urte batez, eta hortik dator gaurko eskandalua: jende anitzek ulertu du gobernuaren politika itsu eta errepresiboa ETA bultzatu duela berriz hasiera, baina ez zait iduritzen EAJ eta ETari bota dien erantzukizuna askok barnatuko dutela. Hain zuzen, uste publikoak ere lehentasuna eman zion bake prozesuari eta ez eraikuntza nazionalerako balizko garaipenei. Orain, euskal alderdi nazionalisten batasuna arriskuan dago, eta adiskidantza giroan ibili direnentzat gauza gogorra da, nekez onartzekoa. Betiko fidelek trebezia handia daukate diskurtsoa egokitzeko eta ETari jarraituko diote; baina fidelitasuna, bertute handia izanik ere, ez da oso komunikagarria: konbentzituen alorretik kanpo ETaren mezua ez da pasatuko.

Horregatik, ETak nahikoa kapitala bildu badu ere epe laburrean irauteko, epe luzerako pentsaketak egin beharko ditu. Espero dezagun atentatu indiskriminatuen zuloan ez gaituela amilduko, eta borroka armatuan sartu diren gazteen kemena ez duela lardaskatuko. Eskakizunak konfliktu armatuaren bukaeran eta amnistia inguruan zentratuko balitu, laguntzak berreskuratzen ahalik lituzke, eta gobernuari arrazoinetako irtenbide baten beharra ikusaraziko lioke, agian luza gabe.

Helburu lorgarri horiekin lotzen ahal dira lurraldetasunaren eta autodeterminazioaren aldeko kondizio berriak, baina alor independenteak direla onartu beharko du ETak. Tematzen bada gidoia osoa idazten eta beste aktoreen errola goitik behera asmatzen, su-etena baino lehenagoko bakardadeari kondetatu dago. Garai gogor berriak laburrak badira hobe, eta ea negoziaketaren posibilitateak era errealistan aurkezteko baliatzen dituzten protagonista guztiak ●

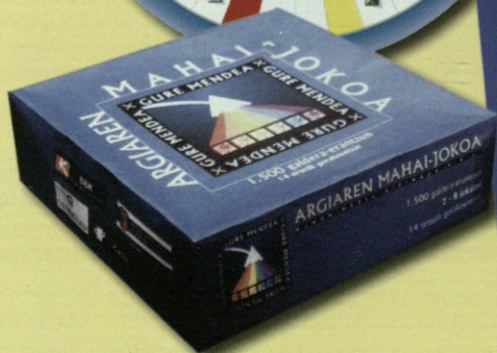
EGUBERRIETARAKO

OPARIAK

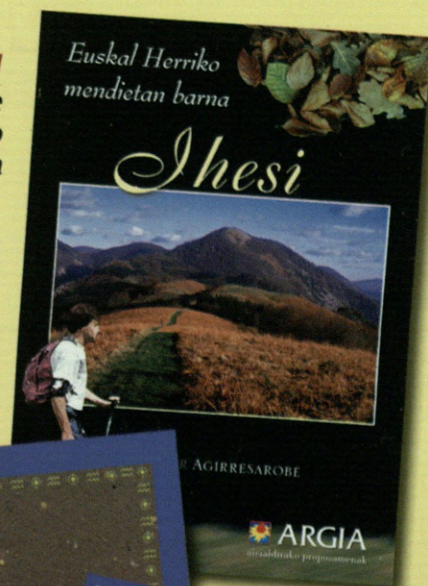
Inbertsio eder bat!

IHESI
50 ibilbide
Euskal Herriko
mendietan barna

EGUTEGIA 2000
euskaldunen
almanakea

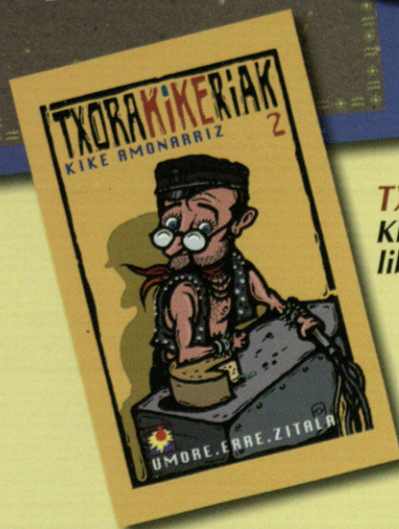
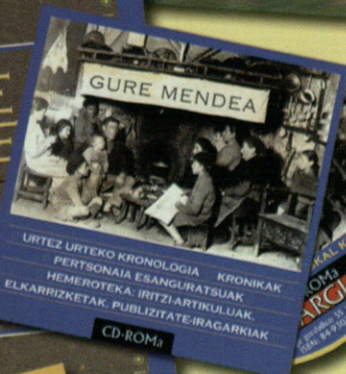
GURE MENDEA
XX. MENDEKO EUSKAL HERRIA
LIBURU + CD-ROM
eta
MAHAI-JOKOAN

GURE MENDEA

Ehun Urte
Euskal Kulturari

INIGO ARAN

TXORAKIKERIAK 2
Kike Amonarrizen
liburu berria

ARGIAren
eskutik

Ohiko salmenta puntuetan edo ARGIA-n salgai
Tel.: 943 37 15 45 • denda@argia.com

EUSKARA PIZTEN!

Albisteak, musika, kirola eta

informazio guztia

euskaraz jasotzeko ez

dago Euskadi Irratia eta

Euskadi Gaztea piztea

bezalakorik.

Horrexegatik, gero eta

gehiago dira gure ondan

daudenak, irratiazen bidez

euskara pizten

dugulako.

